

T.C.
ÜSKÜDAR ÜNİVERSİTESİ
SAĞLIK BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

SOSYAL HİZMET ANABİLİM DALI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

**ANLAŞMALI VE ÇEKİŞMELİ BOŞANAN BİREYLERİN
EMPATİK EĞİLİM DÜZEYLERİNİN KARŞILAŞTIRILMASI
(İSTANBUL ANADOLU ADLİYESİ ÖRNEĞİ)**

OGÜN ÖZGÜR MERT

İstanbul-2017

T.C.
ÜSKÜDAR ÜNİVERSİTESİ
SAĞLIK BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

SOSYAL HİZMET ANABİLİM DALI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

**ANLAŞMALI VE ÇEKİŞMELİ BOŞANAN BİREYLERİN
EMPATİK EĞİLİM DÜZEYLERİNİN KARŞILAŞTIRILMASI
(İSTANBUL ANADOLU ADLİYESİ ÖRNEĞİ)**

OGÜN ÖZGÜR MERT
154205002

Tez Danışmanı
Doç. Dr. ABDULLAH KARATAY

İstanbul-2017

T.C.
ÜSKÜDAR ÜNİVERSİTESİ
SAĞLIK BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

Anabilim Dalı : Sosyal Hizmet
Program : Sosyal Hizmet
Öğrenci No : 106 205 002
Öğrenci Adı Soyadı : Opri Opri dkt
Anadolu ve Celalîl Paşazade Çiftlik Erişim Erişim Kurumu
..... isimli çalışma aşağıdaki jüri tarafından 26.08.2017 tarihinde yapılan sınavda Yüksek Lisans Tezi olarak oybirliğiyle kabul edilmiştir.

Jüri Başkanı : Doç. Dr. İsmail Beş
(Üsküdar Üniversitesi) imza

Danışman : Doç. Dr. Abdülkadir KACATAY
(Üsküdar Üniversitesi) imza

Üye : Y. Doç. Dr. Hasan H. Taylan
(Sakarya Üniversitesi) imza

ONAY

Bu tez, yukarıdaki jüri üyeleri tarafından uygun görülmüş ve Enstitü Yönetim Kurulu'nun ..... tarih ve ..... sayılı kararıyla kabul edilmiştir.

Prof. Dr. Nilgün SARP
Enstitü Müdürü

YEMİN METNİ

Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum “Anlaşmalı ve Çekişmeli Boşanan Bireylerin Empatik Eğilim Düzeylerinin Karşılaştırılması (İstanbul Anadolu Adliyesi Örneği) ” adlı çalışmanın, tarafımdan, bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın yazıldığını ve yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanılmış olduğunu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

..../..../2017

Oğün Özgür Mert

İmza

TEŞEKKÜR

Tez döneminin başından sonuna kadar her zaman her konuda samimi bir şekilde bana destek olan saygı değer hocam Doç. Dr. Abdullah KARATAY'a,

Eğitim hayatımın başından beri bana her zaman güvenen, bütün çalışmalarımın her anında sevgilerini ve desteklerini hissettiren anneme, babama ve ablama

Araştırmamın istatistiklerini değerlendirmemde önemli desteğini gördüğüm sevgili arkadaşım Gürkan Kuşçuoğluna,

Tez ile ilgili yönlendirmeleri ile bana ilham veren dostum Muhammet Ali Özer'e,

Ayrıca benimle birlikte bu çalışmanın bütün heyecanını paylaşan, gösterdiği sonsuz anlayışı, sabrıyla bana her konuda ve her zaman destek olan, psikolog Sibel Kovancı'ya sonsuz teşekkürler.

Varlıklarıyla hayatımı güzelleştiren aileme ve dostlarıma sevgilerimle...

OGÜN ÖZGÜR MERT

TEZ ONAY FORMU.....	II
YEMİN METNİ.....	III
TEŞEKKÜR.....	IV
ÖZET	V
ABSTRACT.....	VI
KISALTMALAR.....	VII
TABLolar LİSTESİ.....	VIII
I-GİRİŞ	1
1.1.Çalışmanın Amacı.....	1
1.2.Çalışmanın Önemi	2
1.3.Problem Cümlesi.....	7
1,3,1.Alt Problemler.....	7
1.4.Sayıtlılar.....	8
1.5.Sınırlılıklar.....	8
1.6.İlgili Kavramlar.....	9
II- KURAMSAL ÇERÇEVE	11
2.1.Aile, Evlilik ve Boşanma Kavramları.....	11
2.1.1.Aile Kavramı	11
2.1.2.Aile Kavramının Unsurları	12
2.1.3.Evlilik Kavramı	13
2.1.4.Evliliğin Unsurları	14
2.1.4.1.Evlilikte Akit Unsuru.....	14
2.1.4.2.Evlilikte Taraf unsuru	14
2.1.4.3.Evlilikte Amaç Unsuru.....	14
2.1.5.Boşanma Kavramı ve Unsurları.....	15
2.2.Boşanma Sebepleri.....	16

2.2.1.Boşanma Sebeplerine Yönelik Mevcut Sınıflandırma.....	18
2.3.Boşanma Sebepleri ve Türleri.....	19
2.3.1Boşanmanın Özel Sebepleri.....	19
2.3.1.1.Zina.....	19
2.3.1.2.Cana Kast ve Pek Fena Muamele	20
2.3.1.3.Cürüm ve Haysiyetsizlik.....	20
2.3.1.4.Terk.....	21
2.3.1.5.Akıl Hastalığı.....	21
2.3.2.Boşanmanın Genel Sebepleri	21
2.3.2.1.Evlilik Birliğinin Temelinden Sarsılması	22
2.3.2.2.Eşlerin Anlaşması	22
2.3.2.3.Ortak Hayatın Yeniden Kurulamaması (Fiili Ayrılık)	22
2.3.3.Anlaşmalı Boşanma.....	23
2.4.Türkiye’de Boşanma ve Boşanma Konusunda Yaklaşımlar.....	24
2.4.1.İstatistikler.....	24
2.4.2.Boşanma Konusunda Yaklaşımlar.....	26
2.5. Aile Mahkemesinde Bulunan Sosyal Çalışma Görevlileri.....	27
2.5.1.Sosyal Çalışmacı.....	29
2.5.2.Psikolog.....	29
2.5.3.Pedagog.....	30
2.6.Boşanma Sürecinde Sosyal Çalışmacının Roller ve Aileler İle Sosyal Hizmet.....	30
2.7.Boşanmaya İlişkin Kuramlar	31
2.7.1.Sosyal Değiş Tokuş Kuramı	32
2.7.1.1.Evliliğin Çekicilikleri.....	32
2.7.1.2.Engeller.....	33
2.7.1.3.Alternatiflerin Çekicilikleri	33
2.7.2.Kriz Kuramı.....	34

2.8.Sosyal Hizmet Mesleki Yöntem, Teknik ve Tartışmaları.....	37
2.8.1.Yöntemler	37
2.8.2.Yaklaşımlar.....	37
2.8.3.Müdahale Teknikleri	37
2.8.4.Sorun Çözme Süreci.....	38
2.8.5.Uygulama Türleri.....	38
2.9.Empati, Empatik Eğilim, Empatik Beceri.....	40
2.9.1.Empati.....	40
2.9.2.Empatinin Basamakları.....	40
2.9.3.Empatik Eğilimin Oluşumu ve Gelişme Süreci.....	43
2.9.3.1.Empatik Olmak Eğitimle Kazanılabılır.....	43
2.9.3.2.Empati Doğuştan Gelen Bir Taklittir.....	45
2.9.4Empatik Eğilimin Gelişme Süreci.....	46
2.9.5.Empatik Eğilim.....	48
2.9.6.Empatik Beceri	48
2.9.7.Empati İle İlgili Kuramlar.....	48
2.9.7.1.Çıkarsama (Inference) Kuramı.....	48
2.9.7.2.Rol Oynama Kuramı.....	49
2.9.7.3Heyecan Yayılması Olarak Empati	49
2.10.Eşler Arası İletişim ve Sosyal Hizmette Empati.....	49
III-YÖNTEM	55
3.1Araştırmanın Modeli.....	55
3.2.Çalışma Grubu.....	55
3.3.Veritoplama Araçları.....	56
3.4.Soru Kağıdı.....	56
3.5..Empatik Eğilim Ölçeği.....	56
3.6.Veritoplama Süreci.....	57
3.7.Verilerin İncelenmesi ve Çözümlemesi	58

3.8.Süre ve Maliyet	59
IV- BULGULAR	60
V-TARTIŞMA	74
VI-SONUÇ VE ÖNERİLER	76
VII-KAYNAKLAR	85

EKLER

- Ek - 1. Soru Kağıdı
- Ek - 2. Empatik Eğilim Ölçeği
- Ek - 3. HSYK İzin Yazısı

ÖZGEÇMİŞ

ÖZET

(Mert, Ogün Özgür, Sosyal Hizmet Yüksek Lisans, İstanbul, 2017)

Anlaşmalı ve Çekişmeli Boşanan Bireylerin Empatik Eğilim Düzeylerinin Karşılaştırılması; İstanbul Anadolu Adliyesi Örneği.

Özet: Bu araştırmanın amacı boşanma sürecinde olan bireylerin empatik eğilimlerinde boşanma türüne göre (anlaşmalı veya çekişmeli) farklılığın olup olmadığını incelemektir. Çalışmanın bir diğer amacı da katılımcıların empatik eğilimleri ile bazı değişkenler arasında ilişki olup olmadığını araştırmaktır. Araştırmaya İstanbul Anadolu Adalet Sarayı Aile Mahkemesi'ne boşanmak için gelen 50 kadın ($\bar{X}_{yaş} = 37.38 \pm 8.32$ yıl), 50 erkek ($\bar{X}_{yaş} = 39.75 \pm 10.57$ yıl) olmak üzere toplam 100 ($\bar{X}_{yaş} = 38.52 \pm 9.49$ yıl) kişi katılmıştır. Veri toplama aracı olarak kişisel bilgi formu ve "Empatik Eğilim Ölçeği" kullanılmıştır. Verilerin analizinde betimsel istatistik analizi (ortalama, standart sapma, frekans ve yüzde), Kolmogorov Smirnov ve Levene Testi, bağımsız örneklem t testi ve tek yönlü varyans analizi (ANOVA) kullanılmıştır. Elde edilen bulgulara göre katılımcıların empatik eğilimlerinde boşanma türüne (anlaşmalı veya çekişmeli) göre istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunmamıştır ($p > 0.05$). Boşanma sürecindeki bireylerin empatik eğilimlerinin cinsiyetlerine göre farklılaştığı ($p < 0.05$) görülmüştür. Boşanma sürecindeki kadınların empatik eğilimleri erkeklerden daha yüksek düzeyde bulunmuştur. Bu bulgulara ek olarak, katılımcıların empatik eğilimlerinin çalışma durumu, boşanma geçmişi, evlilik birliği içinde profesyonel destek alıp almama durumu, yaşadığı yer, gelir durumu, eğitim, evlenme şekli, evlilik süresi, çocuk sayısı ve boşanma nedeni değişkenlerine göre istatistiksel olarak farklılaşmadığı görülmüştür ($p > 0.05$). Bu araştırma sonunda, boşanma sürecinde olan kadınların kendilerini başkasının yerine koyabilme yeteneği ve anlayışlı olma eğiliminin erkeklerden daha yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Katılımcıların anlaşmalı veya çekişmeli boşanma türünü tercih etme durumlarının empatik eğilim ile ilişkisi olmadığı da bu araştırma sonunda elde edilen bir bulgudur.

Anahtar kelimeler: Boşanma, Empatik Eğilim, Aile

ABSTRACT

Mert, Ogün Özgür, M.S. Social Work, İstanbul, 2017

Comparison of Empathic Tendency Levels of Uncontested and Contested Divorced Individuals: İstanbul Anatolian Courtyard Sample

Summary: The aim of this study is examining differences in empathic tendencies of individuals who are in divorce process according to their divorce type (uncontested or contested). Another aim of the study is examining the relation between participants' empathic tendencies and some variables. 50 women ($X_{age}=37.38$, $SD=8.32$) and 50 men ($X_{age}=39.75$, $SD=9.49$) participated in the study who file a divorce case in İstanbul Anatolian Courtyard. Empathic Tendency Scale was used as a data collection tool. Descriptive statistics (mean, standart deviation, frequency and percentage), Kolmogrov Smirnov and Levene Test, independent sample t-test and one way analysis of variance (ANOVA) is used for analysis of the data. Findings suggest that there is no statistically significant difference in empathic tendencies of participants in terms of divorce type (uncontested or contested) ($p>0.05$). It is seen that empathic tendencies of individuals who are in divorce process differ in terms of their gender ($p>0.05$). It is found that women who are in divorce process have higher empathic tendency levels than men. In addition to these findings, empathic tendencies of participants do not differ statistically in terms of employment status, divorce history, getting professional support during marriage, place of living, income, education, marriage type, marriage duration, number of children and reason of divorce ($p>0.05$). In the end, the study show that women who are in divorce process have higher empathic abilities and understanding tendencies than men. Preference of uncontested or contested divorce situation is not related to empathic tendencies of participants is the finding of the study.

Keywords: Divorce, Empathic Tendency, Family, İstanbul Anadolu Courtyard

Sample

KISALTMALAR

TUİK : Türkiye İstatistik Kurumu

vd., : ve diğerleri

WHO: World Health Organization- Dünya Sağlık Örgütü

F: Frekans Değeri

N:Örneklemdaki Gözlem Sayısı

P: Anlamlılık Düzeyi

R: Korelasyon Değeri

SPSS: Statical Package Social Sciences

SS: Standart Sapma

T: T Testi Değeri

X: Ortalama Değer

TABLÖLAR

Tablo 1: Yıl Bazında Boşanma Sayıları.....	24
Tablo 2: Katılımcıların Empatik Eğilim Düzeylerinin Cinsiyet Değişkeni Farklılığına İlişkin Bulgular.....	60
Tablo 3: Katılımcıların Empatik Eğilim Düzeylerinin Çalışma Durumu Değişkeni Farklılığına İlişkin Bulgular	61
Tablo 4: Katılımcıların Empatik Eğilim Düzeylerinin Boşanma Geçmişi Değişkeni Farklılığına İlişkin Bulgular.....	61
Tablo 5: Katılımcıların Empatik Eğilim Düzeylerinin Evlilik Birliği İçinde Profesyonel Destek Alıp Almama Değişkeni Farklılığına İlişkin Bulgular.....	62
Tablo 6: Katılımcıların Empatik Eğilim Düzeylerinin Boşanma Şekli Değişkeni Farklılığına İlişkin Bulgular.....	62
Tablo 7: Katılımcıların Empatik Eğilim Düzeylerinin Yaşadığı Yer Değişkeni Farklılığına İlişkin Bulgular	63
Tablo 8: Katılımcıların Empatik Eğilim Düzeylerinin Gelir Düzeyi Değişkeni Farklılığına İlişkin Bulgular	63
Tablo 9: Katılımcıların Empatik Eğilim Düzeylerinin Eğitim Düzeyi Değişkeni Farklılığına İlişkin Bulgular.....	64
Tablo 10: Katılımcıların Empatik Eğilim Düzeylerinin Evlenme Şekli Değişkeni Farklılığına İlişkin Bulgular.....	64
Tablo 11: Katılımcıların Empatik Eğilim Düzeylerinin Evlilik Süresi Değişkeni Farklılığına İlişkin Bulgular	65
Tablo 12: Katılımcıların Empatik Eğilim Düzeylerinin Çocuk Sayısı Değişkeni Farklılığına İlişkin Bulgular	65
Tablo 13: Katılımcıların Empatik Eğilim Düzeylerinin Boşanma Nedeni Değişkeni Farklılığına İlişkin Bulgular.....	66

Cross Tablolar

Tablo 14: Boşanma Türüne İlişkin Dağılım.....	67
Tablo15: Yaşanılan Yere İlişkin Dağılım	67
Tablo 16: Bireylerin Çalışma Durumlarına Göre Dağılımı.....	68
Tablo 17: Eğitim Durumuna İlişkin Dağılım.....	68
Tablo 19: Evlilik Süresine İlişkin Dağılım.....	69
Tablo 18: Evlilik Şekline İlişkin Dağılım	69
Tablo20: Evlilik Yaşına İlişkin Dağılım	70
Tablo 21: Çocuk Sayısına İlişkin Dağılım.....	70
Tablo 22: Öncelikli Boşanma Nedenine Yönelik Dağılım	71
Tablo 23: Destek Sistemine İlişkin Dağılım	71
Tablo 24: Boşanmaya Karar Almaya İlişkin Dağılım	72
Tablo 25: Talep ve Beklentiler Üzerine Dağılım.....	72
Tablo 26: Boşanma Türüne Göre Ekonomik Kayba İlişkin Dağılım.....	73

I-GİRİŞ

Küreselleşmeyle birlikte hem dünya da hem de ülkemizde çok ciddi değişimler meydana gelmekte bu değişimin hızı da giderek artmaktadır. Toplumda var olan olguların içinde yer aldığı kültürel çerçeve ve bu çerçevedeki inançlar, değerler, normlar ve tutumlar toplumun birçok kurumunu etkilediği gibi aile kurumunu da etkilemektedir. Bu hızlı değişimden etkilenen kurumların başında aile kurumu gelmektedir. Boşanma sürecinde olan bireyler ile yapılacak çalışmaların boşanmaları önleme ve aileye yönelik yapılacak politikaların ve sunulacak hizmetlerin belirlenmesini kolaylaştıracaktır. Ulaşılabilen kaynaklarda daha önce anlaşmalı ve çekişmeli boşanan çiftlerin empatik eğilimlerinin karşılaştırılması ve boşanmaya etkisi adına bir çalışma görülmemiştir. Bu çalışmanın literatüre katkısı olacağı düşünülmektedir. Araştırma özgün bir araştırma olduğundan dolayı önem taşımaktadır. Bu araştırma sonucu ortaya çıkan verilerin aile, evlilik ve boşanma ile ilgili yapılacak önleyici çalışmalara destek vereceği düşünülmektedir.

Aile kavramı incelendiği zaman birbirinden farklı iki birey tarafından meydana getirildiği göz önüne alındığında aile içinde bir takım çatışma ve uyumsuzluk gibi sorunların çıkması doğaldır (Türkaslan, 2007). Bu zaman dilimi, içinde psikolojik ve sosyal olarak birçok öge bulundurur. Bunun yanında bu stres yüklü süreç bireyleri bazen travma boyutunda da etkileyebilir (Türkaslan, 2007:10).

Bu zorlu sürecin bu aşamalara gelmesi bireyleri psikolojik olarak etkilemektedir. Boşanma aşamasındaki bireyler ve boşanma süreciyle alakalı yapılan araştırmalar da bu zorlu sürecin daha sağlıklı anlaşılmasını sağlamaktadır. Bu konudaki çalışmalarla birlikte literatüre farklı bir yayın sunabilmenin yanında süreci daha perspektif bir şekilde inceleyerek üretilecek çözüm yollarını da çoğaltacağı düşünülmektedir.

1.1.ÇALIŞMANIN AMACI

Ülkemizde daha çok evlilik ve boşanma nedenlerini konu alan çalışmaların yapıldığı fakat boşanma aşamasındaki bireyler ile yapılan çalışmaların az olduğu gözlemlenmiştir. Önleyici çalışmaların önemi kadar boşanma aşamasındaki bireylerle ilgili de çalışmalar yapmak bu alanda mevcut olan araştırma eksikliğini gidermeye yönelik bir katkı sağlayacağı ve üzerinde düşünme, tartışma ve yeni araştırma alanları

yaratacağı düşünölmekte ve ileride yapılacak olan çalışmalara katkı sağlaması beklenmektedir. Bu araştırmanın temel amacı, anlaşmalı ve çekışmeli boşanma aşamasında olan çiftlerin empatik eğilim düzeylerini karşılaştırılması, aradaki farkın boşanmaya yoluna etkisi, bununla birlikte bazı demografik değişkenlerin (cinsiyet, yaş, öğrenim durumu, gelir durumu, çalışma durumu, çocuk sayısı, evlilik süresi) gibi yaşam düzeylerini hangi oranda yordadığını saptamaktır.

Boşanma süreci sonuçları bakımından bireyleri, aileleri ve toplumları etkilemektedir. Evlilik kurumunun saygınlığının devam ettiği toplumlarda, boşanma topluma aykırı ve kötü bir durum sayıldığından insanlar için stres kaynağıdır. Boşanma sürecindeki bireylerle alakalı olarak yapılan çalışmalarda bu süreçteki kişilerin süreçten olumsuz etkilendiğı, uykusuzluk, düzenli beslenememe, alkol ve sigara kullanımının daha da artması, iş hayatında sorunlar yaşamaya başlaması ve iş doyumunun düşmesi, kendisini eksik görme, yalnızlık, depresyon, kaygı gibi pek çok olumsuz psikolojik durum etkisi altında kalmaya başlayabileceğini göstermiştir.

Boşanmada çiftleri hangi iletişim eksikliklerinin bu hale getirdiğini ya da aralarındaki duyguları paylaşma hususunda neler düzelirse yeniden birlikteliklerinin sağlanabileceğı üzerine düşünölmüştür.

Bu bağlamda çalışmamızın amacı boşanma sürecindeki bireylerin empatik eğilimlerinde cinsiyet farklılığını ortaya koymak ve empatik eğilim ile katılımcıların bazı özellikleri arasında ilişki olup olmadığını incelemektir.

1.2.ÇALIŞMANIN ÖNEMİ

Boşanan çiftler ile ilgili yapılan araştırmalar incelendiğinde daha önce hiçbir çalışma da anlaşmalı ve çekışmeli boşanmalarda bireylerin karşılaştırmalı bir biçimde "empatik eğilimlerine " bakılmamıştır.

Çiftlerin empatik eğilim düzeylerine bakmanın çok önemli olduğu düşünölmektedir. Çiftlerin birbirlerinin verdiği mesajları anlayabilme, kendisini eşinin yerine koyarak onun bakış açısıyla bakabilmesi ve eşine dönüt oluştururken onun duygularını anlayıp ona göre ortak bir çözüm yolu arama yoluna gitmesi boşanma aşamasındaki çiftlerin bu süreçten daha az etkileneceğini ve hem maddi hem de manevi

kaybının daha az olacağı düşünülmektedir. Bu araştırmada çiftlerin boşanmalardaki en büyük problemlerinden birisinin iletişim kazası olduğu, birbirlerinin söylediklerini tam olarak anlamadıkları ve sorunların git gide büyüüp bir çığ haline dönüşmesinin çözümlerinden birisinin tarafların "empatik bakış açısını araştırmak " olduğu düşünülmüştür. Pek çok çiftin bu konuda farkındalık bilincinin olmaması, birbirlerinin boşanma aşamasında talep ve beklentilerini anlamamaları ve çiftlerin anlaşmalı boşanma yerine çekişmeli boşanmaya yöneldiği, dolayısıyla bu süreci çiftler için daha yıpratıcı bir süreç haline getirdiği düşünülmektedir. Yapılacak bu çalışma anlaşmalı boşanan çiftler ile çekişmeli boşanan çiftleri empatik eğilim düzeyleri açısından karşılaştırılacak ve alandaki bu tarzda yapılan ilk çalışmada olacaktır.

Eşler zaman içerisinde birlikteliklerindeki problemleri alışkanlık haline getirmekte, oluşan yeni ve beklenmedik bir problem ile karşılaşıldığında sorunu çözmeye çabalamak yerine, ayrılma yolundan gitmektedirler. Çiftlerin problemlerine dair farkındalık kazanabilmeleri, sorun çözümünü tartışabilme becerisi kazanabilmeyi hedeflemeleri gerekmektedir. Boşanan çiftlerinde bu aşamada istek, beklenti ve taleplerini birbirlerine tam olarak anlatamadıkları, birçoğunun bu beceriden eksik kaldığı, çiftlerin birbirleri ile paylaşımlarının daha çok artırılıp bu süreci daha hızlı ve daha az kayıpla atlatabilmeleri için empatik bakış açılarının artırılması, birbirlerinin taleplerini göz ardı etmeye, görmezden gelmeye değil sorunları konuşabilmeleri ve birbirlerini anlayıp her iki tarafında ona göre adım atması önemlidir. Çiftlerin bakış açılarını genişletmek ve bu konuda farkındalık kazandırmanın boşanmaları azaltacağı düşünülmekte, bu aksaklığı ortaya koyup üzerine gitmenin onların boşanmasını engelleyeceği, boşanma aşamasında olan çiftlerin de anlaşmalı boşanma yoluna gidip uzlaşmacı bir kültür ile bu süreçten en az etkilenmesi destekleyeceği düşünülmüştür.

Boşanma istatistiklerine bakıldığı zaman giderek artan boşanmaların olduğu görülmektedir. Çekişmeli boşanmaların 3-4 yılı bulabildiği, bu süre de hem maddi hem de manevi kaybı olan bireylerin süreçten olumsuz olarak çok etkilendikleri, bununla birlikte velayet hususunda anlaşamayan çiftler dolayısıyla boşanma davasına konu olan müşterek çocuklarında adliye ortamına gelmesi ve bu uzun süren süreçten dolayı da çocukların olumsuz olarak etkilenebileceği konusunun da göz ardı edilmemesi gereklidir.

Boşanma, bireylerin yaşama yeniden uyum sağlamasını gerektiren bir geçiş ve kriz durumu olarak düşünülmektedir. Bu araştırmanın sonuçlarından; boşanma aşamasındaki bireyler ile çalışmakta olan psikolojik danışman, psikolog ve sosyal hizmet uzmanı gibi sağlık hizmetleri çalışanlarının, boşanma aşamasında veya boşanmış ailede yetişen öğrencilerle çalışan psikolojik danışman gibi eğitim sistemi çalışanlarının, avukat ve hâkim gibi doğrudan boşanma aşamasındaki bireyler ile çalışmakta olan hukuk alanı ve adalet sistemi meslek elemanları ve diğer uygulamacılar yararlanabilecektir.

Boşanma Türkiye'de git gide çoğalan bununla beraber ailenin ve toplumun yaşam figürünü etkilemesi bakımından önemi artan bir kavramdır. Toplumun git gide sosyo, kültürel ve ekonomi gibi çeşitli alanlarda değişmesi ile aile kavramının da bu değişimlerle birlikte bir takım değişiklikler yaşadığı görülmektedir (Yıldırım, 2005).

Boşanma; psikolojik açıdan çok karmaşık ve çok boyutlu bir olgu olup, bireylerin yaşamını birçok yönden etkileyen psiko- sosyal süreçtir. Boşanma sürecinde olan bireylerin birbirlerinin mesajlarını doğru anlaması ve kendilerini karşı tarafın yerine koyarak onun bakış açısından olaylara bakabilmesi çiftleri daha uzlaşmacı ve çözüm odaklı yapabilmektedir. Boşanma gibi sıkıntılı bir süreçte bireylerin empatik eğilimlerinin daha da arttırılması bu süreçteki çiftlerin ve varsa çocuklarının bu süreci duygusal anlamda en az hasarla atlattıklarında etkili olacaktır.

İlerde yapılacak çalışmalarda da önleyici hizmet olarak boşanma sürecine yeni adım atmış çiftlerin de empatik eğilimlerinin arttırılması, çiftlerin iletişim kanallarını açması ve karşısındakinin duygularını daha iyi anlamlandırılmasını destekleyeceği ve boşanma oranlarında düşüş yaratabileceği düşünülmektedir.

İnsanların sosyal hayatında yansıttığı beceriler hem bireysel hem de toplumsal birçok unsuru kapsamaktadır. Olumsuz olarak gelişen evliliklerde algılanan duygusal tatminin, çiftlerin sahip oldukları bireysel özelliklerinin yanı sıra, çiftlerin arasındaki bazı dinamiklerden de etkilendiği görülmektedir. Evlilik yaşamında oluşan bu uyum sorunlarının özellikle iletişim çatışmaları ile şekillendiği ve sorunların nasıl çözüldüğü de bu iletişim sorunlarının sonucunun belirlediği düşünülmektedir. Farklı evliliklerde aynı problemler yaşanmasına karşın tüm birlikteliklerin boşanma ile sonlanmaması

bireysel farklılıklardan ve soruna nasıl bir çözüm yolu tercih edildiği ile doğrudan alakalıdır.

Empati, kişinin kendisini karşısındaki bireyin yerine koyması ve onun hislerini, fikirlerini, yaptığı davranışları anlamasıdır. Kişilerin açık ve net bir biçimde hislerini ve fikirlerini karşılıklı olarak birbirlerine göndermelerine de etkileşim adı verilir (Özgüven, 2001). Çiftlerin etkileşimlerinin sağlıklı olması evliliklerinin de kalitesini arttıracaktır.

Evlilik birliği içerisinde çiftler arasında mutlaka problemler olacaktır fakat bu problemlerin hangi yollarla aşıldığı çok önemlidir. Duygusal zekâ eşler arasında olumlu münasebetler kurmayı da öngörmektedir. Evliliğin kalitesi, çiftlerin birbirlerine ilettiği mesajların kalitesiyle doğrudan ilişkidir. Bu sebepten ötürü eşlerin birlikteliğinde duygusal zekânın varlığı, çiftler arasındaki uyumu olumlu bir şekilde etkilemektedir (Beceren, 2001).

Beceren (2001)'e göre evlilik terapilerine başvuran eşler incelendiğinde eşler arasındaki en büyük problemlerden birinin de çiftlerin arasındaki iletişim sorunları olduğunu, bu durumun pek çok probleminde kaynağı olduğunu saptamıştır.

Duygusal zekâ; kişinin hem kendisinin hem de eşinin duygularını anlayabilmesi, duygularını doğru zamanda doğru bir şekilde kullanabilmesi, empatik davranabilmesi ve sosyal hayatında iletişime açık olmasıdır. Bu duygusal yeterlilikler çiftlerde olduğu zaman birlikteliklerine ilişkin kalitenin artması ve daha anlamlı beraberliklerin oluşması muhtemeldir. Birlikteliklerde mutluluğun oluşabilmesi için, çiftlerin birbirlerinin güçlü ve güçsüz taraflarının farkında olabilmeleri ve kendi duygu ve düşüncelerini kontrol edebilmelerinin yanında eşinin de duygularını anlamaya çalışmalıdır. Bu durum duygusal zekânın önemini vurgulamaktadır. Birlikteliklerde sağlıklı iletişim için, çiftlerin birbirine yakın ve yüksek duygudaşlık düzeyine sahip olmaları gerekmektedir. Beceren (2001) ; Birlikteliklerdeki kişiler arasındaki sorunlar yaşanabilir fakat bu sorunların çözülmesi kişilerin duygusal anlamda ne kadar bilinçli olup olmadıklarıyla alakalıdır. İnsanın gündelik yaşamında önemli olduğu kadar evliliğinde de duygusal zekânın önemi aşikârdır.

Ülkemizde konu ile ilgili çalışmalarda ise benzer şekilde; boşanmanın nedenleri (Sucu, 2007) incelenmiş, yine sonuçların bir takım demografik faktörler ya da etkilediği

kişiler açısından da (Şirvanlı-Özen, 1998)'in incelendiği görülmüştür. Yapılan bu araştırmaları çoğunlukla hukuk ya da toplum bilimci araştırmacıların yaptığı da görülmektedir.

Boşanmanın nedenlerine yönelik yapılan araştırmalar sonucu, boşanma olgusunun toplumda giderek artış göstermesinin sebepleri arasında insanların evlilik birliğini daha az istemesinden çok evliliğe olan bakış açısındaki değişimler gösterilmektedir.

Çiftlerin sağlıklı bir birliktelik sürmesine engel olan en büyük etmenin; çiftlerin birliktelik süreçlerinde giderek artan ve karşılanamaz hale gelen talep ve beklentileridir (Geçtan, 1993). Boşanma ile sonlanan birlikteliklerde eşler arasında bir uyum probleminin ve iletişim çatışmasının olduğundan bahsedilebilir. Bu bağlamda ayrılık sürecine giren eşlerin, muhtemel bir çatışma süreci içinde oldukları aşikârdır. Çatışmaların içeriği kadar bu çatışmaların biçimi ve problemleri nasıl çözdükleri, bu sorunların oluşturduğu zorlanmalar da önem arz etmektedir. Yıkıcı çatışmayı yönetme becerisi (küçümseme, eleştirme, psikolojik şiddet vb) olan eşlerin olumlu çatışma yönetim becerisine sahip eşlere nazaran daha fazla boşanma ile sonuçlandığı ileri sürülmüştür (Gottman, 1993'ten aktaran: Marchand, 2004:101).

Araştırma kapsamında boşanma sürecinde olan eşlerde anlaşmalı ve çekişmeli boşanan çiftlerin empatik eğilim düzeyleri karşılaştırılacak, bu becerinin hangi değişkenlerde farklılıklar gösterdiği ortaya çıkacaktır. Bununla birlikte çiftlerin iletişim becerisi de değerlendirilecek ve farklı değişkenler ile karşılaştırılarak pek çok veri elde edilecektir.

Boşanma süreci, nedeni- süreci ile kişisel ve toplumsal bazda pek çok sorun ile toplumsal huzursuzluk yaratmasının yanında kişilerin gelecekle alakalı hayatlarını etkileyen zorlu bir yoldur. Amerika da yapılan çalışmalarda, gelişmiş ülkelerde yapılan evliliklerin %50'sinin boşanma ile noktalandığı ortaya atılmıştır (Özgüven, 2007:308). Amerika'daki boşanmalardaki bu bariz artışın, çarpıcı olduğu ve birlikteliklerdeki uyumsuzluk ve problemlerin neden olduğu depresyon, alkol bağımlılığı veya intihar gibi psikopatolojik süreçlerden dolayı, evlilik terapisine ihtiyaç duyulmasına neden olmuştur (Wang ve Amato, 2000:655).

İnsan hayatının başka alanlarında farklı farklı sonuçlar yaratacak boşanma süresiyle ilgili yapılan bu araştırma boşanma aşamasında olan taraflarla yapılmıştır. Boşanma aşamasında olan anlaşmalı ve çekişmeli boşanan tarafların empatik eğilimlerinin karşılaştırıldığı bu çalışmanın alana katacağı katkıların önemli olduğu, süreç içinde ve karar aşamasında ölçülen değişkenlerin, bu çalışmanın ardından uygulamaya dönük ve daha kullanılabilir neticeler sunacağı düşünülmektedir. Söz konusu çalışmada empatik eğilimle birlikte hangi değişkenlerin farklılaşması sonucu çiftlerin daha uzlaşmacı olduğu ortaya çıkacaktır. Bununla beraber alanda yer alan meslek personellerine ve sosyal, hukuki düzenlemelere de ışık tutacağı düşünülmektedir. Bu çalışma ile birlikte çiftlerin; kendini daha iyi hissedebilmesi, problem yaratan unsurları değerlendirirken bakış açısının artması ve zorlu boşanma sürecinde sorun yaratan faktörleri yeniden değerlendirmeleri açısından destek olabileceği düşünülmektedir. Bu durumların yanı sıra sıralanan bu değişkenlerle mesleki başarı ve toplumsal ilişkiler bazında da olumlu etkiler yaratabileceği, bir dayanak oluşturabileceği temel alınmıştır.

1.3. PROBLEM CÜMLESİ

Araştırmanın ana problemi “Boşanma sürecindeki bireylerin empatik eğilimlerinde cinsiyet değişkenine göre anlamlı bir farklılık var mıdır?” şeklindedir.

1.3.1. ALT PROBLEMLER

Araştırmanın ana problemine bağlı olarak şu alt problemlere cevap aranacaktır:

1. Boşanma sürecindeki bireylerin empatik eğilim düzeyleri çalışma durumuna göre anlamlı bir farklılık gösterir mi?
2. Boşanma sürecindeki bireylerin empatik eğilim düzeyleri boşanma geçmişine göre anlamlı bir farklılık gösterir mi?
3. Boşanma sürecindeki bireylerin empatik eğilim düzeyleri evlilik birliği içinde profesyonel destek alıp almama durumuna göre anlamlı bir farklılık gösterir mi?
4. Boşanma sürecindeki bireylerin empatik eğilim düzeyleri boşanma şekline göre anlamlı bir farklılık gösterir mi?
5. Boşanma sürecindeki bireylerin empatik eğilim düzeyleri yaşadığı yere göre anlamlı bir farklılık gösterir mi?

6. Boşanma sürecindeki bireylerin empatik eğilim düzeyleri gelir düzeyine göre anlamlı bir farklılık gösterir mi?
7. Boşanma sürecindeki bireylerin empatik eğilim düzeyleri eğitim düzeyine göre anlamlı bir farklılık gösterir mi?
8. Boşanma sürecindeki bireylerin empatik eğilim düzeyleri evlenme şekline göre anlamlı bir farklılık gösterir mi?
9. Boşanma sürecindeki bireylerin empatik eğilim düzeyleri evlilik süresine göre anlamlı bir farklılık gösterir mi?
10. Boşanma sürecindeki bireylerin empatik eğilim düzeyleri çocuk sayısına göre anlamlı bir farklılık gösterir mi?
11. Boşanma sürecindeki bireylerin empatik eğilim düzeyleri boşanma nedenine göre anlamlı bir farklılık gösterir mi?

1.4.SAYILTILAR

1. Araştırma ölçeği boşanma sürecindeki bireylere eşlerinden ayrı biçimde verilmiştir. Bu nedenle; katılımcıların tamamen kendi görüş ve düşüncelerini içtenlikle yansıttıkları, gerçek duygu ve düşüncelerini aktardıkları varsayılmıştır.

2. Uygulama sırasında kullanılan ankette yer alan soruların ilgili değişkenleri tam anlamıyla ölçtüğü varsayılmıştır.

3. Katılımcılara; söz konusu ölçekleri içinde buldukları boşanma sürecinin hukuki boyutundan bağımsız olduğu açıklanmıştır. Verilerin sadece bilimsel bir araştırma için toplandığı vurgulanmıştır. Bu konudaki etik unsurlar hakkında bilgi verilmiştir. Katılımcıların bu bağlamda hukuki süreçten bağımsız davranıp cevap verdikleri varsayılmıştır.

1.5.SINIRLILIKLAR

1. Bu araştırmada elde edilen bulgular, veri toplama araçlarının değerlendirilmesiyle sınırlıdır.

2. Araştırmanın örneklem grubu, İstanbul Anadolu Adalet Sarayında boşanmak için başvuran ve Aile Mahkemelerinde çalışan psikolog, pedagoğ ve sosyal hizmet

uzmanları ile görüşmesi için mahkemece sevk edilen çekişmeli boşanma sürecinde olan bireylere ve herhangi bir uzman yönlendirmesi olmayıp doğrudan anlaşmalı boşanmak için gelen bireylere uygulanmıştır.

3. Uygulamanın adliye ortamında gerçekleştirilmiş olması; katılımcıların duygu ve düşünceleri ile ilgili herhangi bir yargılamaya tabii tutulabilecekleri önyargısını oluşturmuş olabileceği ve bu sebeple gerçek yönelimlerini saklama eğiliminde olabilecekleri düşünüldüğünden; uygulama öncesi verilerin dava dosyalarında yer almayacağı ile ilgili katılımcılara yazılı açıklama yanı sıra sözel de bir takım açıklamalar getirilmiştir. Ancak buna rağmen katılımcıların içinde buldukları durum ve ortam itibarıyla gerçek eğilimleri saklama olasılıkları bulunmaktadır. Bu durum araştırmanın sınırlılıklarındadır.

4. Söz konusu araştırma İstanbul ili sınırlı olup; İstanbul Anadolu Adliyesi aile mahkemelerine boşanma davası ile başvuran bireyler ile gerçekleştirilmiştir. Ancak; İstanbul ilinin Türkiye'nin farklı kültür, ekonomik ve coğrafi bölgelerinden gelen bireyleri temsil edebilmek için uygun popülasyonu barındırdığı düşünülmektedir.

5. Diğer bir sınırlılık ise uygulama sırasında, bazen aile mahkemesi uzmanları ile görüşmeye gelen çekişmeli boşanma aşamasındaki bireyler ile, anlaşmalı boşanmak için gelen kişilerin çalışmaya katılmak istememesinden dolayı özellikle örneklem sayısının küçük kalmasıdır.

1.6.İLGİLİ KAVRAMLAR

Aile: İstanbul Anadolu Adalet Sarayı Aile Mahkemelerinde boşanma davaları olan aileleri ifade etmektedir.

Çiftler: İstanbul Anadolu Adalet Sarayı Aile Mahkemelerinde başvuran çiftleri ifade etmektedir.

Boşanma: Evlenmenin yasal olarak sona ermesidir. Yani erkek ve kadının, yeni bir evlenme yapacak şekilde hukuki bir kararla evliliklerini tamamen sona erdirmeleridir (TÜİK).

Boşanma Süreci: İstanbul Anadolu Adalet Sarayı Aile Mahkemelerinde boşanma davasının ve resmi olarak mahkemede işlemlerin devam ettiği süreçtir.

İletişim (Communication): İki birim arasındaki birbirleriyle ilgili mesaj alışverişidir (Cüceloğlu, 1996). İletişimin en genel tanımı; insanın karşısındaki birey ya da gruplarda bir tutum değişikliği yaratmak amacıyla, insanların düşünce, bilgi, davranış, duygu ve becerilerini akla gelebilecek her türlü yol ile aktarım, iletim ve paylaşım süreci olarak ifade edilebilir (Özgüven, 2001).

Empati: Empati genel anlamda, “kendini başkasının yerine koyma” olarak tanımlanmaktadır. Karşısındaki düşüncelerini, duygularını anlama ve hissetmedir.

II-KURAMSAL ÇERÇEVE

2.1.AİLE, EVLİLİK ve BOŞANMA KAVRAMLARI

2.1.1.Aile Kavramı

Günümüzde hala devam eden ve daha önce gelmiş geçmiş tüm toplumların ortak birimi ailedir. Bu birim insanların birlikte yaşaması ile oluşmuş ilk kurum olmasının yanında, geçmişi incelendiği zaman insanlık tarihi kadar temelli olduğu görülür (Erkan, 2010). En geniş manası ile aile, toplumun en önemli parçası ve en küçük birimi olarak kabul edilmektedir. Ayrıca kan bağı ve yasal bağlar ile birbirlerine bağlılıkları olan insanların meydana getirdiği bir topluluk olarak da ele alınabilir. Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı, Aile Özel İhtisas Komisyonu Raporunda ise aile, kan bağı ile birbirine bağlı, anne-baba-çocuklardan meydana gelen, ekonomik ve toplumsal bir bütünlük ile birbirine bağlı birim olarak ele alınmıştır (DPT, 2001).

Toplumdaki her birey bir ailenin üyesi konumundadır. Aileyle olan süreç insanın doğumundan itibaren başlar ve hayatı sona erinceye kadar devam eder. Çocuk dünyaya geldiği andan başlayarak hemen fiziksel ve sosyal ortama uyum süreci içerisine girer ve bu dönemde çocuğun en büyük destekçisini çocuğun ebeveynleri üstlenir. Birey kendi kararlarını kendisinin alabilmesini ve kendisini dışarıya karşı yeterince anlatabilen bir birey olmayı aile aracılığı ile öğrenir (Yavuzer vd., 2013). İnsanlar doğum ile ölüm arasındaki zaman diliminde pek çok değişim ve gelişim yaşar. Aile kavramını detaylıca incelediğimiz de, ailelerin de aynı kişiler gibi pek çok değişim ve gelişim geçirdiğini görmekteyiz.

Yaşanılan bu süreç, aile yaşam döngüsü olarak adlandırılmaktadır (Gazioğlu, 2010). Aile olgusu bu zamana kadar araştırmacılar tarafından pek çok farklı şekilde tanımlansa da ortak payda da ailenin toplumun temel yapıtaşı olduğu fikri benimsenmiştir. Aile olgusu tüm toplumlarda değerini hala korumasına rağmen zamanla yapısal olarak bir takım değişikliklere maruz kalmaktadır (Şirin, 2013).

Aile sınıflandırması genel olarak, "büyük aile" ve "çekirdek aile" olarak 2'ye ayrılmıştır. Bakıldığı zaman günümüzde aile olgusu denince akla anne, baba ve çocuklar gelse de hala daha büyük aile ilişkileri çeşitli şekillerde devam etmektedir. Genel anlamıyla şu anki aile yapılarında kuşaklar arası bağlar haricinde de bir takım

farklılıkların olduğu aşikârdır. Bazı aileler boşanmadan ya da terk edilmeden ötürü sadece anne ya da babadan oluşabiliyorken, bazıları da boşanma durumuyla ya da tekrar bir aile kurmakla birlikte daha da karmaşık bir örüntü içine girmektedir (Onur, 2000).

Kişilerin psikolojik ve fiziksel olarak iyilik hallerinin korunması ve artarak devam etmesi için gerekli olan sevgi, şefkat, ilgi ve bakımın verildiği en doğal ortamdır. İnsanın mutlu hissetmesinde aile önemli bir yere sahiptir ve bu bakış açısı ile bireyin mutluluğunun toplumunda kolektif mutluluğunu oluşturacağı söylenebilir. Aile, kişiler ile toplum arasındaki uyumu düzenler (Arıkan, 1996).

2.1.2.Aile Kavramının Unsurları

DPT Türk Aile Yapısı Özel İhtisas Komisyonu tarafından hazırlanmış olan raporda aile için yer alan başlıca unsurlar şunlardır (Bulut, 1993).

1-Aile bireyleri arasında bir ilişki bulunmalıdır. Bu durum, kan birlikteliği ya da evlenme ile ortaya çıkmaktadır. Evlenme ile birlikte aile kurumunu meydana getiren eşler arasında hukuki anlamda bir ilişki oluşmaktadır.

Aileyi oluşturan; çocuk anne baba vb. diğer kişilerin arasında ise kan ile kurulmuş bir bağ bulunur. Bireyler arasındaki bu bağ sistemine hısımlık (akrabalık) denmektedir.

2-Aileyi oluşturan bireyler aynı yerde yaşamaktadır. Bu durum, aile bireylerinin ortak kuralları olması mecburiyetini doğurmaktadır. Buradaki önemli hususlardan biri de uyulacak bu kuralların kim ya da kimler tarafından, ne gibi yollar izlenerek konulacağı ve kurallara uymamanın nasıl bir ceza ile karşı karşıya kalacağı belirlenmesidir.

3- Aile, aileyi oluşturan fertlerin, beslenme korunma, barınma gibi- fiziksel, cinsel, psikolojik, sosyal ve ekonomik gereksinimlerinin- giderildiği yerdir. Bu öngörülerin oluşması için ailenin kültürel, mali ve sağlık gibi unsurlarının yeterli düzeyde olması önemlidir. Bu gibi unsurların oluşturulması ve devamlılığı için aile fertlerinin kişisel bir takım hakları ve tercihlerinden fedakârlıklar yapması gerekmektedir.

4- Aile, üyelerinin topluma entegrasyonun ve uyumunun oluşturulduğu sosyal bir kurumdur. Aile fertlerinden ebeveynlerin çiftleşmesi sonucu birey topluma kazandırılır. Düşünüldüğü zaman sağlıklı bir üremenin yapılması neslinde sağlıklı olmasını sağlar (Battal, 2008).

2.1.3.Evlilik Kavramı

Evlilikte karşılaşılan genel sorun alanları iletişim kopukluğu, ekonomik sıkıntı, gerçekçi olmayan beklentiler, alkol kullanımı, şiddet, aşkın anlamı ve niteliğinin kavranışındaki sorunlar, empatik anlayış, iletişim ve etkileşim sorunları, cinsiyet rolleri, zararlı alışkanlık ve kişilik bozuklukları, genel sağlık durumu, gelirdeki değişimler ve işsizlik, aldatma, engelli çocuğa sahip olma, çocuk sahibi olamama, çocukların aileden ayrılması, yaşlanma şeklinde sıralanabilir (Özgüven, 2009; Hiebert vd., 1993).

Biyolojik, psikolojik ve sosyal yönleri ile evliliğin; bireylerin bu alandaki gereksinimlerini karşılama işlevi taşıyan bir süreç olduğu söylenebilir. Evliliğin; cinsel birtakım gereksinimlerin veya beklentilerin karşılanması, nesli devam ettirme, çocuk sahibi olma gibi işlevleri bulunmakta iken; psikolojik işlevi sevmeye, sevilme, değer görme, beğenilme gibi gereksinimleri kapsamaktadır. Sosyal alanda ise çiftlerin; güven içinde olma, dayanışma, toplumsal yapı içinde belli bir konum elde etme gibi gereksinimleri karşılamaya dönük bir yaşantıdan bahsedilebilir (Özgüven, 2009).

Evliliğin temel olgularından bir tanesi de cinselliktir. Evlilik; eşler arasında kurulan ve toplumun onay verdiği cinsel bir birlikteliği içerir (Giddens, 2000). Sosyal hayatın temel unsurlarından olan evlilik kurumu ile iki farklı cinsiyetten bireyler resmi nikâh ile bağlanarak yeni kimlikler kazanırlar (Yıldız, 2010).

Evlilik birbirine yabancı iki insanın farklı değerlerin yanında kısmen ya da bütünü farklı kültürlerle ve iki farklı aile öyküsüyle beraberlik oluşturdukları ve kendilerini baştan tarif ettikleri yeni ve özel bir olgu olarak söylenebilir (Ateş, 2009).

Evlilik; kişilerin geçmiş yaşam tecrübelerini de baz alarak, ruhsal, duygusal, fiziksel beklenti ve ihtiyaçlarının karşılanması açısından hayatlarının belli bir evresinde tercih yaparak oluşturulan, bununla birlikte çiftlerin aynı evde yaşaması yanında, müşterek bir hayatı pay ederek, birbirlerinin alışkanlıklarının edinilmesi, toplum içinde de evlilik ile bireylere yüklenen rollere uygun davranabilme durumunu içeren bir süreçtir (Şener ve Terzioğlu, 2008:). Bu ortak bakış açısı ile evlilik; "tam ve devamlı bir hayat ortaklığı oluşturmak için, farklı cinsiyetten olan iki kişinin uygun ve geçerli bir şekilde birleşmesi" (Akıntürk, 1996) şeklinde ifade edebiliriz.

2.1.4.Evliliğin Unsurları

2.1.4.1.Evlilikte Akit Unsuru

Evlilik karşı cinsten iki yetişkinin bizzat ve karşılıklı olarak birbirlerine uygun surette evlenmeye yönelik rızalarını beyan etmeleri ile kurulur. Evlenme akdi evlendirme memuru tarafından icra edilen resmi merasime bağlı bir akittir. Bu nedenle irade beyanının evlendirme memuru ve iki şahit huzurunda yapılmış olması kurulan akdin sıhhati için şarttır. Ayrıca tarafların irade beyanlarının geçerli olması için, iradeyi sakatlayan; baskı (cebir), hata, akıl hastalığı gibi hallerle sakatlanmamış, sağlam ve sağlıklı bir irade beyanı niteliğinde olması gereklidir.

2.1.4.2.Evlilikte Taraf Unsuru

Evlenen kişilerin evlenme ehliyetine sahip olmaları gereklidir. Bu sebepten dolayı, kesin olarak evlenme engellerinden herhangi birinin olması durumunda evlilik mutlak butlan ya da batıl olarak kayda geçmektedir. Kesin evlenme engelleri; evlenme yaşağı bulunacak ölçüde yakın akrabalık, akıl hastalığı ve halen evli olmaktır.

2.1.4.3.Evlilikte Amaç Unsuru

Evlenecek kişilerin bu hukuki eylemden umdukları amaçlar, öncelikle, kendileri üzerinde gerçekleşecek türden amaçlar olmalıdır. Kişilerin kendileri için değil de ana-babaları ya da kardeşlerinin ihtiyacı, hatırı vb. için evlenmesi halinde baştan yanlış yapılmış, amaç unsuru doğru kullanılmamış demektir.

Ülkemizde sıklıkla görülen ve “mürüvvetini görmek” deyiimiyle ifade edilen yaklaşım tarzı, anne babaların çocuğa karşı vazifesini yerine getirmek ve böylece bu konudaki toplumsal baskıdan kurtulabilmek amacıyla çocuklarını evlendirmek istemeleri ve çocuğun da kendi isteğinin ya da ruhsal hazırlığının bulunmamasına rağmen -manevi baskı nedeniyle- evlenmeyi kabul etmesi sonucunu doğurabilmektedir. Yapılan bu tür evliliklerdeki öncelikli amacın aslında mutlu bir yuva kurmaktan öte üçüncül kişileri mutlu etmek olduğu bellidir. Böyle olunca evlilik daha başlangıçta sağlıklı aile yapısı kuramayacak bir evlilik olarak doğmaktadır.

2.1.5.Boşanma Kavramı ve Unsurları

Eşler ayrılık kararını alırken öncesinde pek çok aşamadan geçmektedirler. Geçirilen bu süreçler pek çok araştırmacı tarafından farklı yönleriyle incelendiği görülmüştür. : Boşanma süreci;

- (a) boşanma sürecinden önce çiftlerin duygusal olarak birbirlerinden yabancılaşması olarak adlandırılan "duygusal boşanma",
- (b) yasal problemlerle alakalı olarak "hukuki boşanma ",
- (c) ayrılmanın ardından para, mal ve nafaka gibi kısımları içine alan "ekonomik boşanma",
- (d) anne ve babanın çocuklar üzerinde velayet hakkı taleplerinin olduğu "aile boşanması",
- (e) eşler arasında oluşan sosyal değişimler sebebiyle yaşanan " sosyal boşanma",
- (f) yeniden bağımsızlık kazanarak eşlerin kişisel problemleriyle alakalı " psikolojik boşanma" gibi çeşitli süreçlerden geçmektedir (Özgüven, 2001).

Bu sıralamadan da anlaşıldığı gibi boşanma hayatın birçok alanında eşlerin ayrışmasını, mevcut başka dinamiklerin de değişmesini kapsamaktadır.

Boşanmanın; literatürde evliliğin mahkeme kararı ile sona ermesi olarak kullanıldığını görmekteyiz. Bu sürece kapsamlı bir şekilde bakıldığında, hem boşanmaya neden olan sebepler hem de boşanma sonrası oluşan sonuçlar bakımından bu süreç pek çok farklı ögeyi içinde barındırır. Bakıldığında ülkemiz gibi örf- adet gelenek ve göreneklere bağlılığı devam eden ülkelerde, evliliğe çok fazla değer ve hassas birçok şey atfedilmektedir. Bu açıdan bakıldığında boşanma sürecine de benzer biçimde önem verilmekte ve bu süreç sosyal anlamda pek çok ögeyi de doğal olarak içinde barındırmaktadır (Akkaya, 2010).

Boşanma (Divorce) Hukuki yollar ve yasalar ile oluşturan bir birlikteliğin, eşlerin karı koca olarak hiçbir bağı kalmaksızın; ancak var ise müşterek çocuklarının hakları saklı olmak üzere hâkim tarafından sonlandırılan hukuki bir işlemdir (Arıkan, 1996).

Bazı birlikteliklerin boşanma ile sonlanmasının bir takım nedenleri incelenecek olursa aşağıdaki gibi özetleyebiliriz;

1-) Hızlı toplumsal değişimler, farklı sosyo-ekonomik kesimlerden, hayat görüşlerinden ve değer yargılarından gelen insanların arasındaki evlilikler artmaktadır. Benzer sosyal statüden gelen bireylerin oluşturduğu evliliklerin, daha uzun soluklu olduğu düşünülmektedir. Farklı statüden ve kültürden insanların evlilikleri sarsıntılar karşısında daha çabuk etkilenir.

2-)Günümüzde evliliklerin bozulmasına rağmen toplumun boşanma konusundaki tavrı geçmişe nazaran çok daha esnektir.

3-)Kadının toplumsal olarak yerinin değişmesi de boşanmadaki artışlara etki etmektedir. Çalışan kadınların kendi ekonomik bağımsızlıklarını kazanmalarıyla erkeğin peşinden sürüklenmeye karşı direnç göstermekte, eşi sorumsuz davranışlarda bulunduğu ona karşı başkaldırabilmektedir. Bunun yanında birçok çalışan ya da çalışmayan kadının günümüzdeki kadın haklarının da etkisi ile evliliği kendisini gerçekleştirme çabalarına engel olarak görme eğilimi içinde olduğu düşünülmektedir.

4-)Çiftlerin bireysel olarak psikolojik sorunları da evliliklerin bozulmasındaki en önemli sebeplerden birini oluşturmaktadır. Bu gibi durumların temel sebebi; çiftlerin evliliğe ilişkin bilinç ve bilinçdışı beklentilerinin farklılık göstermesinden kaynaklanır.

5-)Kubie'ye göre teknolojik gelişmeler ile insanların ömür süresinin uzamış olması da boşanmanın artmasına neden olmaktadır (Geçtan, 1984).

2.2.BOŞANMA SEBEPLERİ

Arıkan (1992)'ın, "Yoksulluk, Evlilikte Geçimsizlik ve Boşanma" konulu araştırmasında, evlilikte geçimsizliğe neden olan sebepler şu şekilde sıralanmıştır: Erkeklerin yüzde 80'inin sıklıkla veya zaman zaman eşine fiziksel şiddet uygulaması, kadınların evlilikleri süresince sözlü ve fiziksel şiddete maruz kalması, kocanın içki ve kumar gibi alışkanlıkları yüzde 48, evlilik dışı ilişki ve akrabalarla ilişkiler yüzde 44, maddi sıkıntı yüzde 45 ve cinsel sorunların yüzde 27 oranında olduğu ortaya çıkmıştır. Geçimsizlik konusunda kadınların çoğunlukla akrabalara danıştığı görülmektedir. Akraba ve arkadaşlara danışanların oranı yüzde 26' dır (Arıkan, 1992).

Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü tarafından 2010 yılında yayınlanan, Aile Yapısı Araştırması 2006'nın sonuçlarına göre, boşanmış erkeklerin

yüzde 29'u, kadınların ise yüzde 21'i en önemli boşanma sebebi olarak aldatmayı görmektedir. Boşanmış kadınların yüzde 11'i, erkeklerin ise yüzde 5'i eşi tarafından aldatılmış olmaları nedeniyle boşandıklarını belirtmiştir. Boşanmış kadınların yüzde 17'si eşleri tarafından dayak ve kötü muameleye maruz kaldıkları için boşandıklarını belirtmiştir. Erkeklerin ise hiçbiri dayak ve kötü muameleyi kendisi için boşanma nedeni olarak belirtmemiştir. Kadınlarda evliliklerin boşanma ile sonuçlanmasında içki ve kumarı en önemli neden olarak gösterenlerin oranı yüzde 11'dir. Erkeklerde ise bu oran yüzde 3'tür. Her iki cinsiyette yaklaşık eşit oranlarda görülen "sorumsuz ve ilgisiz davranma" erkeklerde yüzde 17, kadınlarda yüzde 19 olmak üzere boşanmalarda en önemli sebepler arasında yer almaktadır. Akrabalarla kurulan ilişkilere bakıldığında, katılımcıların yüzde 24'ü sorunlarını akrabalarla paylaştıklarını, benzer şekilde kardeşlerle sorunların paylaşılmasının yüzde 39 oranında olduğu, ayrıca komşularla da yüzde 22 oranında sorunların paylaşıldığı sonucu ortaya çıkmıştır (www.aile.gov.tr).

Boşanma Nedenleri Araştırması (2009) na göre; evlilik birlikteliği içerisinde eşlerin kök ailelerinin aile içi ilişkilere, durumlara ve sorunlara karışmaları küçümsenmeyecek bir orandadır. Bu bulgudan hareketle boşananların evliliklerinde aile faktörünün önemli olduğu söylenebilir. Geleneksel Türk ailesinde aile içi iletişimde aile büyükleri sorunların çözümünde ve evliliğin devam ettirilmesinde önemli bir rol üstlenmekte iken, günümüzde ailenin sorun çözen ve arabuluculuk yapan rolünden, sorun üreten bir noktaya gelmesinde, aileler ve diğer yakın sosyal çevre ile iletişimin azalması ile birlikte bireyselleşmeye doğru giden sürecin, boşanmanın artmasında da zemin hazırlayabileceği göz önüne alınmalıdır. Araştırmada tespit edilen başka bir sonuç; cinsiyete göre bireylerin çocuk sayılarının birbirine yakın oranlarda olmak üzere çoğunlukla (Kadınlar %46, erkekler %54) bir çocuğu bulunmaktadır. İki çocuğu bulunan kadınların oranı %43 iken erkeklerin oranı % 32'sinin iki çocuğu bulunmaktadır. Araştırmaya dâhil olanların %71'inin boşanma kararını daha önce düşündüğü ortaya çıkmıştır. Kadınların %58'i erkeklerinde %57'si bu kararlarını öteleme sebebi olarak çocuklarını göstermişlerdir.

Özügürlü (2006) yaptığı araştırmasında, eşlerin ilişkilerini bozan ve çatışmalara yol açılan konuları şöyle belirlemiştir: araştırmaya katılan 300 evli kadının yüzde 86'sı, kocaları tarafından kişiliklerine değer verilmediğini ve bunu ciddi bir sorun olarak

gördüğünü, iletişim yetersizliğinden kaynaklanan bazı sorunların çözüme ulaşmadan devam ettiğini ve yüzde 96' sının sorunu ortaya koyamadığı, ortak bir amaç uğrunda birlik ve beraberlik kuramayanların oranının yüzde 90 olduğu, eşler istemediği halde aile büyüklerinden müdahalede bulunmasından şikayetçi olanlar yüzde 56, evdeki iş paylaşımı konusunda anlaşmazlık yaşayanlar yüzde 93, eşlerden birisinin ya da her ikisinin topluluk içinde birbirlerine karşı ilgisizlik ve kırıncı davranışlarını ciddi bir sorun olarak görme oranı yüzde 96, eşlerinin dışarıda geçirdikleri zamanı kendileriyle paylaşmamasını ciddi bir sorun olarak görenlerin oranı yüzde 96 olduğu sonucu ortaya çıkmıştır (Özügurlu, 2006).

Kayma-Güneş (2007) tarafından gerçekleştirilen çalışmada, eşleri boşanma aşamasına getiren etmenler sırasıyla iletişim çatışması, aile içi şiddet, aldatılma, eşin ailesi ile olan çatışma, cinsel sorunlar, madde veya alkol kullanma alışkanlıkları, kumar oynama, ekonomik sorunlar olduğu ileri sürülmüştür. Boşanma nedenleri olarak, kadınların fiziksel şiddete maruz kalmayı ileri sürdüğü, erkeklerin ise eşleri ile yaşadıkları iletişim çatışmalarını problem olarak dile getirdiği görülmektedir.

2.2.1.Boşanma Sebeplerine Yönelik Mevcut Sınıflandırma

Nitekim (Arıkan, 1992, s.105) Ankara'da alt gelir grubunda bulunan boşanmış kadınlar üzerinde yaptığı bir çalışmada, boşanma sebeplerini sınıflandırmış ve belirlemiştir.

- ❖ Çocuk bakımı ve yetiştirilmesi
- ❖ Kocanın çocukları dövmesi
- ❖ Geçim sıkıntısı
- ❖ Kocanın evlilik dışı ilişkisi
- ❖ Cinsel ilişki
- ❖ Kocanın bedensel hastalığı
- ❖ Kocanın kıskançlığı
- ❖ Kocanın ruhsal hastalığı
- ❖ Akrabalarla ilişkiler
- ❖ Kadının bedensel rahatsızlığı
- ❖ Kocanın içki ve kumarı
- ❖ Kadının ruhsal hastalığı

- ❖ Kocanın karısını dövmesi
- ❖ Kocanın fuhşa zorlaması
- ❖ Başka (uyuşturucu, terk, suç işleme, ilgisizlik)

Medeni Kanunun 129. ve devamı maddelerinde boşanma sebepleri sınıflandırılmak suretiyle açıklanmıştır.

Bunların dışında da başka bilimsel alanlarda da boşanma sebepleri incelenmekte ve üzerinde çalışılmaktadır. İncelenebildiği kadarıyla boşanmayı sosyolojik açıdan inceleyenlerin yaptıkları sınıflandırmaların birbirleri ile karşılaştırılma imkânı vermediği gibi hukuki çözümler de yardım edebilecek ayırım kıstasları da içermemektedir. Araştırmaya katılan her bilim dalının katkısı olsa da özellikle sosyal hizmet bilim dalının boşanma olgusu üzerine yaptığı incelemeler ve bu disiplinin bakış açısı ile yaptığı çözümler bu sürecin daha iyi anlaşılması ve çözüm yolları üretilmesi bakımından önemli bir yere sahip olduğu bir gerçektir.

2.3.BOŞANMA SEBEPLERİ ve TÜRLERİ

2.3.1.Boşanmanın Özel Sebepleri

Türk Medeni Kanununun 161. ile 165. maddeleri arasında özel boşanma sebepleri düzenlenmiştir. Özel boşanma sebepleri, zina (MK. m 161) , hayata kast, pek kötü veya onur kırıcı davranış (MK. m 162), suç işleme ve haysiyetsiz hayat sürme (MK. m. 163), terk (MK. m. 164) ve akıl hastalığı (MK. m. 165)dır.

2.3.1.1.Zina

Türk Medeni Kanununda zina fiilinin bir açıklaması yapılmamıştır. Genel anlamıyla zina; evli bir erkeğin karısından başka bir kadınla, evli bir kadının da kocasından başka bir erkekle cinsel ilişkiye girmesi olarak tanımlanabilir. Medeni kanunumuz hem kadının hem de erkeğin zinasını boşanma sebebi olarak saymış olup, eşlerin arasında hiçbir fark gözetmemiştir (Velidedeoğlu, s.168; 1965).

Dava hakkı olan eş zina edeni affetmişse veya zinayı öğrendiği tarihten itibaren altı ay ve en geç zinanın işlendiği tarihten itibaren beş yıl içinde dava açmış değilse zina sebebiyle boşanma davası açma hakkı düşmektedir. Bu hükmün temel mantığı zina

nedeniyle ortaya çıkan boşanma hakkının eşlerden biri tarafından öbür eşe karşı ömür boyu aleyhte bir tehdit ögesi olarak kullanılmasının önüne geçilmesidir (Battal, 2008).

Çiftlerin birbirlerine zina iddiasına dayanarak açabilmesi için 3 şartın birlikte oluşması şarttır. Bunlar; evlilik birliğinin hala devam ediyor olması, çiftlerden birinin kendi eşi dışında karşı cinsten biri ile cinsel bir ilişki yaşaması ve zina yapan tarafın kusurlu olmasıdır.

2.3.1.2.Cana Kast ve Pek Fena Muamele

“Hayata kast” veya “pek kötü veya onur kırıcı davranış” üç farklı boşanma nedeni sayılmasına karşın, her üçü de Medeni Kanunun 162. maddesinde düzenlenmiştir. Şöyle ki ; “Eşlerden her biri diğeri tarafından hayatına kast edilmesi veya kendisine pek kötü davranılması ya da ağır derecede onur kırıcı bir davranışta bulunulması sebebiyle boşanma davası açabilir. Hayata kast, pek kötü veya onur kırıcı davranışa dayanılarak açılacak boşanma davasında, hayatına kastedilen ya da pek kötü veya onur kırıcı davranışa maruz kalan eş, bu davranışlardan haberdar olduğu tarihten itibaren altı ay ve bu davranışların yapılmasından itibaren de beş yıl içinde davayı açmalıdır. Bu süreler hak düşürücü süreler olup, sürelerin kaçırılması durumunda artık dava açılmaz (MK. m. 162/II).

2.3.1.3.Cürüm ve Haysiyetsizlik

Medeni Kanunun 163. maddesinde düzenlendiği gibi, eşlerden birinin küçük düşürücü bir suç işlemiş olması durumunda diğere eş boşanma davası açabilir. İlgili kanun maddesine detaylıca bakıldığı zaman tüm suçların değil, yalnızca küçük düşürücü, utanç verici ya da yüz kızartıcı nitelikteki suçlar boşanma sebebi olarak kabul edildiği anlaşılacaktır (Akıntürk, s. 243; 2004).

Hangi suçların küçük düşürücü suç olup olmadığını tespit etme görevi ise hâkime verilmiştir. Hâkim bu görevi yerine getirirken, suça verilen cezaya göre değil, toplumdaki genel tutuma göre karar verecektir (Dural, Ögüz, Gümüş, 2005).

Dolandırıcılık, hırsızlık, hileli iflas, ırza geçme, sahtekârlık, zimmet, kaçakçılık, gasp gibi suçlar küçük düşürücü suçlar olarak kabul edilir (Öztürk, 2010).

2.3.1.4.Terk

Terk, eşlerden birinin, bilinçli bir şekilde, evlilik birliğinin kendisine yüklediği sorumlulukları yerine getirmemek amacıyla, yasalara aykırı bir biçimde ve devamlı surette ortak hayatı terk etmesi veya haklı bir sebep olmadan devamlı olarak ayrı yaşaması olarak tanımlanır (Özta, 2004).

Boşanma davası açabilmek için aşağıda belirtilen şartlara uygun bir terkin gerçekleşmiş olması yeterlidir. Ayrıca diğer eş için ortak yaşamın çekilmez hâle gelmiş olması aranmaz. Bu sebeple terk de mutlak boşanma sebeplerindedir.

- 1) Eşlerden Birinin Ortak Hayata Son Vermesi
- 2) Evlilik Birliğinden Doğan Yükümlülükleri Yerine Getirmeme Maksadının Bulunması
- 3) Ayrı Yaşamanın En Az Altı Ay Sürmüş Olması
- 4) Terk Eden eşe İhtarda Bulunulması

2.3.1.5.Akıl Hastalığı

Akıl hastalığı sebebiyle boşanma Medeni Kanun m. 165’de “Evlilik birliği içerisinde eşlerden birinin akıl hastası olup, bu yüzden ortak hayat diğer eş için çekilmez hâle gelirse, hastalığın geçmesine olanak bulunmadığı resmî sağlık kurulu raporuyla tespit edilmek koşuluyla bu eş boşanma davası açabilir” şeklinde düzenlenmiştir. İlgili kanun maddesinde akıl hastalığının ayrılık nedeni olabilmesi için oluşturduğu şartlar net bir biçimde ortaya konulmuştur.

Ancak boşanma sebebi olan akıl hastalığı, eğer evlenmeye engel olacak türden bir akıl hastalığı ise, evlenmeden sonra meydana gelmiş olmalıdır. Evlenmeden önceki akıl hastalığı zaten kesin evlenme engellerinden biridir (MK. m. 145).

2.3.2.Boşanmanın Genel Sebepleri

Genel boşanma nedenleri Medeni Kanunumuzun 166. maddesinde “evlilik birliğinin sarsılması” kenar başlığı altında düzenlenmiştir. Medeni Kanun’umuzda

düzenlenmiş olan genel boşanma nedenleri; evlilik birliğinin temelinden sarsılması, eşlerin boşanma konusunda anlaşması ve ortak hayatın yeniden kurulamamasıdır.

2.3.2.1.Evlilik Birliğinin Temelinden Sarsılması (Şiddetli Geçimsizlik)

Evlilik birliğinin temelinden sarsılması, Türk Medeni Kanunu'nun 166. maddesinde ilk iki fıkrada düzenlenmiştir. Buna göre boşanma davasında evlilik birliğini temelinden sarsan bir olay var olmalı ve bu olayın eşlerden biri için ortak hayatı çekilmez hale getirmelidir.

Genel boşanma nedeni olarak MK m. 166/I “evlilik birliği müşterek hayatı sürdürmeleri kendilerinden beklenmeyecek derecede temelinden sarsılmış olursa eşlerden her biri boşanma davası açabilir” diyerek, evlilik birliğinin temelinden sarsılması durumunun ispatlanması ve hâkimde de eşlerin boşanmasına yönelik, yeterli kanaatin oluşması durumunda, evlilik birliğinin sona erdirebileceği düzenlenmektedir (Ergün, 2001).

2.3.2.2.Eşlerin Anlaşması

22.11.2001 tarihli ve 4721 sayılı Türk Medeni Kanun'un 166/3. maddesine göre; “Evlilik en az bir yıl sürmüş ise, eşlerin birlikte başvurmasıyla ya da bir eşin diğerinin davasını kabul etmesi hâlinde, evlilik birliği temelinden sarsılmış sayılır. Bu hâlde boşanma kararı verilebilmesi için, hâkimin tarafları bizzat dinleyerek iradelerinin serbestçe açıklandığına kanaat getirmesi ve boşanmanın malî sonuçları ile çocukların durumu hususunda taraflarca kabul edilecek düzenlemeyi uygun bulması şarttır. Hâkim, tarafların ve çocukların menfaatlerini göz önünde tutarak bu anlaşmada gerekli gördüğü değişiklikleri yapabilir. Bu değişikliklerin taraflarca da kabulü hâlinde boşanmaya hükmolunur. Bu hâlde tarafların ikrarlarının hâkimi bağlamayacağı hükmü uygulanmaz.”

2.3.2.2.Ortak Hayatın Yeniden Kurulamaması (Fiili Ayrılık)

“Medeni Kanununun 134. maddesi (yeni Medeni Kanununun 166. maddesi) hükmünce aralarında müşterek hayatın çekilmez bir hale gelmesi mucip olacak derecede Şiddetli bir geçimsizlik baş gösterdiği takdirde, karı kocadan her biri boşanma davasını açabilir”.

2.3.3.Anlaşmalı Boşanma

Beraber hayatı sürdürme konusunda arzularını ve inançlarını kaybetmiş çiftlerin karşılıklı olarak anlaşmaları ile evliliklerini bitirmek istediklerini dava açmaları halinde, öbür tüm şartlar da yerinde ise hâkimin boşanma kararı vermesi zorunludur (Kırbaş, 1994, s.:21).

Bu açıdan bakıldığı zaman eşlerin anlaşarak boşanması aslında bir boşanma sebebi değil bir boşanma (dava açma) şeklidir. İncelendiğinde de bu konuyu düzenleyen MK. 134/3'te de "evlilik en az bir yıl sürmüştü, eşlerin birlikte başvurması veya bir eşin diğerinin davasını kabul etmesi halinde evlilik birliği temelinden sarsılmış sayılır." açıklaması özünde evlilik birliğinin temelden sarsılması yani şiddetli geçimsizlik nedeniyle dava açılması hakkı öngörülmektedir. Bir diğer ifade ile evliliğin 1 yıl sürmesine karşın çiftlerin karşılıklı bir şekilde boşanmayı talep etmeleri halinde, şiddetli bir geçimsizlik olması hususunda bir karine (hukuki hipotez) olması öngörülmüştür (Kırbaş, 1994).

Medeni Kanun'a göre çiftlerin anlaşarak boşanabilmeleri için, evlilik birliğinin oluşturulmasının ardından en az bir yıl geçmiş olmalıdır (Öztaş, 1979). Bunun dışında boşanmak için çiftler birlikte mahkemeye başvurmalı ya da bir eşin açtığı boşanma davasını diğer eş kabul etmelidir (Dural, Ögüz, Gümüş, 2005).

Hâkim boşanma kararı verebilmek için tarafları bizzat dinlemek zorundadır Hâkim tarafları dinledikten sonra, boşanma hususunda tarafların iradelerini serbestçe açıkladığına kanaat getirmelidir (Oğuzman, Dural, 2001, s.129).

O halde hâkimin boşanma kararı alabilmesi için, eşleri bizzat dinleyerek iradelerini özgür bir şekilde açıkladıklarına kanat oluşturmalı ve boşanmanın sonucunda oluşan mali sonuçları kabul etmelerinin yanında çocukların velayet ve diğer hakları hususunda daha önceden eşlerin uygun gördükleri çözümü uygun bulması gerektir. Eğer hâkim bu çözüm yolunu uygun bulmazsa davayı reddetmek değil, yeni bir çözüm yolu önermesi gerekmekte, eğer verilen teklif eşler tarafından kabul edilirse de boşanmayı gerçekleştirmek zorundadır.

Bu kurala bakıldığı zaman kanun sadece tarafların anlaşmasını değil hakim ve taraflardan oluşan üçlünün tümünün anlaşmasını istemekte bu maddeyle hem varsa mağdur kişiyi korumayı hem de mahkemenin önemini ve konumunu arttırmayı öngörmektedir.

2.4.TÜRKİYE’DE BOŞANMA ve BOŞANMA KONUSUNDA YAKLAŞIMLAR

2.4.1.İstatistikler

Tablo 1: Yıl Bazında Boşanma Sayıları

YIL	BOŞANMA SAYISI	YIL	BOŞANMA SAYISI
2001	91.994	2009	114.162
2002	95.323	2010	118.568
2003	92.637	2011	120.117
2004	91.022	2012	123.325
2005	95.895	2013	123.305
2006	93.489	2014	130.913
2007	94.219	2015	131.830
2008	99.663		

(Kaynak: Evlenme ve Boşanma İstatistikleri, 2016: <http://www.tuik.gov.tr/>).

- Son bir yıl içindeki boşanma olaylarından 109.978 çocuğun etkilendiği,
- Evlenen çiftlerin sayısı 2015 yılında 602 bin 982 olurken, boşanan çiftlerin sayısı ise 131 bin 830 olarak gerçekleştiği görüldüğü,
- Evlenme sayısı bir önceki yıla göre %0,5, boşanma sayısı ise %0,7 arttığı,
- Son beş yıl içinde boşanma sayısı %9,8 iken son on yıl içinde ise %41 oranında arttığı,

- 2015 yılında ilk evlenme yaşının erkekler için ortalama 27 iken kadınlar için ortalama 23,9 olduğu,
- Erkek ile kadın arasındaki ortalama ilk evlenme yaş farkı ise 3,1 yaş olarak gerçekleştiği,
- Yaş grubu ve cinsiyete göre boşanmalar incelendiğinde, 2015 yılında boşanan erkek (%20,5) ve kadınların (%20,6) en yüksek oranda 30-34 yaş grubunda yer aldığı,
- Boşanan erkeklerin %19,7'si 35-39 yaş grubunda, kadınların ise %18,6'sı ise 25-29 yaş grubunda yer aldığı görüldü.
- Avrupa Birliğine üye ülkelerin (28 ülke) kaba evlenme hızı (her bin nüfus başına düşen evlenme sayısı) ortalaması binde 4,2 iken, Türkiye binde 7,7 ile bu ortalamanın üstünde yer aldı. Kaba boşanma hızında ise Türkiye binde 1,7 ile binde 2 olan Avrupa Birliğine üye ülkelerin ortalamasının altında yer aldı. Dolayısıyla Avrupa Birliğinden daha çok evlendik daha az boşandığımız ortadadır.
- Kesinleşen boşanma davaları sonucu 109 bin 978 çocuk velayete verildi. Çocukların velayetinin %75'i anneye verildi. Boşananların %72'sini çocuksuz ve velayete verilen çocuğu olmayan kişiler (189 bin 92) oluşturdu. Boşanma davası sonucu boşanan kişilerin %28'i (74 bin 568) en az bir çocuğun velayetini aldı. Bu kişilerin %62,8'i bir çocuğun, %29,2'si ise 2 çocuğun velayetini aldığı görüldü.

Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü tarafından yapılan Boşanma Nedenleri Araştırmasında (2009) boşanmaların meydana geldiği yer olan mahkemelerin kayıtları üzerinden boşanma sebepleri araştırıldığında da yine en fazla paya sahip olan sebebin evlilik birliğinin sarsılması (geçimsizlik) olduğu görülmektedir (www.aile.gov.tr). Fakat tüm araştırmalara rağmen geçimsizliğe götüren sebeplerin temelinde yer alan psiko-sosyal, ekonomik, kültürel ve toplumsal faktörlerin kapsamlı bir biçimde ortaya konulamadığı aşikârdır.

Toplumumuzda çiftlerin birinin sadakatsizliği ya da evi terk etmesi sebebiyle oluşan boşanmalar da ahlaki normlar, geleneksel değer yargıları ve genel kabuller sebebiyle “Geçimsizlik” olarak kayıtlara geçmektedir. Hatta eşlerin anlaşmalı bir

biçimde ayrılmaya karar verdikleri durumlarda gerçek nedenlerine bakılmaksızın “Geçimsizlik” kategorisinde kendisine yer bulmaktadır (www.aile.gov.tr). Aileyi oluşturan kişilerin aralarındaki geçimsizlik ve anlaşmazlıkları çok farklı ve değişik nedenlerle ortaya çıkabileceği gibi; başka pek çok sebeple de ilişkilidir (Anıl, 2008).

Günümüzde ülkemize bakıldığında aile yapısını bozan sorunlar irdelendiğinde, ilk başlarda son yirmi yıla kadar çok fazla üzerine düşülmeyen ve toplumsal sorun olarak bakılmayan boşanma hususunun yer edinmeye başladığını görüyoruz. Çiftlerin boşanma kararı alma sebeplerine bakıldığı zaman temel değerlerin zedelenmesi, nüfusun şehirlerde toplanması, kitle iletişim araçlarının artması ve kullanım sıklığı, bireysel değerlerin ön plana alınması ile aileyi yıkıma götüren şiddet durumu birey ve toplum açısından git gide daha da önemli bir konu olmaktadır (Akıcı, 2012).

Türkiye’de nüfus 1930’dan 1989’a kadar yaklaşık 4 kat artarken, boşanmalarda 12 kat artmıştır. Bu istatistikten de görüleceği gibi boşanma konusunun önemi büyüktür. Burada çözüm olarak hukuken ayrılmayı güçleştirmek yerine, aileyi bir arada tutabilecek önlemlerin alınması ve buna uygun sosyal politika geliştirmesini gerekli kılmaktadır. Boşanma davalarının yaklaşık % 75’i kentlerde ve % 60’ı kadınlar tarafından açılmaktadır. Kentlerde kadınların boşanma davaları açma oranı, kırsal bölgelerde de erkeklerin boşanma davası açma oranı yüksektir (Akıcı, 2012).

2.4.2.Boşanma Konusunda Yaklaşımlar

Boşanma olgusu, oluşma şekli ve ortaya çıkarttığı sonuçlar açısından dini inançlardan, örf-adetten ve hukuki düzenlemelerle etkileşim içindedir (Arıkan, 1996). Nitekim bir takım toplumlarda boşanma olgusu hiçbir zaman kabul edilmemiş, ancak bazı toplumlarda da bu süreç gayet olağan bir süreç olarak algılanmaktadır.

Ülkemizde toplumun boşanma konusundaki düşüncelerini ayrıntısıyla inceleyen bir bilimsel çalışma olan “Halkın Boşanmaya İlişkin Tutumları Araştırması’nın sonuçlarına göre (Arıkan, 1996), kültürel olarak değişime karşı tutumu daha esnek olan kişilerin aileye ve bununla beraber evlilik içinde eşlerin birbirlerine olan konumlarına olan bakış açılarında değişimler yaşanmaktadır. “Bağımlılık” kavramı değil “bağlılık” ön plana çıkmakta, cinsiyetleri temel alarak oluşan evlilik içi rol ve sorumluluklar değişime uğramakta ve dolayısıyla bu durum boşanmaya olan bakışı da etkilemektedir.

Giderek deęişen tutumların bařında kötü giden evlilięe raęmen "ne olursa olsun" dűşüncesiyle devam ettirmenin ailedeki bireylere daha fazla zarar vereceęi dűşüncesi gelmektedir. Çocukların olması da evlilięin devamı için yetersiz kalabileceęi dűşünülmektedir (Bilir, Dabanlı, 1991).

Eğitim seviyesi arttıkça boşanma olgusuna ve boşanmış kişilere karşı olan tutumun daha olumlu bir şekilde seyrettiği görölmektedir. Tüm çabalara karşı evliliğin devam edemeyeceğini kararı oluştuktan sonra çiftler boşanmayı bir çözüm gibi görmektedir. Eğitim seviyesi düşük olan çiftlerde ise boşanma olgusuna ve boşanmış kişilere karşı olan tutumun - hatalı bilgilenme ve önyargı vb durumlardan dolayı- mantıksal değerlendirmeler şeklinde değil, daha çok acıma, öfke, tiksinti gibi duygusal değerlendirmeler ağır basmaktadır.

Boşanma olgusuna bakış açısındaki olumsuzluklarda kültürel faktörlerin etkisi büyüktür. Öncelikle boşanmış çiftler bir evliliği sürdürme yeterliliğine sahip olamayan ve eşini idare edemeyecek kişiler olarak yaftalanmaktadır. Bu bakış açısının bir diğer özelliği boşanmayı engelleyici bir durum oluşturmasıdır. Tüm bunların yanında boşanmış bir kadının toplumsal anlamda baskı altında olması, çocuklarının da bu süreç sonunda annesini ya da babasını kaybedeceği dűşüncesi gibi olumsuz dűşünceler belli başlı sosyal kaynaklar olarak gösterilebilir (Akyüz, 1983).

2.5. AİLE MAHKEMESİNİNDE BULUNAN SOSYAL ÇALIşMA GÖREVLİLERİ

Yukarıda sayılan görevlilerin (uzmanların) olmaması, iş durumlarının uygun olmaması ya da görevin bu çalışanlar ile yapılmasında yasal veya fiili herhangi bir engelin bulunması ya da farklı bir uzmanlık branşına ihtiyaç duyulması halinde, başka kamu kurum ve kuruluşlarında görev yapanlar veya serbest meslek çalışanlardan yararlanılır (Aile Mahkemeleri, 2003).

Uzmanların işlevleri dava görölmeden önce ya da dava sürecinde mahkemenin hakimi tarafından belirlenir. Uzmanların mahkemelerdeki görev ve sorumluluklarını şu şekilde sayabiliriz;

1-)Mahkemenin istediği hususlarla ilgili olarak tarafların aralarındaki uyumsuzlukların sebeplerine yönelik gerekli incelemeleri yapmak ve sonucu hâkime yazılı olarak sunmak

2-) Gerekli durumlarda duruşmada hazır olmak ve görüş beyan etmek

3-)Hâkimin aldığı koruyucu, eğitici ve sosyal önlemlerin uygulanmasının takibini yapmak ve bu hususlarda hakimi bilgilendirmektir (Karagülmez ve Ural, 2003; akt: Kayma Güneş, 2007).

Aile mahkemesinde çalışan uzmanlar açılan her davayı incelememektedir. Dosyalar uzmana tevdi edilirken uzmanların mesleki sınırlılıklarına bakılarak seçilir. Bu davalar öncelikle anlaşmalı olmayan davalardır. Aile mahkemesinde çalışan uzmanlara yönlendirilmiş dosyalarda tarafların ekonomik açıdan, boşanma ya da müşterek çocukların velayetleri konularında anlaşmaya varamadıkları ve bu zorlu süreçteki hızlı değişimler sonucu sorunları beraber çözemedikleri görülmektedir (Kayma Güneş, 2007).

Yine bakıldığı zaman aile mahkemesi uzmanlarına tevdi edilen başka görevlendirmelerin evlat edinme, velayetin değiştirilmesi, vasi tayini, şahsi ilişki kurulması, ailenin korunması, değişik iş (çocukların korumaya altına alınması nafakanın tayin edilmesi, aile üyesinin uygun sosyal hizmetler kuruluşuna yönlendirilmesi) gibi davalardır. Yapılan tüm bu çalışmaların temel amacı sorunları çözebilmektir. Aileler ile çalışılırken başka planlı sosyal hizmet müdahale yöntemlerinde olduğu gibi aynı şekilde tanışma, ön değerlendirme, planlama, uygulama ve son değerlendirme evrelerinden geçilmektedir (Kayma Güneş, 2007).

Yukarıdaki konularla ilgili, aile mahkemesi hakimi uzmana dosyayı yönlendirdikten sonra uzman dosya ile ilgili gerekli çalışmaları yapmakta ve "Değerlendirme Raporu" hazırlamaktadır. Aile üyelerinin yaşadıkları sorunların farklılığı ve kişilerin sorun çözme becerisi ile ilgili olarak bazı durumlarda birden çok görüşme gerçekleştirilebilmektedir. Yapılan bu çalışmalar sonucu bireylerin boşanma süreci değerlendirilir ve çözüm için gerekli olan görüş değerlendirme raporunda mahkemeye sunulur. Aile mahkemelerinde uzmanlar tarafından müracaatçıya sunulan müdahale sürecinin son halkası olan " izleme" aşaması her dosya için uygulanmamakta

hâkimin takibini gerekli gördüğü dosyalarda uzmanı görevlendirilmesi ile bu aşama gerçekleşebilmektedir. Bu kararlar genellikle; şahsi ilişkinin uzman yanında sağlanması, kurum bakımı ya da kadın sığınma evlerine yerleştirilme gibi kararların takibi olarak gerçekleşmektedir (Kayma, Güneş, 2007).

2.5.1.Sosyal Çalışmacı

1. Boşanma davasına konu ailedeki uyuşmazlık nedenlerine ilişkin davanın esasına girilmeden önce veya davanın görülmesi sırasında hâkim tarafından istenen konular hakkında taraflar arasındaki uyuşmazlık nedenlerine ilişkin araştırma ve inceleme yaparak rapor hazırlamak,

2. Duruşmalarda gerektiğinde hazır bulunmak,

3. Tedbir kararlarının yerine getirilmesini takip etmek,

4. Mahkemece verilecek diğer görevleri yapmak şeklinde belirlenmiştir.

6284 sayılı ailenin korunmasına yönelik kanunda aile mahkemesi bünyesinde sosyal çalışmacı olarak bir uzmanın olması gerektiği ve bu uzmanın hangi görevleri yapması gerektiği belirtilmiş olmasına karşın, görev verilen bu uzmanların yargılama süreci boyunca konularının nasıl olduğu tam anlamıyla açıklanmamıştır. Sosyal çalışmacı olarak görev yapan bu çalışanların, aile mahkemesinde çalışmaları ve bu mahkemelerin ihtisas mahkemesi olarak bulunması düşünüldüğünde, mahkemede görevli uzmanların yasal konularının bilirkişi olmayıp hâkimin karar almasında yardımcı olabilecek bir müşavir konumunda oldukları düşünülmektedir.

2.5.2.Psikolog

Psikologların aile mahkemelerindeki işlevleri incelendiğinde genel olarak görevlerinin; gözlem ve görüşme yöntemlerini uygulayarak birey, aile ve grupların içinde buldukları psikolojik durumlarına yönelik çıkarımlarda bulunmak bunu yaparken objektif testler ile uygulayıp desteklemektir.

Bu çalışmaların yanı sıra psikolojik destek, iyileştirme ve psiko-eğitim çalışmalarını da yapmaktır.

2.5.3.Pedagog

Çocukların bedensel, zihinsel, duygusal ve sosyal gelişimlerini inceleyen ve çocukların eğitimi ve olgunlaşması ile ilgilenen kişidir. Türk Üniversitelerinde "Pedagoji Bölümleri" olmadığından dolayı bu kadrolara lisans düzeyinde olan "Psikolojik Danışmanlık ve Rehberlik " bölümü mezunlarından atamalar olmaktadır.

İnsan sürekli değişen ve gelişen bir canlıdır. Bu değişim ve gelişim sürecinde bireylerin toplumla bütünleşmesini engelleyen problemleri çözmeye çalışmalarının yanı sıra aileler ve akran gruplarıyla da gereken çalışmaları yaparak eğitim hayatlarına ilişkin değerlendirmelerde de bulunurlar.

2.6.BOŞANMA SÜRECİNDE SOSYAL ÇALIŞMACININ ROLLERİ ve AİLELERLE SOSYAL HİZMET

Sosyal hizmet bakış açısıyla makro boyutta aileyle çalışma konusunu oluşturan ögelerin tanımı şu şekilde anlatılabilir;

Makro açıdan aileler ile çalışan sosyal hizmet uzmanlarının ailenin geçmiş öyküsü, bugünü ve gelecekle ilgili beklentilerini iyi anlaması ve bu durumların tamamı göz önüne alınarak en uygun programı seçmesi, bu programlarda psiko-sosyal desteğin yanında sorunlar ile baş etme becerisini arttırıp, koruyucu-önleyici hizmetlerle beraber rehabilite edecek çalışmaları gerçekleştirmesi şarttır. Bu süreçleri uygularken sosyal hizmet uzmanının gerekli donanıma sahip olabilmesi sürecin verimliliği açısından çok önemli bir unsur olarak göze çarpmaktadır .Müracaatçı ilk başta isteyerek kayıt olduğu bir aile danışma merkezi ile ortak bir şekilde çalışarak oluşturulan uygulamalı bir programa dahil olmalıdır. Bu danışma merkezlerinde aileler istedikleri zaman beraber çalıştıkları uzmanı değiştirme hakkına sahip olabilmelidirler (Güran, 1983).

Aile mahkemesi uzmanlarının, boşanma davaları sırasında çiftlere yönelik desteği, boşanma aşamasındaki bireylerin içinde bulunduğu sosyal ve ekonomik durumları incelenerek bozulan ilişkilerinin yeniden düzeltilmesine katkı sağlanması ve çiftlerin çocukları ile olan iletişim bozukluklarının yeniden eski haline döndürülmesi açısından önemli bir yere sahiptir (Demirtaş, 2012). Sosyal hizmet uzmanının boşanma aşamasındaki bireylerle çalışmasında, ilkeleri açısından makro boyutta ailelere yönelik

müdahaleyi meydana getiren öğeleriyle birlikte şu şekilde yer alabilir: evliliği sorunlarla karşılaşmaya başlamış bir çiftin kendi isteği doğrultusunda ve kendi isteği ile kayıt yaptırdığı aile danışmanlığı merkezinde uzman desteğiyle birlikte uygulamalı bir çalışma yapılmalıdır.

Burada çiftlere istedikleri zaman beraber süreci yürüttükleri uzmanı değiştirme hakkı tanınır. Bakıldığı zaman makro boyutta çiftler ile çalışan uzmanlar kendilerine müracaatta bulunanlara yönelik psiko-sosyal yardımlar ile en uygun çalışmaları sunarken, ailenin karşılaşacağı problemleri de göz önüne alarak koruyucu, önleyici, rehabilite edici işlevlerini de kullanması gerekmektedir (Güran, 1983).

Dünya sağlık örgütünün (WHO), sağlıklı insan tanımında; Sağlıklı insan, sadece hastalığı ve sakatlığı bulunmayan insan değil aynı zamanda fiziksel, ruhsal ve sosyal yönden tam bir iyilik hali içinde bulunan insandır şeklinde ifade edilmektedir.

2.7.BOŞANMAYA İLİŞKİN KURAMLAR

Boşanma kadın ile erkek arasında oluşan, alındıktan sonra birçok kararı da peşinde sürükleyen bir süreçtir. Evlilik eşlerin arasındaki hukuki, duygusal ve cinsel birçok bağın sonlanması anlamına gelir. Evliliğin hukuki boyutu mahkeme aracılığı ile sonuca ulaşılır. Duygusal olarak bu süreçten sağlıklı bir şekilde çıkıp yeniden hayata adaptasyon olabilmek zaman alabilmektedir. Çalışmalar incelendiği zaman boşanmaya yönelik yaklaşımların olumsuz-nötr-olumlu şeklinde geliştiği görülmektedir. Bunların yanında olumsuz görüşlerin diğer görüşlere göre daha ağır bastığı ve bu bakış açısı boşanma olgusunu daha çok sosyal boyutuyla ele almaktadır. Toplumu tüm yönüyle etkileyen boşanma hususunun temellerine inerek araştırılması ve gerekli çözümlerin oluşturulması gerekmektedir (Arıkan, 1992).

Bu bakış açısı, 1970li yıllardan başlayarak boşanma olgusuna yönelik çalışmaları hızlandırmış ancak çoğu çalışmada bu olgu kuramsal temele indirgenememiştir. Bu araştırmalarla beraber 1980'li yıllardan başlayarak sosyolojik bakış açısı ile boşanmaları inceleyen Sosyal Değiş Tokuş Kuramı ile boşanmaları sosyal psikolojik açıdan değerlendiren Kriz Kuramı daha sonraki yıllarda boşanma ile ilgili hemen hemen tüm çalışmaları etkilemiştir (Arıkan, 1992).

2.7.1.Sosyal Değiş Tokuş Kuramı

Boşanma sebeplerini kişisel bazda inceleyen bu kuram, kişiyi bir ilişkinin kazancı ve maliyetleri ile algılaması ile ilişkilidir. Çiftler arası bağın ödül ve maliyetleri ilk başlarda yalnızca ekonomik açıdan değerlendirilmiş ancak daha sonra psiko-sosyal boyutlarıyla detaylıca incelemiştir. Günümüzde bu bakış açısına dayanarak iki model geliştirilmiştir. Bu kuramların birisi Levinger'in Sosyal Değiş-Tokuş Modeli, öbürü Becker (1981)'in Sosyal Değiş-Tokuş modelidir. *Levinger'in Sosyal Değiş-Tokuş Modeline göre;* evli bireylerin arasındaki ilişkin temel 3 olguya dayanmaktadır.. Bunlar;

- 1- Evliliğin çekicileri
- 2-Engeller
- 3-Alternatiflerin Çekiciliği

2.7.1.1.Evliliğin Çekicilikleri

Bu maddeyi evliliğin olumlu tarafları olarak düşünebiliriz. Eşe duyulan sevgi ,saygı, dostluk, arkadaşlık, cinsellik, eğitim düzeyi, geliri, mesleği.. gibi unsurlar evlilik birliğinin devamını sağlayan unsurlardır. Bu bakış açısı ile eşlerin birbirlerine olan bağlılık durumlarıyla eşine karşı olan sevgi-saygı arasında paralel bir ilişki söz konusudur. Bunla beraber dostluk ve arkadaşlık, cinsel doyum gibi öğeler de evliliklerin sağlığı açısından önemli bir yer tutmaktadır.

Araştırmalara bakıldığı zaman sosyo-ekonomik olarak iyi durumda olan çiftlerin cinsel doyumsuzluğu, alt sosyo-ekonomik konumda olanlara göre daha boşanma sebebi olarak sürüldüğü anlaşılmıştır. İlginç bir şekilde evliliklerde erkeğin gelir durumuyla boşanma olgusu arasında zıt yönlü bir ilişki söz konusudur. Yukarıda sayılan evliliklerin çekicilikleri fakir çiftlerde daha düşüktür. Kişinin ev sahibi olması tek unsur olarak evliliği çekici kılmaya da evliliğin daha uzun soluklu olmasında önemli unsurlardan biri olarak gözümüze çarpmaktadır. Bu bakımdan bir ev sahibi olma ile boşanma arasında da ters orantı vardır diyebiliriz. Erkeğin eğitim durumu, düzeyi ve mesleği ile boşanma olgusu arasında yine aynı şekilde bir durum vardır. Son olarak evli bireylerin sosyal anlamdaki uyumları ve sosyal olarak benzerlikleri, (dini bakış, yaş,eğitim v.b.) ve aynı kültürden olmaları eşlerin diyaloglarını pozitif bir şekilde etkileyen çekicilikler olarak görülebilir.

2.7.1.2.Engeller

Engeller kavramı adından da anlaşılacağı gibi evliliğin devamını zorlaştıran unsurlardır. Bu unsurlara genel olarak bakıldığında; bağımlı çocukların olması, evli olmanın mecburiyetine inanılması, din, birincil grup bağları ve toplumsal olarak yaftalanma başlıca engellerdir. Evlilikteki çocuklar -özellikle yaşı küçük olan çocuklar- evliliğin bitirilmesi bakımından büyük bir engel oluşturmakta, bir yandan da evliliği ne olursa olsun devam ettirmeyi mecburiyet görenler boşanma ihtimalini düşünmemektedirler. Yapılan araştırmalarda daha öncede boşanma gerçekleştirmiş kişilerin, yeni birlikteliklerinde bu ihtimali daha kolay bir şekilde düşündüğü görülmüştür.

Boşanmayı yasak olarak gören dini inanışlar, bu olguyu yasaklamayanlara nazaran boşanma sürecine daha fazla engel olmaktadır. Bunun yanında akrabalar arası iletişimi destekleyen kültürlerin bunu yapmayan kültürlere nazaran boşanma oranlarının az olduğu görülmüştür. Bu gibi durumlar kırsal kesimde daha fazladır. Bu sebepten dolayı kırsal kesimde boşanma olgusunu daha az bir şekilde gerçekleştirmektedir. Bunların yanı sıra boşanma davasında görülen velayet ve nafaka gibi konuların boşanma kararı veren çiftler açısından birer engel oluşturduğu düşünülmektedir.

2.7.1.3.Alternatiflerin Çekicilikleri

Levinger'e göre kişiler evliliklerinden başka bir ilişki durumunu kendi birliktelik durumlarından daha cazip edici olarak görmedikçe boşanma kararı almazlar. İlk akla geldiği şekilde çekicilik kavramı yalnızca "başka bir kadın ya da erkek" olarak düşünülmemelidir. Bazı durumlarda evlilik olgusunda çekicilikler o kadar azalır ki başka bir kişinin olması ya da olmaması çok fazla önemli değildir. Başlıca alternatifleri, özgürlük, kendini gerçekleştirebilme ve potansiyel eşler olabilir. Boşanmaların hemen hemen %15- %35 arası bir kişiyi tercih nedeniyle olmaktadır (Levinger, 1970). Kadınların evlilik içinde kendi bağımsız kazancının olması boşanma kararı almasına destekleyici bir durum oluşturur. Bunun yanı sıra kadının güçlü ve cesaretli olması değişik alternatiflerin oluşmasına yardımcı olabilir. Güçlü, eğitimi iyi olan, yüksek statüye sahip mesleğe sahip kadınların evlilik dışında da kendi kendilerine yetebilecekleri bir gerçektir (Levinger, 1976).

Wright (1988) Sosyal Değiş Tokuş Modellerinin iki özelliği vardır;

1) Bu modeller kişilerin evlilik olgusundan bazı getirileri ve götürülerinin olduğu gibi gerçekçi analizler yaptıklarını öngören "ekonomik" bir bakış acısıdır. Kişiler evlilik dışı alternatifleri "daha karlı " görmediği süre boyunca mevcut evlilik birliğini bozmayarak devamını sürdüreceklerdir.

2) Bu modele göre, evlilik birliğini sonlandırma kararı alan kişinin mevcut ilişkisinden daha az keyif aldığı ve öbür eşten daha az çekici bulunduğu, evliliği bitirmek için birçok gerekçesi olduğu ve evlilik dışındaki kaynaklarının diğer eşten daha fazla olan olduğu söylenebilir (Wright, 1988).

2.7.2.Kriz Kuramı

Kriz kuramını oluşturan Hill (1949)'in ABCX modeli, Mc Cubbin ve Patterson (1982)'un çift ABCX modeli (Double ABCX model) ve Wiseman (1975) Yas modeli (Grief model)'dir.

Hill (1949)'in ABCX modeline göre A (Stres yaratıcı olay), B (Ailenin problemi karşılama kaynakları) tarafından hafifletilmektir. C (Ortaya çıkan durumun aile tarafından tanımlanması) ve X'i (kriz) anlamına gelmektedir.

Mc Cubbin ve Patterson (1982) un Çift ABCX Modeli ise Hill'in ABCX modelinin kriz sonrası niceliklerin ilave edilmesiyle oluşturulmuştur. Burada A harfi ruhsal gerilim yani stresi ifade eder. Çeşitli durumlar ile birlikte normal seyrinde giden evlilikler değişim yaşamaya başlar. Yaşanan bu değişimle birlikte yeniden eski seyrine dönmeye çalışan çiftlerin bu çabaları yeni ruhsal gerilimler yaratır. B harfi ise var olan kaynaklardır. Genel olarak aile krize karşıt bir reaksiyon gösterirken giderek daha da büyüyen ve gelişen uyum kaynakları olarak adlandırılabilir. C harfi ise aile de ruhsal gerilim oluşturan olayı ve krizi idrak etmesidir. Fakat X'ler oluşan krizle beraber ailenin içinde bulunduğu yeni konumuna uyumunu da kapsamaktadır. Bu model ailenin kendi kaynaklarının farkında olması ve problemi anlamasıyla ortaya çıkan stres durumlarının etkisini daha az yaşayacağını ve bu durumları kontrol altına almasının daha kolay olduğunu söylemektedir (McCubbin, Patterson, 1982; akt. Özdemir, 2013).

Kriz kuramına bağılı olarak çalışılmış ve günümüzde hala var olan bir model de Wiseman (1975), Kübler-Ross'un Yas (grief) modelini oluşturan modeldir. Bu görüşe göre kriz durumu; yaşanan bir durum mevcut düzeni bozmuş ve savunma mekanizmaları bu kriz durumunu engelleyip eski duruma yeniden getirmekte yetersiz kalıyor ise bu duruma "kriz" adı verilir. Oluşan olay olumsuz bir durum, bir kayıp ya da bir gözdağı olarak öngörülebilir. Farklı öngörüler farklı tepkilerin oluşmasına neden olur. Oluşan bu durumlar problemlili durumun ortaya çıkmasından itibaren başlayarak boşanma kararının alınması ve boşanma sonrası hayata adaptasyon olana kadar etkisini göstermeye devam eder.

Wiseman (1975) 'in modeli beş adımdan meydana gelir.

1) İnkâr: Boşanma süreci incelendiğı zaman aslında sürecin karar verildiğı zaman değıl çok öncesinden başladığı anlaşılmaktadır. Bu fikirden hareketle ilk aşama olan inkâr aşamasının " duygusal boşanma" ifadesiyle tanımlamamız mümkündür. Bu basamaklar bizlere boşanma sürecinin içinde bulunan aileler için, onları bu sürecin içine dâhil eden olumsuzluklarla ve "stres kaynaklarıyla" tam anlamıyla mücadele edemediğine de işarettir.

Bu aşamaya gelen çiftler evliliklerinin devam için yoğun bir inkâr etme yoluna giderler. Çiftler tüm inançları ile kendilerini evliliğe adanmış olduklarını söylerler. İnkâr ile yeniden uyum yakalamaya çalışan çiftler, çocuklar gibi bazı mantıklı nedenlerle ayrılmayı gündeme getirmeye çekinirler. Bu haldeyken bir başka doğum, iş değışikliğı, çocuğun okuldan atılması gibi bir stres kaynağının daha eklenmesi zaten sallantıda olan evlilik dengesinin daha fazla sarsılmasına etki edebilir. Her türlü ruhsal gerilime karşı evlilik sistemi bu problemleri aşabilecek kadar esnek değılse aile birliğini tehdit edici daha da büyük krizler meydana gelebilir.

2) Kayıp ve Depresyon: Ruhsal gerilim oluşmaya başladıktan sonra eşlerin birlikteliğinde her şeyin iyi gittiğini iddia etmek olanaksızlaşır. Çiftler giderek kendilerine engel olan sorunları birlikte aşamayacaklarını, beraberliklerinin bir problem haline geldiğini düşünmeye başlarlar. Bu aşamada eşlerden birinde ya da ikisinde yorgunluk, halsizlik, geleceğe dair umutsuzluk, baş ağrması gibi birtakım olumsuz belirtiler baş gösterebilir. Bunlarla birlikte keder, iletişimsizlik ve yabancılaşma da

yaşanabilir. Eğer sorunun bu aşamasında çiftler problemlerini açıkça birbirleri ile paylaşamazlarsa yaşanan bu duygular daha da artabilir ve bu durum ilişkinin geleceği için sorunun oluşmaya başlayabilir.

3) **Öfke:** Evliliğin bitme durumu artık bir gerçeklik olarak kabul edilmeye başladıktan sonra depresyon aşamasından öfke aşamasına geçilir. Bu aşamada çiftler velayet, nafaka, malların paylaşımı gibi hukuki konularla ilgili olarak fikirlerini birbirleri ile paylaşmaya başlarlar. Tartışılan ve anlaşmazlığa varılmayan konular çatışmayı ve bununla paralel olarak öfke durumu arttırabilir. Bu dönemde ergenlik çatışma durumlarına benzer süreç yaşanabilir. Örneğin; eşlerden birinin çok fazla harcama yapmaya başlaması, kendine çok özen göstermesi, cinsel taşkınlıkları eşlerden diğerini sınırlendirebilir. Eşler bu süreçte birbirlerine devamlı olarak evliliği kurtarabilmek için yeterince çaba gösterip göstermediklerini birbirine sorarlar ve son olarak aile danışmanlarına ya da psikiyatristlere yönelebilirler. Bunlarla beraber Ltfiseman' a göre birlikteliklerin çok azında çiftlerin birbirlerine karşı kin ve öfke hissi yaşamadan ayrılması söz konusudur. Hissedilen bu olumsuz duygular çiftlerin ayrılık durumlarını hızlandırıcı bir niteliğe sahiptir.

4) **Yeni Bir Yaşam Tarzının ve Kimliğin Oluşturulması:** Boşanma aşamasında olan çiftler zaman içerisinde öfke durumlarını kontrol altına alarak "şimdi ve gelecek " planları üzerine yoğunlaşırlar. "Boşanmış kişi" olma durumuna adaptasyon süreci başlar. Bu bakımdan bu aşamadaki temel hedef mesleki, cinsel ve sosyal olarak yeni kimliğine işlevsel yönler eklemektir. Eğer birey bunu yapamazsa depresyon düzeyinde artma görülebilir. Ayrıca çiftlerin daha önceden çözüme ulaşmamış bazı kimlik sorunları da bu süreçte yeniden değerlendirerek sorun olan noktaları çözmeye fırsatı olabilir.

5) **Kabul ve Entegrasyon:** Boşanan bireyin kendisini mesleki, sosyal ve cinsel açıdan yeterli bulmaya başladıktan sonra oluşan yeni duruma yavaş yavaş bir adaptasyon süreci başlar. Evlilik birliğinin bitmesi dolayısıyla yaşanan depresyon azaltmaya, sosyal ilişkiler artıp güçlenmeye başlar. Birey bu süreçte kendisine zaman ayıran onu dinleyen, onu olduğu şekilde kabul eden insanların farkına vardıkça zaman içerisinde kendisine yönelik bakış açısı da değişmeye başlayarak özgüveni yeniden oluşur. Boşanmaktan dolayı kızgın olduğu eşine karşı bu tutumu giderek daha da azalır.

Ayrılan eşe karşı öfkenin azalması kritik bir önem içermektedir. Çünkü öfkesi geçen birey zorunlu ortak zamanlarda (örneğin; müşterek çocuk ile ilgili konular..) eski eşi ya da onun akrabaları ile birtakım ilişkileri yeniden kurabilir. Özgür bir birey olarak hayatının yönünü tayin edebilir ve yapılan olumsuz bir evliliğin dahi kendisine bir şeyler kazandırdığını düşünebilir (Arıkan, 1992).

2.8.SOSYAL HİZMET MESLEKİ YÖNTEM, TEKNİK ve YAKLAŞIMLARI

2.8.1.Yöntemler

1. Sosyal Kişisel Çalışma
2. Grup Çalışması
3. Toplumla Çalışma

2.8.2.Yaklaşımlar

1. Fonksiyonel Yaklaşım
2. Problem Çözme Yaklaşımı
3. Davranışsal Yaklaşım
4. Sistem Teorisi ve Aile Tedavisi Yaklaşımı
5. Kriz Tedavisi Yaklaşımı
6. Sosyalleştirme Yaklaşımı
7. Ekolojik Yaklaşımı

2.8.3.Müdahale Teknikleri

1. Beden Hareketleri
2. Kas Gevşetme ve Masaj
3. Düşünce Yapısını Değerlendirme
4. Kendine Direktif Verme
5. Model Olma
6. Strese Karşı Bağışıklık Kazandırma
7. Empati
8. Yorumlama
9. Gerçekle Karşı Karşıya Gelme
10. Dirençle Karşılaşma Durumlarında;
  - a. Olumlu Anlam Verme ya da Değerlendirme
  - b. Sorunu, Bireyin Kendini Geliştirme Fırsatı Olarak Tanımlama

c. Kişiyi Direnç Tepkisi ile Yüz yüze Getirme

2.8.4.Sorun Çözme Süreci

1. Sorun Çözme Alternatiflerini Geliştirme Sürecine Aile Üyelerinin Aktif Katılımını Sağlama
2. Alternatifleri Değerlendirip Uygun olanı Seçme
3. Psiko-Sosyal Tedavi Olarak Sorun Çözme Süreci
4. Aile Üyeleri Arasında Yapıcı İletişimin Artmasını Sağlayarak Etkileşimi Geliştirme Süreci
5. Aile İçinde İşlevsel Olmayan Kuralların Değişmesini Sağlama Süreci
6. Aile Üyelerinin Birbirleri ile Tartışmaktan Vazgeçmelerine Yardım Etme Süreci
7. İşlevsel Olmayan Etkileşimleri Sağlıklı Biçimde Düzenleme Süreci
8. Aile Üyelerinin Değişme Konusunda Karşılıklı Anlaşmalarını Sağlama Süreci
9. Ailede Yanlış Düşünce ve İnançları Düzeltme Süreci
10. Aile İçinde İşlevsel Olmayan Kutuplaşmaları Giderme Süreci
11. Aile Birliğini Güçlendirmek ve Aile Sınırlarını Belirleme Süreci (Özdemir, 2013).

Görüldüğü gibi sosyal kişisel çalışma yönteminin temel işlevleri makro düzeyde aile ile sosyal hizmet için geçerli ve yeterli bir zemin oluşturmaktadır (Glick, 1980).

2.8.5.Uygulama Türleri

Kişilerin, çiftlerin ya da ailelerin ilk olarak psiko-sosyal ihtiyaçları önde tutularak destek gereken hususlarda müraatçı aileler ile sosyal çalışmacı arasında öngörüşme ve görüşmeden sonra güven ilişkisine dayanmış ve çözüm koşulu oluşturulmuş olmak şartıyla çiftler ile makro düzeyde bir çalışma yürütülmelidir (Kut, 1986).

1. Aile ve Evlilik Danışmanlığı,
2. Aile ve Evlilik Terapisi,
3. Boşanma Sürecindeki Çiftlerle Arabuluculuk Görüşmeleri ve Boşanma Sonrası Sürecine Hazırlıklı Olmaya Sağlıklı Geçiş Sağlama,
4. Kişisel ve Sosyal Gelişim Sağlayıcı Mesleki Çalışmalar [Ev Dışı Alanda Sosyal Etkinliklere Yönelme],

5. Kişisel ve Sosyal Gelişim Sağlayıcı Mesleki Çalışmalar [Ev Dışı Alanda Sosyal Etkinliklere Yönelme],
6. Uygulamalı Sanatsal Sosyal Hizmet ve Yaşantısal Psiko-drama İle Çözüm Önerileri,
7. [0-6 YAŞ Çocuklara] Gelişimsel Tarama Testleri ve Yaratıcı Drama Oyunları ve Ev Dışı Uygun Sosyal Etkinlikler Planlama ve Denetsel Yaşantı Uygulaması
8. Eşler Arası İletişim Kaynaklı Sorunların Çözümü ve Aralarındaki İletişimi Yeniden Yapılandırma,
9. Eşlere, Kavramsal Bağlılık Düzeylerini Ortaya Çıkarma ve Yapısında Çözüm Barındıran Farklılaşma Analiz Envanteri (Fae) Uygulaması ile Aile ve Yaşam Koçluğu,
10. Ebeveyn-Çocuk İlişkilerinde ve Kardeşler Arası Yaşanan Sorunların Giderilmesine Dönük Yapısında Kavramsal Bağlılık Düzeylerini Ortaya Çıkarma ve Çözüm Barındıran Farklılaşma Analiz Envanteri (Fae) Uygulaması,
11. Engelli Çocuk Aileleriyle Psiko-Sosyal Destek Ziyaretleriyle Çalışma,
12. Kişisel Sosyal Çalışma Teknikleriyle, Kendi Kendine Yardım Becerisi Geliştirme ve Kendini Tanıma ve Farkındalık Çalışmaları Yapma

Sosyal hizmet uzmanının kişisel yeterliliğine, donanımına ve mesleki vizyonuna göre oluşturacağı çalışma planı ve bu çalışmada yürütecek olan teknikler de çeşitli farklılıklar görülebilmektedir. Fakat hangi hizmetin müracaatçıya verilmesi gerektiği ilk başta kararlaştırılmış ve anlaşma zeminine oturtturularak bir metin olarak kayıt altına alınmalıdır. Bu açıdan her aile için farklı bir dosya hazırlanmalıdır. Bunun yanında aileler için bu süreç daha iyi anlaşılacaksa yine çiftler ile anlaşarak ev ödevlerini takip ve motivasyon için elektronik kayıt cihazlarının da kullanımı gerekir (Compton, 1975).

Sosyal inceleme yapılarak oluşturulacak olan destek, normal görüşmelerden daha uzun olmaktadır. Ortalama olarak 1-1,5 saatlik görüşme yapılır ve bu görüşme aileden aileye değişkenlik gösterebilir. Ev içinde gerçekleşen sosyal incelemeler ailenin yaşantısına ve ev içindeki kişi sayısına göre hesaplanmalı, ailenin ve uzmanın en uygun olduğu zamanlar seçilmeli eğer bu koşulu engelleyecek hususlar olması halinde o hafta görüşme yapılmamalıdır. Ev içinde yapılan sosyal hizmet süreci de plan dâhilinde olmalıdır (Özdemir, 2013).

2.9.EMPATİ, EMPATİK EĞİLİM, EMPATİK BECERİ

2.9.1.Empati

İletişim kurulurken empatik hareket etme, çiftlerin evliliklerinde çıkması muhtemel uyum problemlerini çözeceği gibi, evliliğin süresi ve çocuk sayısı gibi parametrik unsurlardan bağımsız bir şekilde, evlilik uyumunu doğrudan etkileyen bir role sahiptir diyebiliriz (Tutarel-Kışlak ve Çabukça, 2002).

Bir bireyin kendisini karşısındaki bireyin yerine koyarak, oluşan durumlara onun bakış açısıyla değerlendirebilmesi, o bireyin duygu ve düşüncelerini kavrayabilmesi, hissetmesi ve bu süreci karşısındakine iletebilme durumuna “empati” adı verilir (Evliçoğlu, 2006).

Dökmen (1994) iletişimle ilgili sorun oluşturan problemlerin sebeplerine ilişkin ilk aşama etmenleri açıklamıştır. Bunları biliş, algı, duygu, bilinçdışı, ihtiyaçlar, iletişim becerisi, kişisel faktörler, kültürel faktörler, roller, sosyal ve fiziksel çevre şeklinde sıralamıştır. İletişim problemleri genel olarak artık işlevselliğini kaybetmeye başlamış aile ya da evlilik sistemlerinde karşılaşılan sorunlardır.

Evlilik ilişkisinde iletişim ile çiftler ve başka aile üyelerinin sözel ya da sözel olmayan mesajlarının hangi şekilde gönderildiği açıklanır. Bunların yanı sıra iletişim, evli bireylerin ihtiyaç, istek ve arzularını karşılıklı olarak ilamın ve izahını anlatabilme kabiliyetini de belirtir (Dökmen, 1994).

2.9.2.Empatinin Basamakları

Empatinin kademeli bir biçimde bölümlendirilmesi Üstün Dökmen tarafından 1988 senesinde oluşturulan aşamalı empati sınıflandırmasına göre empatinin üç ana unsuruna göre incelenmektedir. Bunlar, Onlar Basamağı, Ben Basamağı ve Sen Basamağıdır. Bu unsurlar "Düşünce" ve "Duygu" olarak iki alt aşamadan oluşur. Aşamalı Empati Sınıflandırmasına göre;

Sempati; Bizimle karşılıklı iletişim içinde olan kişi ile benzer duyguları paylaşabilme, duygudaşlık.

Acıma; Karşılıklı bir biçimde bir kişiyle karşı oluşturulan sempati duygusuyla birlikte üstünlük hissini de içerir.

Özdeşim; İletişim içinde olduğumuz bireyin kişiliğini ve onun değerlerini anlayabilme durumu.

Onlar Basamağı; Bu aşamada kendisine açıklanan sorunu dinleyen (tepki veren) şahıs bu sorun üzerine odaklanmaz, sorunu açıklayan bireyin hislerine ve düşüncelerini önemsemez ve bununla beraber kendisinin hislerini ve düşüncelerin de açıklamaz. Problemi dinleyen, sorun sahibine verdiği geri bildirim orada bulunmayan üçüncü kişilerin bakış açısı ile aynı olur. Yani kişi, kendisine anlatılan problemle ilgili olarak toplumun bakış açısı ile sorunu çözüme ulaştırmaya çalışır. Bu aşama da tepki veren birey karşısındaki birey için birtakım genellemelerde bulunup, atasözü-deyim gibi kalıp cümleler kullanır. Örneğin, çok fazla para harcayan birisine karşı "ayağını yorganına göre uzat" derse bu aşamada olan bir eğilimle cevap oluşturmuş olur.

Görüldüğü gibi bu tepkiyi oluşturan bireyin kendisine ait bir hissi ya da düşüncesi yoktur, sadece toplumsal açıdan bir bakış açısı ile olayları yorumlamaktadır. Bu basamağa göre empatik tepki veren bir birey henüz benmerkezci değildir, ya kendisinin bu konuyla alakalı kişisel bir fikri yoktur ya da kendisinin fikirlerini etkileyen daha üst bir görüşü söyler (Dökmen 1988; 2014).

Ben Basamağı; Bu aşamada empatik tepki veren kişi egoisttir. Sorunu aktaran kişiye kendi hislerini ve çıkarımlarını anlatmak yerine, soruna yönelik kendi hislerini dile getirir. Ben basamağındaki düşünce bazında empatik bir tepkisini açıklayan birey, sorunla uğraşan kişiyi eleştirir, ona kendi fikirlerini vermeye çalışır ancak vereceği bu fikirler için herhangi bir çaba göstermez bunu çok üstünkörü bir şekilde yapar, bazen de kişiyi sorunuyla yalnız bırakarak birden kendisini anlatmaya başlar. Burada; mesela psikanalitik açıklamalarda bulunabilir veya "aynı sorundan bende şikâyetçiyim." diyerek kendisinin sorunlarını anlatabilir.

Ben basamağında empatik tepki oluşturan birey, kendisi ile iletişim halinde olan bireyi bir şekilde sorunlarına çözüm yolu bulabilir. Bu sebepten ben basamağındaki iletişim kalitesinin Onlar Basamağındakine göre daha iyi durumda olduğu söylene de Ben Basamağında empatik tepki oluşturan bireylerin mantıksal ve duygusal bakış açısı

ile iletişim halinde oldukları kişiler ile ilgili bir özdeşim oluşturamadıkları için yine yeteri düzeyde empatik ilişki kurulmuştur denemez (Dökmen 1988; 2014).

Sen Basamağı: Bu aşamada empatik tepki oluşturan bir kişi, adeta sorununu anlatan kişinin yerine geçer ve kişinin içinde olduğu sorunlara o bireyin gözüyle bakmaya başlar. Bu yüzden kendisine anlatılan problemle ilgili kendisinin ya da toplumun hislerini ve fikirlerini değil, direkt olarak karşısındaki bireyin hisleri ve fikirleri üzerine yoğunlaşarak o bireyin bu sorunla beraber o bireydeki duygu ve düşünce yapısını anlamlandırmak ister.

Sen Basamağı

Sen problemlerinle ilgili olarak ne gibi duygu ve düşüncelerin içindesin?

Ben Basamağı

Senin problemlerinle ilgili olarak ben ne gibi duygu ve düşüncelerin içindeyim?

Onlar Basamağı

Senin problemlerinle ilgili olarak onlar (toplum) ne gibi duygu ve düşüncelerin içinde?

Dökmen (2014) bu üç duygudaşlık aşamasını da içine alacak şekilde on altı basamak meydana getirmiştir. Bu aşamaların diziliş biçiminden emin olmak için de aşamaları karıştırarak psikiyatrist ve klinik psikologlardan meydana gelen 30 kişiden oluşan bir uzman kadrosuna vermiş ve bu kadronun yargılarını, ardışık aralıklarla sınıflama yöntemine paralel sayılabilecek “sıralama yargılarıyla” ölçeklendirmiştir. Sonuç olarak bakıldığı zaman bu on basamak en az etkisi olandan en çok etkili olana şöyle sıralamaya konulmuştur.

1- Senin sorunlarınla ilgili olarak başkaları ne gibi duygu ve düşünce içinde olur: Bu aşamada empati oluşturmaya çalışan birey, bazı genellemeler meydana getirir, felsefi bakış açılarına, atasözlerine ve deyimlere dayanarak açıklamalar yapabilir, toplumun sorununa nasıl bakabileceğini ifade eder, onu bu bakış açısı ile yargılar.

2-Eleştiri: Sorunu dinleyen birey, karşısındakinin problemlerine doğrudan kendi bakış açısı ile değerlendirip, bir karara varır.

3- Akıl verme: Sorunu anlatan kişiye akıl verir, ona nasıl davranması gerektiğini ifade eder.

4- Teşhis: Problemini açıklayan kişiye ve soruna bir tanı koyar: örnek olarak, " senin problemlerinin asıl nedeni toplumun sana dayattığı kurallardır." veya " bu sorunu çok fazla kafana takılıyorsun" diyebilir.

5-Bende de var: Kendisine sorununu anlatan kişiye aynı sorunlardan kendisinin de muzdarip olduğunu söyler. "Aynı sorun benimde başıma geldi." diyerek kendisinin problemlerini anlatmaya başlar.

6- Benim duygularım: Kendisine anlatılan sorunları karşısındakine kendisinin hissettiği duyguları sözlü ya da sözsüz bir şekilde açıklar. Örnek olarak " bu duruma üzuldüm" ya da "bu duruma sevindim." der.

7- Destekleme: Kendisine sorununu anlatan kişiye karşı onun sözlerinin tekrarını yapmadan onun sözlerini anladığını, ona katıldığını ve desteklediğini ifade eder.

8-Probleme eğilme: Kendisine anlatılan sorunların üzerine düşünür, sorunun derinlemesine üzerine eğilir ve probleme yönelik sorular sorar.

9-Tekrarlama: Kendisine anlatılan probleme, mesaj sahibinin de kullandığı bazı sözcükleri de ekleyerek yüzeysel duygularını da bu sürecin içine katarak aktardığı bu mesaja ekler.

Empati oluşturan bu kişi kendisini de o kişinin yerine koyarak net bir şekilde ifade edebildiği ya da ifade edemediği duygularını anlayarak onunla bir paylaşım oluşturur. Esas olarak empati son dört maddede yani Sen Basamağı'na yönelik olarak meydana gelmektedir. Ondan önceki altı basamak, esas empatik tepkileri oluşturan bir hazırlık süreci olarak değerlendirilebilir (Dökmen, 2014).

2.9.3. Empatik Eğilimin Oluşumu ve Gelişme Süreci

Genel olarak insan ilişkilerinde empatik olmanın önemi herkes tarafından vurgulanmaktadır. Kişiler arası ilişkilerler nasıl empatik olunacağı tartışılan bir konudur. Empatik eğilimin oluşması konusunda farklı iki görüş vardır. Bunlardan birincisi insanların eğitim yoluyla empatik eğilim kazandıklarını savunan görüş, diğeri ise; insanların empatik eğilime doğuştan sahip oldukları görüşüdür.

2.9.3.1. Empatik Olmak Eğitimle Kazanılabilir

Empatik kişi sosyal duyarlılığa sahip kişidir. Bu özelliğe sahip kişiler bu durumlarını eğitim yoluyla da geliştirebilirler. Empati iletişim eğitiminin hemen herkese

yararlı olacağı, özellikle belirli alanlarda çalışan kişilerin bu eğitime ihtiyaç duydukları belirtilmektedir. Öğretmenler, sosyal çalışmacılar, psikiyatristler, psikolog ve danışmanlara empati eğitiminin son derece gerekli olduğu düşünülmektedir (Egan, 1975).

Empatik eğilimin doğuştan getirilip getirilmediği, öğrenilip öğrenilmeyeceği, geliştirilip geliştirilmeyeceği hususunda değişik görüşler vardır.

Rogers (1975) empatiyi bir tür sosyal duyarlılığa sahip olmak olarak ele almış, sosyal duyarlılığın herkes de bulunmayan bir kişilik özelliği olduğunu bu özelliğin eğitimle geliştirilebileceğini belirtmiştir. Rogers, empatinin empatik kişiliğe sahip insanlardan daha kolay öğrenildiğini, empatinin doğuştan gelmediğini ve öğrenilerek kazanıldığını, empatik kişiliğe sahip insanların olduğu ortamda bu eğilimin daha hızlı oluşmaya başladığını belirtmiştir (Akkoyun, 1982).

Empatiyi bir yetenek olarak kabul eden Tanrıdağ empatinin öğretilmeyeceğini ancak eğitimle bireylerde var olan empati kurma yeteneğinin geliştirilebileceğini ifade etmiştir (Tanrıdağ, 1992).

Empatik kabiliyetin gelişmesi büyük ölçüde çocuğun taklit kabiliyetine dayandığını ifade eden George H. Mead, çocuğun insanları taklit ve tekrar ederek kabiliyetini geliştirdiğini ortaya koymuştur (Akt: Ünal, 1972).

Aspy ve ark. (1966) doğuştan empatik olunmadığını, empatinin eğitim yoluyla kazanıldığını açıklarken, Carkuff (1982) empatiyi bir yetenek olarak ifade etmiştir (Aktr: Tanrıdağ, 1992).

Dökmen (1987) yüz ifadeleri konusunda verilen eğitimin, duygusal yüz ifadelerini teşhis becerisi ve iletişim çatışmalarına etkisi konusunda araştırma yapmış, yüz ifadeleri eğitimi alan öğrencilerin önceki durumuna ve katılmayan gruba oranla duygusal yüz ifadelerinin teşhis becerilerini arttırdığı sonucunu elde etmiştir. Verilen eğitimin iletişim çatışmalarına girmeyi azalttığı gözlemlenmiştir. Ayrıca psiko-drama eğitimini alan grubun empatik beceri oranının bu eğitimi almayanlara kıyasla anlamlı olarak değiştiğini ortaya koymuştur.

Çocuk ile annenin arasında duygusal bir bağ vardır. Bu bağın olması bu konu açısından önemlidir. Anne ile çocuk arasındaki bu duygusal bağın oluşmasında annenin çocuğun gereksinimlerine karşı hassas davranması ve bu gereksinimlerini karşılayabilmesi gerekmektedir. Bu durumun olmaması ya da tam tersinin olması durumunda, yani çocuğunun gereksinimlerine yanıt veremeyen bir annenin çocuğunda, yalnızca kendine önem veren bir kimlik gelişiminin ortaya çıktığı görülmüştür.

Empatik kabiliyetin gelişmesi büyük ölçüde çocuğun taklit kabiliyetine dayandığını söyleyen Mead, bu tanımıyla empatiye ‘anlama yeteneği’ özelliğini eklemiştir. Mead tarafından tanımlanan ‘başkasının rolünü üstlenme’ (role taking) empati konusunda kritik bir yere sahiptir.. Empatik anlayış rol gelişimi ile doğru orantılıdır. Gözlenen rolün aynen tekrar etmenin ileri bir aşaması, davranışın dış görünümünün yanında duygusal içeriğinin yaşanmasıdır. Başkasının rolüne girme, bir olayı farklı bakış açıdan değerlendirmeyi sağlar. Bu durum empatinin temelini oluşturur (Akt: Ünal, 1972).

Empati kullanmada bozukluk yaratan durumlardan en önemlisinin, benlik gelişiminin ilk evrelerinde narsist takılma ve gerilemeler olduğunu söyleyen Kohut; annenin çocukla empatik ilişki kuramamasını, empati kullanmada bozukluk oluşturan nedenler arasında görülmüştür (Akt: Tanrıdağ, 1992).

Cosgrove (1985), empatinin iyi çocuk bakımının en iyi yordayıcısı olduğunu ve empatik yönü güçlü olan anne babaların çocuklarına bakım anlayışını etkilediğini bulmuştur. Buradan hareketle anne babalarına empatik düzeylerinin yüksek olduğu ailelerde ilişkilerin daha iyi tarzda olduğu söylenebilir.

2.9.3.2. Empati Doğuştan Gelen Bir Taklittir

Empatik kişilik özelliğine sahip kişiler empatik olabilir. Kişiler arası ilişkilerde çekici, aranan, uyumlu, kendisini rahat açan, egosu güçlü olan kişi daha empattır.

Truax ve ark. (1967) ve Stoffer (1968), doğuştan yardımsever bir bireyin bu konuda hiçbir eğitim almasa dahi empatik bir kişilikte olacağını ifade etmişlerdir (Akt: Yıldırım, 1992).

Empatik eğilimle alakalı bu görüşü savunan bilim insanları, empatik eğilimin karakteristik bir özellik olduğunu ve eğitim verilerek bu durumun çok fazla değiştiremeyeceğini söylemişlerdir.

Steward, empatik sürecin bilinçsiz ve doğuştan gelen bir taklit olduğunu söylemiştir. Bir kişinin beden ve yüz ifadesi, duruşu karşısındaki kişilerinde bu ifadelere paralel otomatik ve otonom bir cevap vermesine sebep olur. Böylelikle birey karşısındakinin duygularını yaşar (Akt:Gladstein&Feldstein, 1983; akt. Özdemir, 2013).

Çoğu araştırmacılar, diğer insanlara yönelik gerçek bir şefkat ve ilgi duygusunun yaş yetiştikliğe doğru ilerledikçe ortaya çıktığına inanır. Oysa bu inancın doğru olmadığı, kişinin kendini karşısındakinin yerine koyma ve ilgiyle karışık endişelenme işaretlerinin çok daha küçük yaşta olduğu gözlenmektedir. Örnek olarak ebeveynlerinden birinin fiziksel ya da duygusal bir sebeple alakalı olarak sorunlar yaşamasının çocuğa da yansıdığı ve çocuklarında bu sorunları hissettikleri anlaşılmıştır. Empatik tutulum da denilen bu durum hemen hemen tüm çocuklarda vardır. Hatta çocuklardaki bu durum yalnızca ebeveynleri sıkıntı oldukları zaman değil acı içinde olan her insana karşı ilgi ve sevgi durumu içindedirler. Yan yana gelen üç bebekten birinin ağlaması ile diğer bebeklerinde ağlamaya başladıkları malumdur. İşte buradan anlaşılacağı gibi empatik tutulumun; ilgi, şefkat ve duyarlılığın ilk işaretlerini bebeklik döneminden itibaren başlamakta, daha sonra çocuğun yaşadığı çevre koşullarına göre şekil aldığı görülmektedir.

2.9.4. Empatik Eğilimin Gelişme Süreci

Yukarıda açıklanan iki farklı görüş incelendiğinde empatik olmanın doğuştan gelen bir kişilik özelliği olmasına rağmen insanın yetiştiği çevrenin etkisi dahilinde bir kişilik gelişimine girdiği, eğitim sayesinde empatik tutumun değiştirebileceği söylenebilir.

Pişkin, empatik eğilimin, doğuştan, kalıtsal bir yolla getirildiğini ve uygun çevresel koşulların var olmasıyla bir miktar geliştirilebileceğini belirtmiştir (Pişkin, 1989).

Empatinin doğumla beraber belirli bir temel oluşturularak gelişim gösterdiğini söyleyen Brother (1989) empati konusunda yaptığı bazı incelemelerde, nörolojik incelemeler sonucu empati yeteneği kaybına ilişkin örnekler ortaya koymuştur. Brother, yürüme yeteneğinin şartlar oluştuğunda yürümeye dönüşmesi ile empati arasında bir ilişki kurmuştur. Beynin amigdala adı verilen bölgesi için ‘organizmanın çevreye tutumunun belirleyicisi’ tanımını verir. İşitsel ve görsel algıların en yoğun olarak geldiği amigdaladan çıkan sinir liflerinin bir bölümü, bu algıların kaynak aldığı alanlara gider. Böyle bir eğilim amigdalanın sosyal işaretlerinin işlenip, cevapların oluşturulmasındaki önemini yansıtmaktadır. Beyindeki nöro-biyolojik düzen yaşamın ilk yıllarında duyguların görsel alışverişi ile beslenip ‘gözüm baktığında ne hissettiğimi anlamalısın.’ ifade ile empatik cevapların oluşumuna ilişkin temellerden söz edilebilir (Brother, 1989; Dökmen, 2014).

Empatik gelişimin ikinci aşamasında çocuklar kendileri ile başkaları arasındaki ayrımı yapabilirler. Üçüncü dönemde çocuklar başkalarının duygularının kendi duygusundan farklı olduğunu kavramaya başlar.

İnsan bazı duyguları yaşayarak öğrenir. Bebek doğumuyla beraber ağlamak ve ortalığı telaşa vermenin dışında yapabileceği bir şey yoktur. Birkaç hafta geçtikten sonra ağlamak ve beslenmeyi yan yana getirir. Beslenmek onu mutlu eder. Emmeyi ve sütü öğrenir. Bir şeyin onu beslediğini bunun onu mutlu ettiğinin farkına varır. Bebek ağlamanın pek çok amaca yönelik olduğunu öğrenmeye başlar. Ağlamak çoğu zaman mutluluk getirir. Mutluluğun ne olduğunu bilmemektedir fakat bu duygunun başkaları ile yakın olduğunda yaşandığını öğrenir. Zaman içinde iyi ve kötü hissetmek arasındaki farkı yavaş yavaş anlamlandırmaya başlar. Çocukta bazı duyguların gelişimi bu şekilde gerçekleşir. Sosyalleşme süresince özellikle anne davranışları, çocuktaki empatinin gelişiminde rol oynar. Annenin empatik eğilim düzeyi, olayları karşısındakinin gördüğü gibi görüp yorumlayabilmesi, çocuğunu da empatik davranışlara yönlendirmektedir.

Bir kişinin karşısındaki birey ile empatik bir etkileşim oluşturabilmesi için o kişide iki önemli özellik bulunmalıdır.

Birincisi, benmerkezci (egosantirik) olmamalıdır. Ego-santirizm sağlıklı empatiyi engeller. İkincisi ise empatiyi kuracak kişinin çevresindeki insanlarla yeterli

iletişimde bulunabilecek durumda olması gerekmektedir. Örneğin stres veya yoğun kaygı içinde olan bir kişinin duyguları üzerinde yoğunlaştırması mümkün değildir.

2.9.5. Empatik Eğilim

Empatik eğilim kişilerin empati oluşturabilme becerisini ifade eden bir kişilik özelliği olarak adlandırılabilir. Kişinin karşısındaki birey ile daha iyi bir şekilde anlaşabilme yeteneği oluşturması ve bu yeteneğini başkasına karşı mesuliyet hissettiğinde kullanabilmesidir (Stein ve Book 2003; Manav 2008; Ioannidou ve Konstantikaki 2008; Dizer ve İyigün 2009; Dökmen, 2014).

Rogers 1983 yılında “empatik eğilimi” toplumsal duyarlılık olarak ele almıştır. Bu hassasiyetin bir kişiliğe mahsus olduğunu ve herkeste olmadığını, sosyal anlamda daha duyarlı olan bireylerin daha çok empatik düşünüp, davranabileceklerini ve bu kavramı daha kolay bir şekilde öğrenebileceklerini ifade etmiştir (Öz, 1998).

Empatik eğilimi daha yüksek olan kişilerin sosyal alanlarda başka kişilere yardımcı olma arzusu daha fazla olmaktadır. Bu yardım etme reaksiyonunun kökeninde alturistik değerler veya egoist sebepler bulunabilir (Dökmen, 2014).

2.9.6. Empatik Beceri

Empatik beceriler kişi ile daha verimli iletişim oluşturabilmesi, hislerin ve fikirlerin daha iyi kavranması bakımından önemli bir yere sahiptir (Halpern, 2003). Mesleki çalışmalar esnasında bireye kazandırabilen ve süreç içinde pratik kazandırılıp tecrübelenmesi sağlanabilen empatik eğilim, kişinin iç dünyasının daha iyi kavranabilmesi ve olabildiğince kişiden daha fazla bilgi alınabilmesini sağlar (Öz 1998; Yu ve Kirk 2008; Derksen ve ark. 2013).

2.9.7. Empati İle İlgili Kuramlar

2.9.7.1. Çıkarsama (Inference) Kuramı

Bu kuram göre empatiyi yorumlarken özellikle kişilerin fiziki ifadeleri inceler. Fertler kendi iç yaşantılarındaki duygu, düşünce ve heyecanlarına; beden yapısının duruş, şekil ve hareketlerinin eşlik ettiğini fark ederler. Bu şekilde fiziki ifadeler iç yaşantılarının bir işareti olarak yorumlanır.

Çıkarıma kuramını özetleyecek olursak, kişinin duygularını, fikirlerini, hareketlerini bir başkasına atfetme olarak söyleyebiliriz. Başkalarının fiziki ifadelerini yorumlama da taklidin önemi büyüktür.

2.9.7.2.Rol Oynama Kuramı

H. Mead tarafından açıklanan rol oynama kuramı, çevredeki insanları taklit ederek ve kendini onların yerine koyarak, onların davranışları ile ilgili beklentiler geliştirmek olarak açıklanır (Ünal, 1972).

Rol oynama veya 'role taking' kuramı çocuğun empatik kabiliyetinin gelişmesi dâhilinde açıklanır. Çocuk ilk önce çevredeki insanların davranışlarını taklit eder. Çocuğun henüz bir benlik kavramı gelişmemiştir. Daha sonra kendisini başkalarının yerine koyarak kendisini başkalarının gözüyle değerlendirir. Çocuk olgunlaştıkça bilişsel yönü rol oynamaya başlar. Başkalarının kendisini nasıl gördüğünü, kendisine nasıl davranıldığına ilişkin kavramlar geliştirmeye başlar.

2.9.7.3.Heyecan Yayılması Olarak Empati

Sullivan, çocuk ile annesi, arasında duygusal bir bağ olduğunu, bu bağın empati olduğunu belirtmiştir. Çocuk ve annesi arasındaki anlaşma empati ile sağlanmaktadır.

Freud, empatinin açıklanmasında çıkarıma ve taklit görüşünü benimsemiştir. Freud (1921)'a göre empati kişinin benliğine yabancı ve hiç bir heyecansal önemi olmayan kişilerin anlaşılmasını sağlayan bir faaliyettir. Kişi için önemi olan bireyler özdeşleşme ile anlaşılır. Freud empatinin zihni bir faaliyet olduğunu, özdeşleşmenin ise, heyecansal olup bilinçsiz ve kendine özgü taklitçilik gerektirmediğini ifade etmiştir (Ünal, 1972).

2.10.EŞLER ARASI İLETİŞİM ve SOSYAL HİZMETTE EMPATİ

Birlikteliklerde, iletişim biçimi, evlilik uyumu ve doyumla alakalı olarak çalışmalar yapılmıştır. Malkoç, (2001) evli çiftler ile ilgili yaptığı bir çalışma da çiftlerin iletişim biçimleri ile evlilik uyumlarını karşılaştırmış ve bu iki öge arasında anlamlı bir sonuç ortaya koymuştur.

Yapılan bu çalışmaya göre evliliklerde uyum düzeyleri fazla çıkan çiftlerin düşük olanlara nazaran daha yapıcı bir tutum içinde oldukları ve daha az yıkıcı iletişim tarzını benimsediklerini ortaya çıkarmıştır.

Terzioğlu ve Şener (2008)in evli çiftle bir takım sosyo-ekonomik ve demografik değişkenler ile iletişimin çiftlerin arasındaki uyum düzeyine olan etkisi incelenmek için gerçekleştirdikleri çalışmada iletişim hususunda paylaşımların ve memnuniyetin seviyesi yükseldikçe, ortaya çıkan anlaşmazlık seviyesi ise düştükçe evliliklerin uyum düzeyinin arttığı gözlemlenmiştir.

Curun'un (2006) eşlerde yüklemeler ve iletişim çatışmaları konusunda yaptığı çalışma da ise, erkeklerin kadınlara göre daha çok çatışmaya yöneldiklerini ve eşlerin iletişim çatışma tarzlarında herhangi bir benzerlik olmadığı ortaya çıkmıştır. Yine bu araştırma da iletişim çatışmaları değişkeninin sadece yaklaşma/kaçınma alt boyutunda erkeklerin ortalamaları kadınların ortalamalarından daha yüksek bulunmuştur. Bir başka deyişle, erkekler kadınlara nazaran daha fazla tartışma içine girmektedirler.

Bacaksız'ın (2011) boşanma aşamasındaki çiftlerin iletişim becerilerini incelediği çalışmasında, kişilerarası iletişim becerilerine ilişkin olarak erkek ve kadınlar arasında bir fark bulamamış fakat erkek katılımcıların erkeklerin zihinsel iletişim becerilerindeki ortalamaları kadın katılımcılardan ortalamalarından anlamlı bir biçimde daha yüksek olarak görülmüştür. Bu çalışmada ayrıca, sosyo-ekonomik düzeyi düşük olan kişilerin daha çok duygusal boyutta iletişim becerisine sahip oldukları görülmüştür. Bu süreçte kişi bağlanma figürünü kaybetme korkusuyla adımlar atarak oluşan çatışma durumunda kendisini daha fazla ifade etme, hislerini ve çıkarımlarını daha çok paylaşma gibi eğilimler gösterebilmektedir.

Evlilikte, çiftlerin hislerini ve fikirlerini birbirlerine hatalı ya da eksik bir şekilde ifade etmeleri pek çok sorunun (uyumsuzluk, geçimsizlik..) temel sebebidir. Bunların yanında iyi bir iletişim içinde olma, duyguların birbirine aktarımı daha kolay hale getirebilme, çiftlerin birbirilerine daha samimi olmaları ve güven duymalarını sağlayabilir (Özgüven, 2001). Yani sağlıklı bir şekilde iletişim kurabilmenin, iyi bir aile etkileşiminin yanında, sağlıklı ve manalı bir birliktelik için çok önemli olduğu anlaşılmaktadır.

Berberliklerinde sorunlar yaşıyan kişiler ile ilişkilerinde sorun yaşamayan kişiler arasında bir kıyaslama yapıldığında, iletişim kurabilme becerisinin bu konuda etkili olduğu görülmüştür. Çiftlerin birbirleri ile çok iyi ya da orta sayılabilecek seviye de bir iletişim içinde bulduklarında, iletişime yönelik değerlendirmelerinde esnek olabilme becerilerinin daha iyi olduğu, evlilik uyum seviyesi az olan evli bireylerin iletişim sırasında mesajların doğru iletelim seviyesinin daha düşük olmasının yanında çiftlerin bu belirsizliği az bir biçimde fark ettikleri bulunmuştur (Noller ve Venardos, 1986; akt. Hendrick, 2009).

Evli bireyler tarafından oluşturulan iletişim becerileri, birlikteliklerdeki problemlerin iyi bir şekilde kontrol edilebilmesini ve uzun vade de evliliği istikrarlı bir şekilde yürütebilmeleri açısından önemlidir. Çiftlerin aralarında yaşanan sorunların temelinde aslında problemler değil bu problemlerin nasıl konuşulduğu yatar (Özen, 2006).

Boşanma süreci içinde pek çok ögeyi barındırması dolayısıyla komplike bir süreçtir ve yalnızca belli başlı kuram ve değişkenlerle tanımlanması çok güçtür. Bu etkenlerin birisi de empatik eğilimdir. Bugün çoğu kişinin kabul edip kullandığı Rogers'ın 1970'li yıllarda yaptığı tanıma göre empati, bir kişinin kendisini karşısındaki kişinin yerine koyarak onun fikirlerini doğru bir şekilde anlamlandırması, hislerini anlayabilmesi ve yaşadığı bu durumları karşısındakine ifade edebilmesini içerir. Empati kavramı daima kişilerarası alanda meydana gelmektedir. Bu alanlardaki iletişim ve etkileşim, ilişki içinde olan her iki kişinin de duygu ve düşüncelerini karşılıklı bir şekilde paylaşmasıyla meydana geldiği açıktır. Bu sürecin kalitesini bireylerin karşılıklı olarak birbirlerine verdiği dönütler belirlemektedir (Akt., Tutarel-Kışlak ve Çabukça, 2002).

Bu alanlardaki iletişim ve etkileşim, ilişki içinde olan her iki kişinin de duygu ve düşüncelerini karşılıklı bir şekilde paylaşmasıyla meydana geldiği açıktır. Bu sürecin kalitesini bireylerin karşılıklı olarak birbirlerine verdiği dönütler belirlemektedir.

Evlilerin aralarındaki etkileşiminde önemli unsurlardan sayılan empatik eğilim, çiftlerin birbirlerinin hislerini ve düşüncelerini iyi bir biçimde anlayabilmektir. Empatik eğilimi, birlikteliklerde oluşan çatışma durumları esnasında, belli bir duygu ile ilgili

çiftlerin bireysel çıkarımlarının benzerliği olarak söyleyebiliriz. Çiftlerin problemler esnasında birbirlerinin hislerini anlayabilme durumları, kurdukları iletişimin kalitesiyle de paralellik içindedir (Papp, Kouros ve Cummings, 2010).

Empatik eğilim gibi evlilik uyumu ile bağdaştırılan bir diğer kavram ise aile içi iletişim kavramıdır. Aile içi iletişim ailedeki bireylerin birbiri arasındaki bilgi aktarımıdır. Bu bireylerin aralarında etkili ve sürekli bir diyalogun sürecinin olması acı ve tatlı yaşananları birbirlerine anlatıp paylaşmaların birliktelikleri daha sağlıklı bir hale getirebilmede iyi bir şekilde katkısının olduğu düşünülmektedir. İyi bir iletişim becerisindeki temel amaçlar; aile üyelerinin birbirlerini daha iyi anlayabilmelerini, ailedeki kaynakların bütün bir şekilde değerlendirilmesini, aile üyelerin davranışlarının eşgüdümlü olabilmesini, hedeflerin oluşturulmasını, kişilerin hem birbirleri hem de toplum üyeleriyle saygılı bir şekilde ilişki kurmasını ifade eder (Aydın, 1998; Özgüven, 2000).

İletişim becerilerindeki sorunların yanında çatışma çözme becerisindeki eksiklikler birlikteliklerdeki problemlerin sebeplerinden biri olarak düşünülebilir. Evlilikte bireyler yapıcı iletişimle birlikte çatışmaları da çözümlenebilmeyi bilmiyorlarsa, uyumsuzluk içinde olmaları kuvvetle muhtemeldir. (Ersanlı ve Kalkan, 2008).

Sosyal hizmet sözlüğünde empati, başka bir kişinin, duygusal durumunu ve fikirlerini fark etmeyi, anlamayı, deneyimlemeyi ve bunlara aynı şekilde karşılık verebilmeyi ifade eder (Barker, 1999).

De Waal üç basamakta incelediği empatiyi benzer bir şekilde şu şekilde açıklamaktadır:

- (a) bir başka kimsenin duygusal durumunu duyuşsal olarak fark edebilme
- (b) onun mevcut durumunu bilişsel açıdan ele alabilme
- (c) onun bakış açısından bakarak mevcut durumunu karşısındakine anlatabilme açıklama (de Waal, 2008, s. 281).

Empati kavramı sosyal hizmet alanı için büyük bir önem arz eder. Özellikle birey, aile ve grup temelli araştırmalarda sorunları çözümede destek olabilecek bir unsur

olan empati, sosyal hizmet alanında yaygın bir biçimde üzerinde uzlaşılan bir kavramdır (Erkan, 1997).

Empati tekniği çok farklı uygulama alanlarında ve modellerinde kullanılmakla birlikte sosyal hizmet bilimi de bu tekniği sıklıkla kullanmaktadır.

Sosyal hizmette empati yardım odaklı müdahalelerde önemli bir unsur olarak yer almaktadır. Empati yoluyla sosyal hizmet uzmanına gelen müracaatçı kendisinin uzman tarafından iyi anlaşıldığını ve koşulsuz bir biçimde kabul edildiğini anlayacaktır. Bu durum hem müracaatçının uzmana olan güveninin artmasını sağlayacak hem de müracaatçıyı da müdahale sistemine dâhil ederek sonuca en kısa sürede ulaşılmasını sağlayacaktır. Bu bakış açısıyla mevcut durumu pozitif yöneltilici bir durumu olan duygudaşlık kavramıyla sosyal hizmet uzmanı münacatçısına sahip çıkan dingin ve onu anlayabilen bir tavır içindedir. Bu durumun sürece katkısı ise müracaatçının yalnız olmadığı duygusunu artırarak sorun çözme kabiliyetini arttırmaktır (Tuncay ve İl, 2009).

Sosyal hizmet uzmanının müracaatçısının problemlerini dinleyerek ona empatik tepkilerle karşılık vermesi onu anladığını ve onun hislerini paylaştığını yansıtır ve bu durum müracaatçıyı rahatlatır fakat empatinin kullanılmasındaki temel olgu sadece müracaatçıyı rahatlatmak mıdır? Empati dediğimiz kavram bunla sınırlı kalmayıp, sosyal hizmet uzmanının da kişisel problemlerine yönelik kavrayış becerisini arttırmakta kişinin keşfedilmemiş güçlü yanlarını tanımasını kolaylaştırmakta ve çözüm yollarının en uygununun belirlenmesinde etkili olduğu aşikârdır (Tuncay ve İl, 2009).

Sosyal hizmet alanında empati ile ilgili de pek çok çalışma yapılmıştır. Özellikle empatinin yardım etme davranışı üzerindeki etkisini inceleyen çalışmalarda genel olarak empatinin yardım etme davranışı üzerinde olumlu bir etkisinin olduğu ortaya çıkmıştır (Duru, 2002).

Empati: en önemli iletişim tekniklerindedir ve terapötik olarak müracaatçıyla bir ilişki kurmaya yardımcı olur. Bu nedenle bu tekniğin sosyal hizmet alanında daha çok kullanılması, alanda daha çok yer verilmesi gereklidir. Empatiyi kullanan sosyal hizmet uzmanı, müracaatçısı ile güvene dayalı bir yardım ilişkisini başlatmış olur. Sosyal hizmet uzmanı empati kurarak müracaatçısına “Seni anlıyorum”, “Sorununu

anlayabiliyorum”, “Düşüncelerin ve duyguların benim için önemli”,“Bana güvenebilirsin”, “Ben senin aradığım kişiyim” mesajlarını verir. Karşılıklı ilişki içindeki bu büyük adım dikkate alındığında empatinin sosyal hizmet için önemi inkâr edilemez. Bu nedenle gerek sosyal hizmet eğitiminde gerekse hizmet içi eğitimlerde müracaatçısına yardım etmek isteyen sosyal hizmet uzmanlarının empati becerilerinin geliştirilmesi önemlidir (Serpen ve Hasgöl, 2015).

III-YÖNTEM

Bu bölümde araştırma modeli, katılımcılar, veri toplama araçları, verilerin toplanması ve veri analizi üzerinde durulmuştur. Bu araştırmada öncelikli olarak İstanbul Anadolu Adalet Sarayı Aile Mahkemesi' ne boşanmak için gelen bireylerin empatik eğilimlerinin cinsiyet değişkenine göre farklılığını incelemek amaçlanmıştır. Bu çalışmanın ikinci amacı ise katılımcıların empatik eğilimlerinin çeşitli değişkenler bakımından farklılık gösterip göstermediğini ortaya koymaktır.

3.1.Araştırmanın Modeli

Araştırma, İstanbul Anadolu Adalet Sarayında boşanma davaları devam eden anlaşmalı ve çekişmeli boşanan çiftlerin empatik eğilimlerinin incelenmesine yönelmiştir.

Bu araştırmada tarama modelinin bir çeşidi olan genel tarama modeli kullanılmıştır. Tarama modeli, geçmişte ya da halen var olan bir durumu var olduğu şekliyle betimlemeyi amaçlayan araştırma yaklaşımıdır. Genel tarama modeli, çok sayıda elemandan oluşan bir evrende evren hakkında genel bir yargıya varmak amacı ile, evrenin tümü ya da ondan alınacak bir grup, örnek ya da örneklem üzerinde yapılan tarama düzenlemeleridir (Karasar, s.77.79).

Araştırmanın evrenini oluşturan İstanbul Anadolu adliyesinde boşanma davaları devam eden çiftlerin aile ile ilgili görüşleri ve empatik eğilimlerini ölçmeye yönelik genel bir yargıya varmak için genel tarama modeli kullanılmıştır.

3.2. Araştırma Grubu

Araştırmanın örneklemini olarak İstanbul Anadolu Adalet Sarayı Aile Mahkemesi'nde 2016-2017 yılları arasında boşanma davası olan, 50 kadın ($X_{\text{yaş}}=37.38\pm 8.32$ yıl), 50 erkek ($X_{\text{yaş}}=39.75\pm 10.57$ yıl) olmak üzere toplam 100 ($X_{\text{yaş}}=38.52\pm 9.49$ yıl) bireyler oluşturmaktadır. Katılımcıların 50'sinin anlaşmalı, 50'sinin çekişmeli boşanma davası bulunmaktadır.

3.3. Veri Toplama Araçlar

Çalışmada katılımcılara kişisel bilgi formu ve Empatik Eğilim Ölçeği (EEÖ) uygulanmıştır.

3.4. Kişisel Bilgi Formu

Araştırmacı tarafından geliştirilen kişisel bilgi formu 17 maddeden oluşmaktadır. Bu sorularla katılan kişilerin cinsiyetleri, yaşı, hayatının büyük çoğunluğu geçirdiği yeri, çalışıp çalışmadığı, aylık kazancı, eğitim durumu, eşinin eğitim durumu, eşi ile tanışma şekilleri, kaç yıldır evli oldukları, kaç yaşında evlendiği, evlilikteki çocuklarının sayısı, daha önce boşanma yaşayıp yaşamadığı, öncelikli boşanma sebebi, evlilik birliği içinde profesyonel destek alıp almadığı, boşanma kararını kimin aldığı, eşinin kendisinin talep ve beklentilerini anlayıp anlamadığı ve boşanma süresindeki ekonomik kaybını nasıl gördüğü ile alakalı sorular yönlendirilmiş, bu sorulara verilen cevaplar incelenmiştir. Kişisel bilgi formunda yer verilen maddeler belirlenirken ilgili literatür doğrultusunda araştırmada ele alınan kavramlarda ekili olan faktörler dikkate alınmıştır.

3.5. Empatik Eğilim Ölçeği (EEÖ)

Empatik eğilim, kişinin günlük hayatta empati kurma potansiyelidir. Empatik eğilim, karşıdaki kişinin hissettiği duyguları anlayabilme ve bu kişilerin duygusal yaşantılarından etkilenme yeteneğini yani, o bireyin duygusal boyutta yerine geçebilme yatkınlığını ve yardım etme isteğini içerir (Çiçek, 2006).

Prof. Dr. Üstün Dökmen tarafından 1988 yılında geliştirilmiş olan ölçek kişilerin günlük yaşantılarındaki empati kurma potansiyellerini ölçmek üzere geliştirilmiş likert tipi bir ölçektir (Ek2).

Empatik Eğilim Ölçeğinin geçerlik güvenirlik çalışması yapılmış olup, cronbach alpha değeri 0,82 bulunmuştur. Bu çalışmada ölçeğin güvenirlik katsayısı cronbach's alpha yöntemi ile değerlendirilmiş ve 0,70 olarak hesaplanmış, geçerli ve güvenilir olduğu saptanmıştır. Boşanma safhasında olan kişiler her bir maddenin yanındaki 1'den 5'e kadar olan sayılardan birini işaretleyerek, ilgili maddedeki görüşe ilişkin katılımlarını ifade etmektedirler. İşaretlenen sayılar o maddeye ilişkin puanları oluşturmaktadır. Alınabilecek en yüksek toplam puan 100, en düşük puan 20'dir.

Toplam puanın yüksek olması empatik eğilimin yüksek olduğu anlamını taşır. Doğru anlatımlardan oluşan maddelerin puanlanması;

- Tamamen aykırı 1 puan
- Oldukça aykırı 2 puan
- Kararsızım 3 puan
- Oldukça uygun 4 puan
- Tamamen uygun 5 puan olarak belirtilmiştir.

Empatik eğilim ölçeğinde bazı ifadeler kişilerin “evet” deme eğilimlerini önlemek için negatif yazılmıştır ve tersine dönmüş ifadelerdir. Evet deme eğilimini önlemek için 3, 6, 7, 8, 11, 12, 13, 15. sırada yer alan ifadeler tersten yazılmıştır. Bu maddelere ilişkin puanlama;

- Tamamen aykırı 5 puan
- Oldukça aykırı 4 puan
- Kararsızım 3 puan
- Oldukça uygun 2 puan
- Tamamen uygun 1 puan olarak belirlenmiştir.

3.6. Veri Toplama Süreci

Yapılan değerlendirmeler ile araştırma konusunun belirlenmesinden sonra, araştırma konusu ile ilgili gerekli literatür taraması için kaynak toplanmıştır, elde edilen kaynakların taranmasından sonra araştırmanın amacına uygun olarak bir envanter belirlenmiş ve bir soru kâğıdı oluşturulmuştur.

Uygulamanın yapıldığı kurumdan gerekli izinler alındıktan sonra Empatik Eğilim Ölçeği ve kişisel bilgi formu, araştırma kapsamında yer alan İstanbul Anadolu Adliyesinde Aile Mahkemesinde görülmekte olan anlaşmalı ve çekişmeli olmak üzere birbirinden farklı boşanma davaları olan farklı sosyoekonomik imkânlarla sahip beş çifte deneme amacıyla uygulanmıştır. Yapılan ön denemede çiftlere araştırmanın içeriği, amacı ve uygulanışı ile ilgili bilgiler verilmiştir.

Yapılan ön denemeden sonra araştırma için hedeflenen soru kâğıdı ve envanter uygulanacak 50'si anlaşmalı ve 50'si çekişmeli olan, boşanma davaları bulunan çiftler arasından 100 kişi belirlenmiştir, belirlenen 100 kişiden anlaşmalı olanlar duruşmalarının yapılmasından önce, çekişmeli olanlar ise mahkemeye başvurularının üzerinden bir süre geçmiş olan araştırmaya gönüllü katılan kişilerdir. Bunun yanında Empatik Eğilim Ölçeği ve soru kâğıdının uygulanarak verilerin toplanabilmesi için Adalet Bakanlığında gerekli izin alınmıştır.

Belirlenen kişilere araştırma süresi içerisinde duruşmaları olan çiftlerden seçilmiştir, çiftler duruşmaya alınmadan önce envanter ve soru kâğıdı uygulanmıştır Uygulamaya başlamadan önce katılımcıya araştırma, envanter ve soru kâğıdı ile ilgili ön bilgi verilmiş ve soru kâğıdı, envanteri nasıl doldurması gerekli olduğu anlatılmıştır.

Katılımcının anketi ve envanteri doldurması esnasında bizzat yanında bulunularak yardıma ihtiyaç duyduğunda gerekli açıklamalar ve bilgiler verilmiştir. Daha sonra Empatik Eğilim Ölçeği ve soru kâğıdı uygulaması sona erdirilmiştir. Her uygulama kişi başına 10-15 dakika arasında değişmiştir. Envanter ve soru kâğıdı 100 kişiye uygulanarak veri toplama süreci sonlandırılmıştır.

Araştırmanın veri toplama süreci Ocak 2017'de başlayıp Mart 2017'de sonlandırılmıştır, araştırma kapsamında toplam 100 bireye ulaşılarak Soru Kâğıdı ve Empatik Eğilim Ölçeği (EEÖ) uygulanmıştır. Araştırma uygulaması araştırmacı tarafından yapılmıştır. Yapılan araştırmanın tüm giderleri ve bütçesi araştırmacı tarafından karşılanmıştır, bu açıdan araştırma rakamsal bir bütçe miktarı taşımamaktadır.

3.7.Verilerin İncelenmesi ve Çözümlemesi

Verilerin analizinde araştırma grubunun özelliklerinin tanımlanması için betimsel istatistik analizi (ortalama, standart sapma, frekans ve yüzde) yapılmıştır. Verilerin analizine ve bulguların yorumlanmasına geçilmeden önce verilerin parametrik testlerden normallik ve varyansların homojenliği ön şartlarının kontrolü Kolmogorov Smirnov ve Levene Testi yapılmıştır. Katılımcıların empatik eğilimlerinde cinsiyet, çalışma durumu, boşanma geçmişi, evlilik birliği içinde profesyonel destek alıp almama durumu ve boşanma şekline göre farklılığı Bağımsız Örneklem t testi ile analiz edilmiştir. Katılımcıların empatik eğilimlerinin hayatının büyük çoğunluğu geçirdiği

yer, aylık kazancı, eğitim durumu, eşi ile tanışma şekli, kaç yıldır evli oldukları, kaç yaşında evlendiği, evlilikteki çocuklarının sayısı ve öncelikli boşanma sebebi değişkenlerine göre farklılığı test etmek için Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) yapılmıştır. Veriler SPSS 18.0 paket programında değerlendirilmiştir ve anlamlılık düzeyi olarak 0.05 kullanılmıştır.

3.8.Süre ve Maliyet

Araştırmanın veri toplama süreci Ocak 2017’de başlayıp Mart 2017’de sonlandırılmıştır, araştırma kapsamında toplam 100 bireye ulaşılarak Soru Kâğıdı ve Empatik Eğilim Ölçeği (EEÖ) uygulanmıştır. Araştırma uygulaması araştırmacı tarafından yapılmıştır. Yapılan araştırmanın tüm giderleri ve bütçesi araştırmacı tarafından karşılanmıştır, bu açıdan araştırma rakamsal bir bütçe miktarı taşımamaktadır.

IV-BULGULAR

4.1. Boşanma Sürecindeki Bireylerin Empatik Eğilim Düzeyleri Cinsiyete Göre Anlamlı Bir Farklılık Gösterir Mi?

Tablo 2: Katılımcıların Empatik Eğilim Düzeylerinin Cinsiyet Değişkeni Farklılığına İlişkin Bulgular

Bağımlı Değişken	Cinsiyet	n	Ort.	SS	<i>t</i> testi		
					<i>t</i>	<i>df</i>	<i>p</i>
Empatik Eğilim	Kadın	50	70.58	9.24	3.975	98	.000
	Erkek	50	63.58	8.27			

Katılımcıların empatik eğilim düzeylerinde cinsiyet değişkenine göre farklılığının test edilmesi amacı ile yapılan Bağımsız Örneklem t Testi sonuçları Tablo 3’de verilmiştir. Analiz sonucuna göre katılımcıların empatik eğilimlerinde cinsiyet değişkenine göre farklılaştığı bulunmuştur ($t = 3.975; p < 0.05$). Katılımcıların empatik eğilimlerinde cinsiyet değişkenine göre ortalamaları incelendiğinde, kadın katılımcıların empatik eğilim ortalamaları erkeklerden daha yüksek bulunmuştur.

4.2. Boşanma Sürecindeki Bireylerin Empatik Eğilim Düzeyleri Çalışma Durumuna Göre Anlamlı Bir Farklılık Gösterir Mi?

Tablo 3: Katılımcıların Empatik Eğilim Düzeylerinin Çalışma Durumu Değişkeni Farklılığına İlişkin Bulgular

Bağımlı Değişken	Çalışma Durumu	n	Ort.	SS	t testi		
					t	df	p
Empatik Eğilim	Evet	75	67.49	8.97	0.500	98	0.618
	Hayır	25	66.40	10.84			

Katılımcıların empatik eğilim düzeylerinde çalışma durumu değişkenine göre farklılığının test edilmesi amacı ile yapılan Bağımsız Örneklem T Testi sonuçları Tablo 4’de verilmiştir. Analiz sonucuna göre katılımcıların empatik eğilimlerinde çalışma durumu değişkenine göre istatistiksel olarak anlamlı farklılaşmadığı görülmüştür ($p > 0.05$).

4.3. Boşanma Sürecindeki Bireylerin Empatik Eğilim Düzeyleri Boşanma Geçmişine Göre Anlamlı Bir Farklılık Gösterir Mi?

Tablo 4: Katılımcıların Empatik Eğilim Düzeylerinin Boşanma Geçmişi Değişkeni Farklılığına İlişkin Bulgular

Bağımlı Değişken	Boşanma Geçmişi	n	Ort.	SS	t testi		
					t	df	p
Empatik Eğilim	Var	12	69.50	11.55	0.892	98	0.374
	Yok	88	66.91	9.13			

Katılımcıların empatik eğilim düzeylerinde boşanma geçmişi değişkenine göre farklılığının test edilmesi amacı ile yapılan Bağımsız Örneklem t Testi sonuçları Tablo 5’de verilmiştir. Analiz sonucuna göre katılımcıların empatik eğilimlerinde boşanma geçmişi değişkenine göre istatistiksel olarak anlamlı farklılaşmadığı görülmüştür ($p > 0.05$).

4.4. Boşanma Sürecindeki Bireylerin Empatik Eğilim Düzeyleri Evlilik Birliği İçinde Profesyonel Destek Alıp Almama Durumuna Göre Anlamli Bir Farklılık Gösterir Mi?

Tablo 5: Katılımcıların Empatik Eğilim Düzeylerinin Evlilik Birliği İçinde Profesyonel Destek Alıp Almama Değişkeni Farklılığına İlişkin Bulgular

Bağımlı Değişken	Profesyonel Yardım	n	Ort.	SS	t testi		
					t	df	p
Empatik Eğilim	Evet	22	68.77	10.96	0.874	98	0.384
	Hayır	78	66.78	8.98			

Katılımcıların empatik eğilim düzeylerinde evlilik birliği içinde profesyonel destek alıp almama durumu değişkenine göre farklılığının test edilmesi amacı ile yapılan Bağımsız Örneklem T Testi sonuçları Tablo 6' da verilmiştir. Analiz sonucuna göre katılımcıların empatik eğilimlerinde profesyonel destek alıp almama değişkenine göre istatistiksel olarak anlamlı farklılaşmadığı görülmüştür ($p > 0.05$).

4.5. Boşanma Sürecindeki Bireylerin Empatik Eğilim Düzeyleri Boşanma Şekline Göre Anlamli Bir Farklılık Gösterir Mi?

Tablo 6: Katılımcıların Empatik Eğilim Düzeylerinin Boşanma Şekli Değişkeni Farklılığına İlişkin Bulgular

Bağımlı Değişken	Boşanma Şekli	n	Ort.	SS	t testi		
					t	df	p
Empatik Eğilim	Evet	22	68.77	10.96	0.874	98	0.384
	Hayır	78	66.78	8.98			

Katılımcıların empatik eğilim düzeylerinde boşanma şekli değişkenine göre farklılığının test edilmesi amacı ile yapılan Bağımsız Örneklem T Testi sonuçları Tablo 7'de verilmiştir. Analiz sonucuna göre katılımcıların empatik eğilimlerinde boşanma şekli değişkenine göre istatistiksel olarak anlamlı farklılaşmadığı görülmüştür ($p > 0.05$).

4.6. Boşanma Sürecindeki Bireylerin Empatik Eğilim Düzeyleri Yaşadığı Yere Göre Anlamlı Bir Farklılık Gösterir Mi?

Tablo 7: Katılımcıların Empatik Eğilim Düzeylerinin Yaşadığı Yer Değişkeni Farklılığına İlişkin Bulgular

Bağımlı Değişken	Yaşadığı Yer	n	Ort.	SS	F	p
Empatik Eğilim	Köy	5	63.600	4.234	.771	.547
	Kasaba	3	67.667	5.467		
	İlçe	5	72.200	4.234		
	Şehir	29	65.724	1.758		
	Büyükşehir	58	67.828	1.243		

Katılımcıların empatik eğilim düzeylerinin yaşanılan yere göre farklılığının test edilmesi amacı ile yapılan ANOVA sonuçları Tablo 8’de verilmiştir. ANOVA sonucuna göre katılımcıların empatik eğilim düzeylerinin yaşanılan yere göre farklılaşmadığı bulunmuştur ($F_{(4,95)} = 0.77$; $p > 0.05$).

4.7. Boşanma Sürecindeki Bireylerin Empatik Eğilim Düzeyleri Gelir Düzeyine Göre Anlamlı Bir Farklılık Gösterir Mi?

Tablo 8: Katılımcıların Empatik Eğilim Düzeylerinin Gelir Düzeyi Değişkeni Farklılığına İlişkin Bulgular

Bağımlı Değişken	Gelir Düzeyi	n	Ort.	SS	F	p
Empatik Eğilim	0-500 TL	12	72.08	8.97	2.167	.064
	501-1000 TL.	6	71.33	6.95		
	1001-1500 TL.	15	63.67	9.14		
	1501-2000 TL.	21	69.95	10.88		
	2001-2500 TL.	17	66.00	8.11		
	2501 TL. ve üzeri	29	64.93	8.80		

Katılımcıların empatik eğilim düzeylerinin gelir düzeyine göre farklılığının test edilmesi amacı ile yapılan ANOVA sonuçları Tablo 9’da verilmiştir. ANOVA sonucuna göre katılımcıların empatik eğilim düzeylerinin gelir düzeyine göre farklılaşmadığı bulunmuştur ($F_{(5,95)} = 2.17$; $p > 0.05$).

4.8. Boşanma Sürecindeki Bireylerin Empatik Eğilim Düzeyleri Eğitim Düzeyine Göre Anlamlı Bir Farklılık Gösterir Mi?

Tablo 9: Katılımcıların Empatik Eğilim Düzeylerinin Eğitim Düzeyi Değişkeni Farklılığına İlişkin Bulgular

Bağımlı Değişken	Eğitim	n	Ort.	SS	F	p
Empatik Eğilim	Okur-yazar	3	56.67	3.79	2.283	.066
	İlköğretim	28	65.96	10.50		
	Lise	34	70.06	9.16		
	Lisans	27	65.48	8.31		
	Yüksek lisans	8	69.38	8.05		

Katılımcıların empatik eğilim düzeylerinin eğitim düzeyine göre farklılığının test edilmesi amacı ile yapılan ANOVA sonuçları Tablo 10'da verilmiştir. ANOVA sonucuna göre katılımcıların empatik eğilim düzeylerinin eğitim düzeyine göre farklılaşmadığı bulunmuştur ($F_{(4,95)} = 2.28$; $p > 0.05$).

4.9. Boşanma Sürecindeki Bireylerin Empatik Eğilim Düzeyleri Evlenme Şekline Göre Anlamlı Bir Farklılık Gösterir Mi?

Tablo 10: Katılımcıların Empatik Eğilim Düzeylerinin Evlenme Şekli Değişkeni Farklılığına İlişkin Bulgular

Bağımlı Değişken	Evlenme Şekli	n	Ort.	SS	F	p
Empatik Eğilim	Tanışıp	60	68.43	9.56	1.010	.392
	Görücü usulü/İsteyerek	23	66.00	9.51		
	Görücü usulü/İstemeyerek	12	63.75	9.52		

Katılımcıların empatik eğilim düzeylerinin evlenme şekline göre farklılığının test edilmesi amacı ile yapılan ANOVA sonuçları Tablo 11'de verilmiştir. ANOVA sonucuna göre katılımcıların empatik eğilim düzeylerinin evlenme şekline göre farklılaşmadığı bulunmuştur ($F_{(2,95)} = 1.01$; $p > 0.05$).

4.10. Boşanma Sürecindeki Bireylerin Empatik Eğilim Düzeyleri Evlilik Süresine Göre Anlamlı Bir Farklılık Gösterir Mi?

Tablo 11: Katılımcıların Empatik Eğilim Düzeylerinin Evlilik Süresi Değişkeni Farklılığına İlişkin Bulgular

Bağımlı Değişken	Evlilik Süresi	n	Ort.	SS	F	p
Empatik Eğilim	0-1 Yıl	5	72.80	9.28	.638	.671
	1-5 Yıl	28	67.04	6.88		
	6-10 Yıl	19	68.00	8.93		
	11-15 Yıl	13	65.69	12.16		
	16-20 Yıl	16	68.38	9.94		
	21 Yıl ve üstü	19	65.32	11.03		

Katılımcıların empatik eğilim düzeylerinin evlilik süresine göre farklılığının test edilmesi amacı ile yapılan ANOVA sonuçları Tablo 12’de verilmiştir. ANOVA sonucuna göre katılımcıların empatik eğilim düzeylerinin evlilik süresine göre farklılaşmadığı bulunmuştur ($F_{(5,95)} = 0.64$; $p > 0.05$).

4.11. Boşanma Sürecindeki Bireylerin Empatik Eğilim Düzeyleri Çocuk Sayısına Göre Anlamlı Bir Farklılık Gösterir Mi?

Tablo 12: Katılımcıların Empatik Eğilim Düzeylerinin Çocuk Sayısı Değişkeni Farklılığına İlişkin Bulgular

Bağımlı Değişken	Çocuk Sayısı	n	Ort.	SS	F	p
Empatik Eğilim	Yok	15	67.73	7.79	1.276	.287
	1 çocuk	35	67.71	9.45		
	2 çocuk	32	68.59	9.25		
	3 ve üstü	18	63.39	10.62		

Katılımcıların empatik eğilim düzeylerinin çocuk sayısına göre farklılığının test edilmesi amacı ile yapılan ANOVA sonuçları Tablo 13’de verilmiştir. ANOVA sonucuna göre katılımcıların empatik eğilim düzeylerinin çocuk sayısına göre farklılaşmadığı bulunmuştur ($F_{(3,95)} = 1.28$; $p > 0.05$).

4.12. Boşanma Sürecindeki Bireylerin Empatik Eğilim Düzeyleri Boşanma Nedenine Göre Anlamlı Bir Farklılık Gösterir Mi?

Tablo 13: Katılımcıların Empatik Eğilim Düzeylerinin Boşanma Nedeni Değişkeni Farklılığına İlişkin Bulgular

Bağımlı Değişken	Boşanma Nedeni	n	Ort.	SS	F	p
Empatik Eğilim	Şiddetli geçimsizlik	42	64.88	8.01	2.716	.069
	Ekonomik Sorunlar	12	64.83	10.12		
	Şiddet	33	69.39	10.23		
	Diğer	13	71.46	9.13		

Katılımcıların empatik eğilim düzeylerinin boşanma nedenine göre farklılığının test edilmesi amacı ile yapılan ANOVA sonuçları Tablo 14’de verilmiştir. ANOVA sonucuna göre katılımcıların empatik eğilim düzeylerinin boşanma nedenine göre farklılaşmadığı bulunmuştur ($F_{(3,95)} = 1.28$; $p > 0.05$).

Cross Tablolar

Tablo 14: Boşanma Türüne İlişkin Dağılım

		BOŞANMA TÜRÜ		TOPLAM
		ANLAŞMALI BOŞANAN	ÇEKİŞMELİ BOŞANAN	
CİNSİYET	KADIN	25	25	50
	ERKEK	25	25	50
TOPLAM		50	50	100

Araştırmaya katılan kişilerden anlaşmalı boşanan kişilerin 25'i kadın 25'inin erkek olduğu, çekişmeli boşananlarında 25'inin kadın 25'inin erkek olduğu sonucu ortaya çıkmıştır.

Tablo15: Yaşanılan Yere İlişkin Dağılım

		BOŞANMA TÜRÜ		TOPLAM
		ANLAŞMALI BOŞANAN	ÇEKİŞMELİ BOŞANAN	
YER	KÖY	4	1	5
	KASABA	2	1	3
	İLÇE	2	3	5
	ŞEHİR	15	14	29
	BÜYÜKŞEHİR	27	31	58
TOPLAM		50	50	100

Anlaşmalı ve çekişmeli boşanan kişilerin boşanma türleri karşılaştırdığında anlaşmalı boşanan kişilerin 4'ünün köyde, 2 kişinin kasaba'da, 2 kişinin ilçe'de, 15 kişinin şehirde ve 27 kişinin de büyükşehirde yaşadığı; çekişmeli boşanan kişilerin 1 kişinin köyde, 1 kişinin kasabada, 3 kişinin ilçede, 14 kişinin şehirde ve 31 kişinin büyükşehirde yaşadığı sonucu ortaya çıkmıştır.

Tablo 16: Bireylerin Çalışma Durumlarına Göre Dağılımı

		BOŞANMA TÜRÜ		TOPLAM
		ANLAŞMALI BOŞANAN	ÇEKİŞMELİ BOŞANAN	
ÇALIŞANLAR	EVET	36	39	75
	HAYIR	14	11	25
TOPLAM		50	50	100

Kişilerin çalışma oranları ile boşanma türü karşılaştırıldığında; anlaşmalı boşananların 36'sının çalışıp 14'ünün çalışmadığı, çekişmeli boşananlarında 39'unun çalıştığı, 14'ünün çalışmadığı sonucuna ulaşılmıştır.

Tablo 17: Eğitim Durumuna İlişkin Dağılım

		BOŞANMA TÜRÜ		TOPLAM
		ANLAŞMALI BOŞANAN	ÇEKİŞMELİ BOŞANAN	
EĞİTİM DURUMU	OKUR-YAZAR	5	3	8
	İLKÖĞRETİM	9	19	28
	LİSE	14	18	32
	ÜNİVERSİTE	18	10	28
	YÜKSEK LİSANS- DOKTORA	4	0	4
TOPLAM		50	50	100

Eğitim durumuna göre boşanma türü incelendiğinde, anlaşmalı boşananların 5'inin okuryazar olduğu, 9'nun ilkokul mezunu olduğu, 14'ünün liseyi bitirdiğini, 18'inin üniversite mezunu olduğu, 4'ünün de yüksek lisans-doktora bitirdiği, çekişmeli boşanan kişilerin 3'ünün okur-yazar olduğu, 19'unun ilköğretim mezunu olduğu, 18'inin liseyi bitirdiği, 10'nun üniversite bitirdiği, hiç yüksek lisans-doktora yapan olmadığı sonucu ortaya çıkmıştır.

Tablo 18: Evlilik Şekline İlişkin Dağılım

		BOŞANMA TÜRÜ		TOPLAM
		ANLAŞMALI BOŞANAN	ÇEKİŞMELİ BOŞANAN	
EVLENME ŞEKLİ	TANIŞIP-ANLAŞARAK	32	28	60
	GÖRÜCÜ USULU-İSTEYEREK	9	14	23
	GÖRÜCÜ USULU-İSTEMEYEREK	9	10	22
TOPLAM		50	50	100

Boşanma türüne göre evlilik şekli incelendiği zaman, anlaşmalı boşanan kişilerin 32'sinin tanışıp anlaşarak, 9'unun görücü usulü isteyerek, 9'unun görücü usulü istemeyerek evlilik yaptığı, çekişmeli boşananların da 28'inin tanışıp-anlaşarak, 14'ünün görücü usulü isteyerek, 10'ünün görücü usulü istemeyerek evlendiği sonucu ortaya çıkmıştır.

Tablo 19: Evlilik Süresine İlişkin Dağılım

		BOŞANMA TÜRÜ		TOPLAM
		ANLAŞMALI BOŞANAN	ÇEKİŞMELİ BOŞANAN	
EVLİLİK SÜRESİ	0-1	3	2	5
	1-5	15	13	28
	6-10	8	11	19
	11-15	8	5	13
	16-20	5	11	16
	21-	11	8	19
TOPLAM		50	50	100

Evlilik sürelerine göre boşanma türü karşılaştırıldığında anlaşmalı boşanan 3 kişi 0-1 yıl, 15 kişi 1-5 yıl, 8 kişi 6-10 yıl, 8 kişinin 11-15 yıl, 5 kişinin 16-20 yıl, 11 kişinin de 21 yıldan fazla evliliklerinin olduğu, çekişmeli boşanan da ise 2 kişinin 0-1 yıl, 13 kişinin 1-5 yıl, 11 kişinin 6-10 yıl, 5 kişinin 11-15 yıl, 11 kişinin 16-20 yıl, 8 kişinin de 21 yıldan fazla süre evli olduğu sonucu ortaya çıkmıştır.

Tablo20: Evlilik Yaşına İlişkin Dağılım

		BOŞANMA TÜRÜ		TOPLAM
		ANLAŞMALI BOŞANAN	ÇEKİŞMELİ BOŞANAN	
EVLİLİK YAŞI	0-20	14	10	24
	20-25	25	21	46
	26-30	9	11	20
	31-35	2	3	5
	36-40	0	5	5
TOPLAM		50	50	100

Evlilik yaşları ile boşanma türleri karşılaştırıldığı zaman, anlaşmalı boşanan kesimin evlilik yaşlarında; 0-20 yaş arası olanlar 14 kişi, 20-25 yaş arası olanlar 25 kişi, 26-30 arası olanlar 9 kişi, 31-35 yaş arası olanlar 2 kişi görülmektedir. Çekişmeli boşananlarda ise; 0-20 yaş arası evlenenler 10 kişi, 20-25 yaş arası evlenenler 21 kişi, 26-30 yaş arası evlenenler 20 kişi, 31-35 yaş arası evlenenler 5 kişi ve 36-40 yaş arası evlenenlerin de 5 kişi olduğu görülmektedir.

Tablo 21: Çocuk Sayısına İlişkin Dağılım

		BOŞANMA TÜRÜ		TOPLAM
		ANLAŞMALI BOŞANAN	ÇEKİŞMELİ BOŞANAN	
ÇOCUK SAYISI	0	11	4	15
	1	16	19	35
	2	11	20	31
	3-	12	7	19
TOPLAM		50	50	100

Bireylerin çocuk sayıları ile boşanma türü arasındaki ilişkiye baktığımızda; anlaşmalı boşanan bireylerde hiç çocuğu olmayan sayısı 11, 1 çocuğu olan kişi sayısı 16, 2 çocuğu olan kişi sayısı 11, 3 ya da daha fazla çocuğu olan sayısının 12 olduğu; çekişmeli boşananlarda ise hiç çocuğu olmayan kişi sayısı 4, 1 çocuğu olan kişi sayısının 19, 2 çocuğu olan kişi sayısının 20, 3 ya da daha fazla çocuğu olan kişi sayısının 7 olduğu görülmüştür.

Tablo 22: Öncelikli Boşanma Nedenine Yönelik Dağılım

		BOŞANMA TÜRÜ		TOPLAM
		ANLAŞMALI BOŞANAN	ÇEKİŞMELİ BOŞANAN	
ÖNCELİKLİ BOŞANMA NEDENİ	ŞİDDETLİ GEÇİMSİZLİK	30	12	42
	EKONOMİK SORUNLAR	5	7	12
	EŞ TARAFINDAN ŞİDDET	1	7	8
	ALDATILMA	7	18	25
	DİĞER SEBEPLER	7	6	13
TOPLAM		50	50	100

Boşanma nedenlerine göre boşanma türleri karşılaştırıldığında; anlaşmalı boşanmalarda şiddetli geçimsizlik nedeniyle boşanan kişi sayısının 30, ekonomik sorunlardan dolayı boşanma yaşayanların sayısı 5, eş tarafından şiddete maruz kalma nedeniyle boşananların sayısı 1 aldatılma nedeniyle boşananların sayısı 7 ve diğer sebeplerden boşanan kişi sayısı da 7 olarak görülmektedir. Çekişmeli boşanmalarda şiddetli geçimsizlik nedeniyle boşanan kişi sayısının 12 kişi, ekonomik sorunlardan dolayı boşanan kişi sayısının 7, eş tarafından şiddete maruz kalma nedeniyle boşananların sayısının 7 kişi olduğu, aldatılma nedeniyle boşanan kişi sayısının 18 olduğu, diğer sebeplerden dolayı boşananların sayısının da 6 olduğu görülmüştür.

Tablo 23: Destek Sistemine İlişkin Dağılım

		BOŞANMA TÜRÜ		TOPLAM
		ANLAŞMALI BOŞANAN	ÇEKİŞMELİ BOŞANAN	
DESTEK SİSTEMİ	EVET	11	11	22
	HAYIR	39	39	78
TOPLAM		50	50	100

Profesyonel destek alıp almama durumu ile boşanma türleri karşılaştırıldığında, anlaşmalı ve çekişmeli boşanmalarda destek alan sayısının 11 kişi olduğu, almayan kişi sayısının her iki boşanma türünde de 39 kişi olduğu görülmektedir.

Tablo 24: Boşanmaya Karar Almaya İlişkin Dağılım

		BOŞANMA TÜRÜ		TOPLAM
		ANLAŞMALI BOŞANAN	ÇEKİŞMELİ BOŞANAN	
BOŞANMA KARARI	EŞİ	7	14	21
	KENDİSİ	17	29	46
	BİRLİKTE	26	7	33
TOPLAM		50	50	100

Boşanma kararına göre boşanma türleri karşılaştırıldığında, anlaşmalı boşananlarda birlikte bu karar alan kişi sayısının 26, kendisinin bu kararı aldığını söyleyen kişi sayısının 17, eşinin bu kararı aldığını söyleyen kişi sayısı 7 iken, çekişmeli boşananlarda kendisinin bu kararı aldığını söyleyen kişi sayısının 29, eşinin bu kararı aldığını söyleyen kişi sayısının 14, müşterek bir şekilde bu kararı aldıklarını söyleyen kişi sayısının 7 olduğu görülmektedir.

Tablo 25: Talep ve Beklentiler Üzerine Dağılım

		BOŞANMA TÜRÜ		TOPLAM
		ANLAŞMALI BOŞANAN	ÇEKİŞMELİ BOŞANAN	
TALEP VE BEKLENTİLER	EVET	16	3	19
	HAYIR	34	47	81
TOPLAM		50	50	100

Eşinin boşanma sürecinde kendisinin talep ve beklentilerini anlayıp anlamaması ile boşanma türü arasındaki dağılımda; anlaşmalı boşananlarda 16 kişinin eşinin bu süreçte kendisini anlayabildiğini, 34 kişinin tam tersi cevap verdiği, çekişmeli boşananlarda 3 kişinin eşinin talep ve beklentilerini anlayabildiğini, 47'sinin tam tersi cevap verdiği görülmüştür.

Tablo 26: Boşanma Türüne Göre Ekonomik Kayba İlişkin Dağılım

		BOŞANMA TÜRÜ		TOPLAM
		ANLAŞMALI BOŞANAN	ÇEKİŞMELİ BOŞANAN	
EKONOMİK KAYIP	AZ	18	5	23
	ORTA	19	18	37
	ÇOK	13	27	40
TOPLAM		50	50	100

Boşanma türüne göre bireylerin ekonomik kayıplarına bakıldığı zaman; anlaşmalı boşananlardan 18 kişinin bu süreçten ekonomik olarak az etkilendiği, 19 kişinin orta etkilendiği, 13 kişinin çok etkilendiği çekişmeli boşananlarda ise 5 kişinin az etkilendiği, 18 kişinin orta etkilendiği, 27 kişinin çok etkilendiği görülmüştür.

V-TARTIŞMA

Yapılan bu araştırma bu alanda yapılan ilk çalışma olmaktadır. Bu zamana kadar bu tür bir bakış açısı ile boşanmalar irdelenmemiştir. Anlaşmalı ve çekişmeli bireylerin karşılaştırılarak empatik eğilimleri ve pek çok alt soru incelenmiştir. Çalışma sonucunda ortaya çıkan sonuçlar detaylıca incelendiğinde çiftlerin ayrılma aşamasına gelmeden bu sorunlar çözülebilir, yeniden yapılandırılabilir diye düşünülmektedir. Şayet sulh yolu sağlanmasa dahi, çiftlerin çekişmeli boşanma yerine anlaşmalı boşanma yoluna sevk edilmesi çiftlerin bu süreci daha az kayıplarla atlatacağı düşünülmekte, bununla ilgili de eğitim programları düzenlenmesinin çok önemli bir husus olduğu dikkate alınmalıdır. Araştırma sonucuyla beraber yapılacak olan çalışmaların içeriği ve hedefleri daha net ortaya çıkmıştır.

Yapılan çalışmada ortaya çıkan sonuçlarla beraber araştırma çok boyutlu bir şekilde incelenmiş, anlaşmalı ve çekişmeli boşanan bireylerin cinsiyet farklılığı, sorunlarının farklılığı, empatik eğilim düzeyleri, eğitim durumları, talep ve beklentilerini eşinin anlayabilmesi gibi hususlarda irdelenmiş, boşanmalar incelenirken bu tür farklılıkların da dikkate alınmasına vurgu yapılmıştır. Bu çalışmada boşanma türü ile bireylerin empatik eğilimleri arasında anlamlı bir sonuç çıkmasa da; anlaşmalı boşanan çiftlerin eşlerinin talep ve beklentilerini daha iyi anlayabildikleri bariz bir şekilde ortaya çıkmıştır.

Boşanma sürecine aileler, avukatlar gibi dış dinamiklerin de sürece dahil olmalarının ardından çiftler arasındaki mesafeler giderek artmaktadır. Araştırmadan anlaşıldığı gibi çiftlerin boşanma konusundaki tutumlarının değişmemesine rağmen en azından anlaşmalı boşanma yoluna sevk edilmesiyle bireylerin birçok kaybı engelleyeceği kanısına varılmıştır.

Boşanmaya karar vermiş çiftlerin ilk başvuru yeri olan adliyelerde, bu bireylere yönelik yeniden bir araya gelmesi ya da çiftlerin anlaşmalı boşanma ile hem daha kısa bir sürede hem de daha az kayıpla bu süreci atlattıklarını sağlayacak bir çalışması olmamaktadır. Çiftler boşanma aşamasında iken ilgili mahkemeden “mahkeme uzmanı” ile görüşme talep etse dahi, bu aşamaya gelene kadar çiftler arasında bir çok

sorun artarak devam etmektedir. Yapılan görüşmeler de kapsamlı bir şekilde olmadığı için sorunların temeline çok fazla inilememektedir. Boşanma ile alakalı kuruluşların bireylere yönelik çalışmaları arttırılması ve içeriğinin daha kapsamlı bir şekilde oluşturulup sonuca daha iyi etki edebilecek hale getirilmelidir. Boşanma kararı alan bireylere daha ilk adımda iyi bir şekilde hizmetler sunulması halinde bu bireylerin boşanmaktan cayması ya da anlaşmalı boşanma yoluna gitmeleri sağlanabilir.

Boşanma unsuru kaçınılmaz bir durum olduğunda çiftlerin hayatlarında en önemli dönüm noktalarından biri haline gelmektedir. Bu süreçte bireylerin ekonomik kayıpları, psikolojik durumları, varsa müşterek çocuğun bu durumdan etkilenmesi gibi çok boyutlu sorunlar karmaşası içine girilir. Boşanma, bireyler için bir çözüm yolu haline gelmemelidir. Çiftler sorun dönemlerinde, evliliklerinde yaşanan sorunlara çözüm yolları geliştiremedikleri takdirde boşanma yoluna gitmektedirler. Türkiye’de bireylerin boşanma yoluna gitmeden önce sorunların aşılabilmesi için destek olacak bir yardımcı hizmet bulunmamakta ve bu çok büyük eksiklik olarak görülmektedir. Bu süreç içindeki çiftler uzlaşmak için mahkeme uzmanı ile görüşmek isteseler de çiftlerin uzmana gelen kadar bu sulh yolunu kapatıcı birçok sorun olduğundan sosyal hizmet müdahalesi yetersiz olabilmektedir.

Bu sorunlar nedeniyle ülkemizde boşanma amacıyla adliyeye gelen bireylere mevcut hizmetlerin yanında bu süreç içine girmeden bir uzman ile danışmanlık sürecine girilmesi şeklinde bir sistemin oluşturulması gerekmektedir. Boşanma davası açılmadan önce resmi prosedürler gerçekleşmeden yapılacak bu görüşme ile uzman gerekli incelemeleri yapmalı ve gelen birey kararlı ise boşanma işlemi için resmi adımlar atılmalıdır. Bu sistemin kurulabilmesi için Adalet Bakanlığı ile uzmanların birlikte bir proje yapması ve uygun bir birimin oluşturulması gerekmektedir. Bu konuda Aile Bakanlığı ile Adalet Bakanlığı ortak bir projede yürüterek multi-disipliner bir yol tercih edilebilir.

Bu birimin oluşturulmasıyla beraber çeşitli medya araçları ile toplumun bu konuda bilgilendirilmesi ve bu hizmetin daha çok yaygınlaşması sağlanmalıdır. Bu konuda konferanslar, sunumlar, panellerle genişletilmedi.

VI-SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu bölümde araştırmanın bulgularına paralel olarak elde edilen sonuçlara ve geliştirilen öneriler yer almaktadır.

Bu araştırma İstanbul Anadolu Adliyesinde boşanma sürecinde olan anlaşmalı ve çekişmeli bireylerin empatik eğilim düzeylerinin karşılaştırılması için yapılmış bir araştırmadır. İstanbul il bazında birçok kültürel farklılıkları bir arada bulundurması ve boşanma oranının fazla olması göz önünde bulundurulduğunda araştırma yapılmaya uygun bir kent olarak düşünülmektedir.

Araştırmada anlaşmalı ve çekişmeli boşanan çiftlere ayrı ayrı önce kişisel bilgi formu verilmiş ardından empatik eğilim ölçeği uygulanmıştır. Anlaşmalı ve çekişmeli boşanan çiftlerin empatik eğilimleri ile demografik bağlantılar arasındaki farklılıklar boşanma türüne göre incelenmiştir.

Örneklem grubunun demografik özelliklerine bakıldığında; toplam 100 kişilik bir örneklem grubu seçilmiş, bunların 50'si anlaşmalı boşanan 50'si çekişmeli boşanan bireyler olarak eşit sayıda ayrılmışlardır. Boşanma kavramı incelendiği zaman toplumsal bir olgu olarak gözümüze çarpmaktadır. Bu aşamaya gelen bireylerin empatik eğilimleri ve demografik özellikleri incelenerek kapsamlı bir araştırma yapılmıştır.

Tablo 2 incelendiğinde, boşanma sürecindeki kişilerin empatik eğilimlerinin boşanma türüne göre anlamlı bir farklılık göstermediği görülmektedir, $t(98)=0.826$, $p>.05$. Anlaşmalı boşanan kişilerin empatik eğilimleri ($\bar{X}=66.44$) ile çekişmeli boşanan kişilerin empatik eğilimleri ($\bar{X}=68.00$) arasında anlamlı bir fark olmadığı ortaya çıkmıştır. Yani boşanma türüne göre empatik eğilim değişmemektedir.

Boşanma türüne göre empatik eğilimde bir fark çıkmamasının sebebinin, bireylerin adliye ortamında olması, dava sürecini etkilemeyecek uyarısı yapılmasına karşın bireylerin tam tersi düşünerek kendilerini gizlemeye çalışması olarak düşünülmüştür. Ayrıca boşanma sürecinde çekişmeli boşananların daha karmaşık bir

sürecin içine girmesi tarafların daha uzlaşmacı hale bürünerek süreci daha kısa bitirmelerini isteyeceklerinden empatik eğilimleri bu süreçte biraz daha artmış olabilir olarak yorumlanmıştır.

Araştırmaya katılanların yüzde 50'si kadın yüzde 50'si erkekten oluşmaktadır. Araştırmaya katılanların % 50'si anlaşmalı boşanma yolunu tercih ederken, %50'si de çekişmeli olarak boşanmaktadır. Araştırmaya katılan kişilerden anlaşmalı boşanan kişilerin 25'i kadın 25'inin erkek olduğu, çekişmeli boşananlarında 25'inin kadın 25'inin erkek olduğu sonucu ortaya çıkmıştır. Eşit oranda katılımcı bilerek seçilmiş, araştırmada daha homojen bir dağılım istenmiştir.

Araştırmada %12'lik kesim 0-500tl arası gelir durumuna sahip olduğu, %6'sının 501-1000 TL arası bir gelir seviyesinde olduğu,%15'inin 1001-1500tl arası bir gelir de olduğu, %21'inin 1501-2000 TL arası gelirinin bulunduğu, %17'lik kesimin 2001-2500 TL arası gelir düzeyinde bulunduğu, %29'luk kesimin de 2501 TL gelir seviyesinde olduğu görülmektedir. Araştırmada ekonomik gelir düzeyi arttıkça boşanma davasının arttığı görülmüştür. İnsanların boşandıktan sonra ekonomik kaygılar gütmemesinin bu sürece etki ettiği düşünülmektedir.

Araştırmaya katılanların evlilik şekilleri tablosuna bakıldığında; %60'ının tanışıp anlaşarak, %23'ünün görücü usulü isteyerek, %12sinin görücü usulü istemeyerek, %5'lik kısmının da "diğer" usulünde evlendiği sonucuna ulaşılmıştır. Araştırmaya bakıldığı zaman görücü usulü tanışmalarda boşanma oranının daha düşük olduğu bulunmuştur.

Anlaşmalı ve çekişmeli boşanan kişilerin boşanma türleri karşılaştırdığında anlaşmalı boşanan kişilerin 4'ünün köyde, 2 kişinin kasaba'da, 2 kişinin ilçede, 15 kişinin şehirde ve 27 kişinin de büyükşehirde yaşadığı; çekişmeli boşanan kişilerin 1 kişinin köyde, 1 kişinin kasabada, 3 kişinin ilçede, 14 kişinin şehirde ve 31 kişinin büyükşehirde yaşadığı sonucu ortaya çıkmıştır. Araştırmaya katılan örneklem grubu İstanbul'dan seçildiği için genellikle büyükşehirde yaşayan insanların çoğunlukta olması normal görülmektedir.

Eğitim durumuna göre boşanma türü incelenendiğinde, anlaşmalı boşananların 5'inin okuryazar olduğu, 9'nun ilkokul mezunu olduğu, 14'ünün liseyi bitirdiğini, 18'inin niversite mezunu olduğu, 4 'ünün de yüksek lisans-doktora bitirdiği, çekişmeli boşanan kişilerin 3'ünün okuryazar olduğu, 19'unun ilköğretim mezunu olduğu, 18'inin liseyi bitirdiği, 10'nun niversite bitirdiği, hiç yüksek lisans-doktora yapan olmadığı sonucu ortaya çıkmıştır. Görüldüğü gibi eğitim durumu arttıkça insanların anlaşmalı boşanma yolunu tercih ettikleri görülmüştür.

Bireylerin ocuk sayıları ile boşanma türü arasındaki ilişkiye baktığımızda; anlaşmalı boşanan bireylerde hiç çocuğu olmayan sayısı 11, 1 çocuğu olan kişi sayısı 16, 2 çocuğu olan kişi sayısı 11, 3 ya da daha fazla çocuğu olan sayısının 12 olduğu; çekişmeli boşananlarda ise hiç çocuğu olmayan kişi sayısının 4, 1 çocuğu olan kişi sayısının 19, 2 çocuğu olan kişi sayısının 20, 3 yada daha fazla çocuğu olan kişi sayısının 7 olduğu görülmüştür. Görüldüğü gibi anlaşmalı boşananların ocuk sayısının çekişmeli boşananlara göre daha az bulunmuştur.

Boşanma nedenlerine göre boşanma türleri karşılaştırıldığında; anlaşmalı boşanmalarda şiddetli geçimsizlik nedeniyle boşanan kişi sayısının 30, ekonomik sorunlardan dolayı boşanma yaşayanların sayısı 5, eş tarafından şiddete maruz kalma nedeniyle boşananların sayısı 1 aldatılma nedeniyle boşananların sayısı 7 ve diğer sebeplerden boşanan kişi sayısı da 7 olarak görülmektedir. ekişmeli boşananlarda şiddetli geçimsizlik nedeniyle boşanan kişi sayısının 12 kişi, ekonomik sorunlardan dolayı boşanan kişi sayısının 7, eş tarafından şiddete maruz kalma nedeniyle boşananların sayısının 7 kişi olduğu, aldatılma nedeniyle boşanan kişi sayısının 18 olduğu, diğer sebeplerden dolayı boşananların sayısının da 6 olduğu görülmüştür. Burada da görüldüğü gibi anlaşmalı boşanmalarda bireylerin öncelikli sebebi şiddetli geçimsizlik iken, çekişmeli boşanmalarda aldatma nedeniyle boşanma daha fazladır.

Profesyonel destek alıp almama durumu ile boşanma türleri karşılaştırıldığında, anlaşmalı ve çekişmeli boşanmalarda destek alan sayısının 11 kişi olduğu, almayan kişi sayısının her iki boşanma türünde de 39 kişi olduğu görülmektedir. Her iki grupta boşanma sürecinde profesyonel destek alan bireylerin azınlıkta olduğu görülmektedir.

Boşanma kararına göre boşanma türleri karşılaştırıldığında, anlaşmalı boşananlarda birlikte bu karar alan kişi sayısının 26, kendisinin bu kararı aldığını söyleyen kişi sayısının 17, eşinin bu kararı aldığını söyleyen kişi sayısı 7 iken, çekişmeli boşananlarda kendisinin bu kararı aldığını söyleyen kişi sayısının 29, eşinin bu kararı aldığını söyleyen kişi sayısının 14, müşterek bir şekilde bu kararı aldıklarını söyleyen kişi sayısının 7 olduğu görülmektedir. Anlaşmalı boşananlar genellikle kararları ortak bir şekilde aldıkları görülmüştür.

Eşinin boşanma sürecinde kendisinin talep ve beklentilerini anlayıp anlamaması ile boşanma türü arasındaki dağılımda; anlaşmalı boşananlarda 16 kişinin eşinin bu süreçte kendisini anlayabildiğini, 34 kişinin tam tersi cevap verdiği, çekişmeli boşananlarda 3 kişinin eşinin talep ve beklentilerini anlayabildiğini, 47 sinin tam tersi cevap verdiği görülmüştür. Bakıldığı zaman anlaşmalı boşanan çiftlerin, eşinin kendisinin talep ve beklenti oranını anlama oranının daha fazla olduğu görülmüştür.

Boşanma türüne göre bireylerin ekonomik kayıplarına bakıldığı zaman; anlaşmalı boşananlardan 18 kişinin bu süreçten ekonomik olarak az etkilendiği, 19 kişinin orta etkilendiği, 13 kişinin çok etkilendiği çekişmeli boşananlarda ise 5 kişinin az etkilendiği, 18 kişinin orta etkilendiği, 27 kişinin çok etkilendiği görülmüştür. Yine bakıldığında anlaşmalı boşananlar bu süreçten daha az ekonomik kayıp ile çıktığı görülmüştür.

Yine araştırma da çıkan ilginç sonuçlardan birisinin cinsiyetler arasında empatik eğilimlerde anlamlı bir fark bulunmuştur. Kadınların erkeklere nazaran empatik eğilimlerinin fazla olması verilecek olan eğitimlerde öncelikli grubun erkeklerin olması gerektiğini göstermiştir.

Boşanma aşamasındaki bireyin pek çok sorunu vardır. Bu sorunlarla karşılaştığı zaman kendisine verilecek sosyal ve ekonomik destekle beraber profesyonel anlamda sağlanacak bir psikolojik desteğinde olması şarttır. Boşanma sebepleri bilimsel bir şekilde araştırılmalı ve ailedeki çatışmaları ortadan kaldıracak çalışmalar yapılmalıdır.

Boşanma aşamasındaki çiftlerin empatik eğilim düzeylerinin arttırmasına yönelik çalışmalar yapılabilmesi için bu konuda başka çalışmalarında yapılmasıyla ortaya çıkan bilgilerin pekiştirilmesi ve daha başka sonuçların da detaylı bir şekilde incelenmesi bu süreci daha iyi bir hale getirebilmek için yararlı olacaktır.

Empati kavramı öğrenilebilen bir kavramdır. Empati, iletişim becerisi, psikoloji gibi eğitimler yalnızca meslek elemanlarına değil tüm herkese verilmeli; ve bu eğitim küçük yaşlardan itibaren başlamalıdır. Bireylerin empatik bir kişiliğe bürünmeleri için en elverişli ortamın kişilerin daha sıcak, samimi, şefkat dolu bir ortamda hayatlarını sürdürmeleridir. Sevgi ortamından eksik kalmış olan bir kişinin duyarsız, yalnızca egosantrik düşüncede ve özgüvensiz karakterler meydana getirmesi tesadüf değildir.

Aile içindeki iletişim ve rol dağılımının en iyi şekilde yapılması, bireylerin empati eğilimlerinin arttırmak için toplumun pek çok alanında ‘anne-baba okulu, empatik beceri eğitimi, sosyal beceri, iletişim, psikoloji gibi eğitimler verilmeli bu yönde bir adım atılmalıdır.

Boşanmış ailelerin çocukları da kırılgan grup içindedir. Bu çocuklarında boşanmanın otaya çıkarttığı olumsuz etkilerin üstesinden en iyi şekilde gelmeleri için gerekli önlemler alınmalı, çocukların sağlıklı, çevreleriyle olan diyalogların iyi, insanları anlayabilen şekilde yetiştirilmesine katkıda bulunulmalıdır.

Araştırmaya katılan kişilere kişisel bilgi formunda ‘evliliğiniz süresince sorunların çözümüne yönelik profesyonel destek aldınız mı?’ sorusuna hem anlaşmalı hem de çekişmeli boşanan bireylerin büyük çoğunluğu herhangi bir destek almadıklarını söylemiştir. Bu durum göz önüne alındığında bireylerin sivil toplum kuruluşları, medya kurum ve kuruluşları ve toplumun tüm kesimlerine büyük sorumluluk düşmektedir.

Evli çiftlere de evliliklerinin kalitelerini arttırmak için empati ile ilgili eğitimler sunulmalı ve bu düzenli bir hale getirilerek toplumun her kesimine verilmelidir. Bu eğitimle çiftlerin birbirlerini anlayabilmesi daha iyi hale geleceği düşünülmektedir. Bu eğitimle birlikte çiftlerin kendisini açabilme, mesajların doğru iletimi, içtenlik gibi konularda da becerileri arttırılacak ve bu durum beraberinde aile üyelerinin daha da kaynaşmasına yardımcı olacaktır.

Devlet koruyucu politikalar izlemeli buna yönelik çalışmalar yapmalıdır. Ülkemizde bireylerin evlilikleri sonlandırmasına neden olan sorunlar değişkenlere göre incelenmeli bireylere gerekli psikolojik destek verilmelidir. Bunun yanı sıra kanunda değişiklikler yaparken evliliklerin nitelikleri saptamalı ve boşanmalar yalnızca adli yoldan ilerlememelidir. Adli yollarla bireylere boşanmalarda kolaylıklar sağlanması

insanların duygusal ve ruhsal yapılarına hitap edilmemesi bireylerin empatik olma tutumlarını azaltır ve boşanmaları arttırır.

Araştırma özellikle boşanma davalarının açık celse ile yapılıyor olması bireylerin empatik olma tutumlarını azalttığı yönünde bir tezi ortaya koyması bakımından önemlidir. Boşanma davalarının açık celse ile görülüyor olmasından dolayı çiftler uzlaşma yolundan biraz daha uzaklaşmış olmaktadırlar. Boşanma davalarının gizli celse ile yapılması hem tarafların bir anlaşma zemini bulması hem de mevcut anlaşmazlıklarını anlatabilecekleri bir ortam olması bakımından önem arz etmektedir.

Birey hızlı sosyal değişimlere ayak uydurmakta zorlanmaktadır. Sosyal yaşamda ilişkilerin çeşitliliği ve içeriğinin fazla olması insanlarla olan etkileşimi yüzeyleştirmektedir. Birey bu yüzeyselliğin bedelini topluma yabancılaşmakla ödemektedir. Boşanmanın empati ile ilişkisiyle alakalı olarak literatürde az sayıda çalışmanın bulunması boşanmanın empati yönü ile incelenmesi, toplumda kabulü ve olgunun bu anlaşılması için daha çok çalışmanın yapılması gerekliliğini beraberinde getirmiştir.

Eşler arası iletişim güçlendirerek sorunlara empatik bir yaklaşımla bakmaları uzlaşma ve çözüm odaklarının daha kolay hayata geçirilebileceği düşünüldüğünden bu konu ile ilgili çalışmaların yapılması gerektiği önerilmektedir.

Boşanma aşamasındaki bireylerle çalışırken, adliye ortamında uygulama yapmanın, kişilerin boşanma aşamasında olmalarından kaynaklı olarak kaygılı olmalarından dolayı kendisine verilen form ve ölçeği uygulamaktan kaçındığı, bazılarının ölçeği zaman zaman yarım bıraktıkları gözlenmiştir. Bundan sonraki benzer çalışma grubu ile yapılacak araştırmalarda buna benzer tutumlar göz önünde bulundurularak çalışmaların yapılandırılması gerektiği düşünülmektedir.

Sosyal hizmet ile empati ilişkisi de incelendiği zaman; İnsanların sosyal kapasitelerini arttırarak sosyal değişimi hedefleyen sosyal hizmet, bireye hizmet veren farklı disiplinlerle benzer şekilde insanların iyi olma hallerini daha da arttırmayı ve bu durumun devamlılığını sağlamaya çalışmakta olan bir yardım mesleğidir. Empatinin sosyal hizmet alanlarında kullanılma önemi ve yardım etme davranışı üzerindeki

etkisini baz alan çalışmalarda genel olarak empatinin yardım davranışı üzerinde anlamlı bir etkisinin olduğu anlaşılmıştır. Özellikle risk gruplarındaki kişiler (yaşlı, çocuk, engelli, vb..) hızla değişen günümüz dünyasına uyum sağlamakta bir takım zorluklar yaşayabilmektedir. Bireylerin günlük hayatlarında sosyal işlevselliklerini arttırarak sosyal değişim yaratmayı hedefleyen sosyal hizmet insana hizmet eden öbür disiplinlere paralel şekilde insanların hızla değişen bu dünyaya en iyi şekilde adapte olabilmeleri için iyilik hallerini arttırmayı ve devamlılığını sağlamayı hedefler. Bu devamlılık için değişim temel şarttır.. Sosyal değişim ajanı olarak sosyal hizmet müdahalesini ortaya çıkaracak olan sosyal hizmet uzmanının bir takım yeterliliklere sahip olması gerekmektedir. Sosyal hizmet uzmanı inisiyatif alabilen, farklılıklara saygılı ve farklı gruplarla etkileşim içinde olanı eleştirel düşünebilme yetisine sahip, sözlü ve sözsüz iletişim becerileri çok iyi kullanabilen, müracaatçısının duygu durumları anlayabilen ve empati kurabilen bir meslek elemanı olmak zorundadır. Bahsedilen bu özellikleri etkin bir biçimde kullanan sosyal hizmet uzmanı yardım ilişkisini de başlatmış olur. Yardım ilişkisinde yardımcı olacak kişinin müracaatçının problemini araştırması birincil amaçtır. Yardımcı olacak kişinin sorunu tam olarak anlamadığı durumda müracaatçıya yardım edebilmesi mümkün değildir. Müracaatçılar görüşmede gerçek sorunu anlatmayabilirler ya da bazen yardım eden personelin ne kadar iyi olabildiğini görebilmek için test edebilirler. Yardım eden kişi eğer gerçek sorunu anlayamazsa müracaatçı gerçek sorunlarını paylaşmayabilir. Yardım ilişkisinde ikinci amaç ise yardım talebinde bulunan kişinin kendi problemini tam olarak anlamasını sağlamaktır. Müracaatçı kendi problemini parça parça anlatabilir. Ancak kendisi de tam olarak sorununu bilemeyebilir. Bu durumda yardım edecek profesyonel, müracaatçının paylaştıklarını birleştirmeli ve onun gerçek sorununu anlamasına yardımcı olmalıdır. Yardım ilişkisinde son amaç ise sorununu tam olarak anlayan müracaatçının harekete geçmesini sağlamaktır. Müracaatçı sorununu tam olarak anladığı takdirde soruna farklı bakış açısından bakabilecek ve sorununu daha acık bir şekilde görebilecektir. Müracaatçı ve yardımda bulunan kişi bütün kısa ve uzun vadeli seçenekleri birlikte değerlendirebilecekler ve sorunun çözümünde en doğru seçeneği seçebileceklerdir.

Öz-farkındalığı gelişmiş, etkili dinleme becerilerine sahip, toplumsal ve kültürel farklılıklar hakkında bilgi, saygı ve hoşgörü sahibi bir sosyal hizmet uzmanında

empatinin gelişmesi kolaylaştırılabilir. Bununla birlikte, terapötik görüşmelerde kullanılan empatik tepkiler ise eğitimle sosyal hizmet uzmanlarına kazandırılacak bir uygulama becerisidir. Sosyal hizmet müdahale süreci bir yönüyle sosyal hizmet uzmanının, kişisel hayatının ötesindeki dünyayı doğru biçimde hissetmesi ve anlaması sayesinde başlamakta, gelişmekte ve yine bu şekilde sonlanmaktadır. Bunun sağlanmasında empatinin son derece etkili bir rolünün olduğu ise genel kabul gören bir görüştür. Şu halde empatiyi, müracaatçı ve sosyal çevresi ile etkileşimde bulunan sosyal hizmet uzmanı için daha açık ve anlaşılır hale getirecek birtakım tartışmaları gözden geçirmek faydalı olabilmektedir. Kavramı tanımlama ve açıklama çabalarında empatinin öne çıkan özelliği, anlamamanın ve hissetmenin ötesine geçerek bu anlayışı karşı tarafa yansıtmanın tamamlayıcı ve zorunlu bir aşama olduğudur. Başka bir ifadeyle, müracaatçıyla sorun çözme sürecini birlikte yürüten bir sosyal hizmet uzmanı, müracaatçısını duygusal ve düşünsel deneyimlerini ayrıntılı olarak kavramış ve hissetmiş olsa da ona kendisini anladığını açıkça ifade etmediği sürece empati tam olarak gerçekleşmemektedir. Empati her ne kadar farklı uygulama ortamlarında ve modellerinde farklı biçimlerde kullanılıyor olsa da, sosyal hizmet bilim çevresi empatiyi yardım ilişkisinin temel bir bileşeni olarak görmektedir.

Bu ilişkide danışan ancak empati sayesinde kendisinin sosyal hizmet uzmanı tarafından anlaşıldığını ve kabul edildiğini hissedebilecektir. Şu halde, iyileştirici bir potansiyeli olan empatik bağlantı yoluyla sosyal hizmet uzmanı danışanına, ona sahip çıkan, dingin ve anlayan bir tutum sergilemektedir. Bu sayede danışanın yalnız olmadığı hissi artarak sorun çözme süreci güç kazanmaktadır. Empatinin kullanımının sosyal hizmet uygulamasının başarısında önemli bir unsur olduğu birçok araştırmada ortaya çıkmıştır. Empatik uygulama hem bilişsel (senin düşündüğün şeyi seninle birlikte düşünüyorum) hem de duyuşsal (Senin hissettiğin şeyleri seninle birlikte hissediyorum) işlevlerin etkinliği ile var olmaktadır. Bu yönüyle empatinin sosyal hizmetin de genel doğasıyla tam bir uyum sergilediği aşikârdır.

Bilindiği gibi sosyal hizmetin, içerdiği bilişsel unsurlar ve dinamiklerle hem bir bilim olduğu; uygulamada hayal gücünün, sezginin ve duyguların varlığıyla hem de bir sanat olduğu genel kabul gören bir görüştür. Empatiyi mesleğin bu iki yönlü doğasının

yansıması olarak algılamakta yarar vardır. Son tahlilde, eğitiminde yenilikçi anlayışların egemen olduğu ve mesleğin misyonunun, esnekliği ve yaratıcılığı artıran terapötik stratejileri meşrulaştırmak olduğu sosyal hizmet gibi disiplinlerde empati her zaman müracaatçının gelişmesine ve güçlenmesine hizmet etmeyi sürdürecektir.

VII-KAYNAKLAR

Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel M¼d¼rl¼ę¼. (2009).

Akkaya M. (2010). Bağlanma Stilleri, Stresle Başa ıkma Tarzları, Problem özme Becerileri ve İletişim Tarzlarının Boşanma Süreci Üzerindeki Etkilerinin İncelenmesi. Yüksek Lisans Tezi, Karadeniz Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Trabzon.

Akıcı H. (2012). Türkiye’de Boşanmanın Dini ve Psiko-Sosyal Sebepleri Üzerine Bir İnceleme. Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Akıntürk, T. (1996). Aile Hukuku. Ankara: ÖSYM Basım Matbaası.

Akıntürk, T.(2004). Türk Medeni Hukuku, Yeni Medeni Kanuna Uyarlanmış Aile Hukuku, C.II, İstanbul: Beta Yayıncılık.

Akyüz, E. (1998). Uluslararası Belgeler, Anayasalar ve Medeni Kanuna Göre Ailenin Korunması. Ankara: III. Aile Şurası Tebliğ Yayınları, s.: 4-6

Anıl, Y. Ş. (2008). Boşanma Sebebi Olarak Evlilik Birliğinin Temelinden Sarsılması (1.Baskı). İstanbul: Beta Yayıncılık.

Arıkan, . (1992). Yoksulluk, Evlilikte Geçimsizlik ve Boşanma (1. Baskı). Ankara: Şafak Matbaacılık

Arıkan, . (1996). Halkın Boşanmaya İlişkin Tutumları. Ankara: Aile Araştırma Kurumu Matbaası.

Ateş, Reyhan (2009). “Evlilikte İlk Yıllar, çatışmalar ve Güç Kavramı”, H. Yavuzer (Ed.), Evlilik Okulu, İstanbul: Remzi Kitabevi..

Barker, R. L. (1999) The Social Work Dictionary (4th ed.). Washington DC: NASW Press.

Battal, A. (2008). Boşanma Sebepleri, TC Başbakanlık Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel M¼d¼rl¼ę¼, İstanbul.

Bacaksız, Ö. (2011). Boşanma Sürecindeki Bireylerin Bağlanma Stilleri ve İletişim

Becerileri Arasındaki İlişki. Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, İstanbul.

Beceren, E. (2001). Evlilikte Duygusal Zekâ. [Http://www.duygusalzeka.com/aps?=genel](http://www.duygusalzeka.com/aps?=genel). Erişim: 21.11.2006.

Bulut I. (1993). Ruh Hastalığının Aile İşlevlerine Etkisi, Başbakanlık Kadın ve Sosyal Hizmetler Müsteşarlığı Yayınları, Ankara 1993.

Büyüköztürk Ş. (2014). Sosyal Bilimler İçin Veri Analizi El Kitabı, 20. Baskı, Ayrıntı Basım, Ankara.

Cüceloğlu, D. (1996). İnsan ve Davranışı Psikolojinin Temel Kavramları, Remzi Kitabevi, İstanbul.

Curun, F., (2006). Yüklemeler, İletişim Çatışmaları, Cinsiyet ve Cinsiyet Rolü Yönelimi İle Evlilik Doyumu Arasındaki İlişki. Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi, Ankara.

Çiçek A. (2006). Sağlık Çalışanlarının Empatik Eğilim ve Becerilerinin Değerlendirilmesi. M.Ü. Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.

De Waal, F. B. M. (2008) "Putting the Altruism Back into Altruism: The Evolution of Empathy". *Annual Review of Psychology*, 59, 279-300.

Demirtaş, İ. (2012) Adalet Bakanlığı İç Denetim Birimi Başkanlığı; İç Denetim Raporu, Ankara.

Dökmen, U. (1994). İletişim Çatışmaları ve Empati. Sistem Yayıncılık, İstanbul.

Dökmen, Ü. (2014). Sanatta ve Günlük Yaşamda İletişim Çatışmaları ve Empati. (52. Baskı) İstanbul, Türkiye: Remzi Kitabevi.

Dural M., Ögüz T., Gümüş M.A. (2005). T Cilt: 3 - Aile Hukuku, Filiz Kitabevi, s.: 120.

DPT (Devlet Planlama Teşkilatı). (2001). Aile Özel İhtisas Komisyonu Raporu (Rapor No: 259). Ankara: Devlet Planlama Teşkilatı.

- Erkan, G. (1997). Sosyal Hizmette Mülakat. Şafak Matbacılık, Ankara.
- Ersanlı, K. ve Kalkan, M. (2008). Evlilik ilişkilerini geliştirme (Kuram ve uygulama). Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Erkan, S. (2010). Aile ve Aile Eğitimi İle İlgili Temel Kavramlar. (Editör: F. Temel). Aile Eğitimi ve Erken Çocukluk Eğitiminde Aile Katılım Çalışmaları, Ankara: Anı Yayıncılık.
- Evliçoğlu A. (2006). Çocuğum ve Ben Dergisi, Sayı: 37
- Gazioğlu, E.İ. (2010). Aile Yaşam Döngüsü. (Editör: H. Yavuzer). Evlilik Okulu- Evlilikte Kişilerarası İlişkiler ve İletişim Becerileri. (6. Basım). İstanbul: Remzi Kitapevi.
- Geçtan, E. (1984). Çağdaş Yaşam ve Normaldışı Davranışlar (3. Baskı). Ankara: Maya Yayınları.
- Geçtan, Engin (1993). Çağdaş Yaşam ve Normal Dışı Davranışlar, Ankara: Remzi Yayınevi.
- Giddens, A. (2000). Sosyoloji. (Çeviren: H. Özel ve C. Güzel), 1.Baskı, Ankara: Ayraç Yayınevi.
- Glick, I.D., Kessler, D.R. (1980). Marital and Family Threapy. Newyork:Grune Stratton Inc.
- Güran, N. (1983). Aile Hizmetleri. Hacettepe Üniversitesi Sosyal Hizmetler Yüksekokulu Dergisi.
- Hendrick, S. S. (2009). *Yakın İlişkiler Psikolojisi*. (Çev.: Ali Dönmez). Nobel Yayınevi, Ankara.
- Kayma-Güneş, Derya (2007), Boşanma Sürecindeki Eşlerin Aile İçi İlişkileri İle Problem Çözme Becerileri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi, Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Kırbaş Ö. (1994). Türk Hukukunda Eşlerin Anlaşmasına Dayalı Boşanma, (MK. 134/3) İ. Ü. Sosyal Bilimler Ens. İstanbul.

Köprülü B., Kaneti S. (1986). Aile Hukuku, İstanbul, s: 157.

Kut, S. (1986). Family Treatment in Social Work Practice, Basılmamış Rapor, s.:11-15

Levinger G. (1976). A Social Psychological Perspective on Marital Dissolution. Journal of Social Issues, 32: 21-47

Marchand, J.F.(2004), “Husbands’ and Wives’ Marital Quality: The Role of Adult Attachment Orientations, Depressive Symptoms and Conflict Resolution Behaviours”, Attachment & Human Development, 6(1), 99–112.

Mc Cubbin, H. I; J, M, Patterson, (1982). Family Adaptation to Crisis. Family Sterss, Coping, and Social Work, 28: 385-390.

Onur, B. (2000). Gelişim Psikolojisi: Yetişkinlik-Yaşlılık- Ölüm (5. Baskı). Ankara: İmge Yayınları.

Oğuzman, M. K., Dural, M., (2001). Aile Hukuku, İstanbul. s.115.

Öz, F. (1998). Son Sınıf Hemşirelik Öğrencilerinin Empatik Eğilimleri, Empatik Becerileri İle Akademik Başarıları Arasındaki İlişki. Cumhuriyet Üniversitesi Hemşirelik Yüksekokulu Dergisi, 2(2), 32-38.).

Özen, A. (2006). Value Similarities of Wives and Husbands and Confl İct Resolution Styles of Spouses as Predictors of Marital Adjustment, Yüksek Lisans Tezi, ODTÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Özdemir,P. (2013). Boşanma Sürecindeki Çiftlerin Sorun Çözme Becerilerinin İncelenmesi Yüksek Lisans Tezi. Sağlık Bilimleri Enstisütüsü. Ankara Üniversitesi.

Öztan, B. (2004). Aile Hukuku, B. 4, Ankara, s.416.

Öztürk, Ö., (2010). Genel Boşanma Sebepleri, Yüksek Lisans Tezi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Marmara Üniversitesi, İstanbul.

Özgüven, İbrahim E. (2009), Evlilik ve Aile Terapisi, Ankara: Pdrem Yayınları.

Özgüven, İbrahim E. (2001), Ailede İletişim ve Yaşam, Ankara: Pdrem Yayınları

Özüğurlu, K. (2006). Eşlerde Problem Çözme. Ana – Baba Okulu (12. Baskı). İçinde (201-219). İstanbul: Remzi Kitabevi.

Öztañ B., (1995). Türk Medeni Kanunu'nun Kabulünün 70. Yılında Aile Hukuku, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C. 44, S. 1-4, Ankara.

Serpen, A.S., Hasgöl, E. (2015). Sosyal Hizmet Uygulamalarında Empatinin Önemi ve Yardım İlişkisi Üzerine Etkisi, Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi. 35 (2), ss. 37-52.

Şirin H.İ. (2013). Aile Eğitim Programının Evli Kadınların Eş Tükenmişliği Düzeyine Etkisi. Doktora Tezi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Necmettin Erbakan Üniversitesi, Konya-2013.

Şener, A. ve Terzioğlu, G. (2008), “Bazı Sosyo-Ekonomik ve Demografik Değişkenler ile İletişimin Eşler Arası Uyuma Etkisinin Araştırılması”, Aile ve Toplum Eğitim-Kültür ve Araştırma Dergisi, 10(1), 7–19.

Tutarel-Kışlak, Ş. ve Çabukça, F. (2002). Empati ve Demografik Değişkenlerin Evlilik Uyumu İle İlişkisi. Aile ve Toplum Dergisi, 2(5), 40-46.

Tutarel-Kışlak, Şennur ve Çavuşoğlu, Şeyma (2006), “Evlilik Uyumu, Bağlanma Biçimleri, Yüklemeler ve Benlik Saygısı Arasındaki İlişkiler”, Aile ve Toplum Eğitim-Kültür ve Araştırma Dergisi, 8(1), 61–67.

Türkarşlan, N. (2007). Boşanmanın Çocuklar Üzerine Olumsuz Etkileri ve Bunlarla Başetme Yolları. Aile ve Toplum Dergisi, 3(11): 99-107.

Tuncay T., ve İl S. (2009). Sosyal Hizmet Uygulamasında Empatiyi Yeniden Düşünmek Hacettepe Üniversitesi İktisadi İdari Bilimler Fakültesi, Sosyal Hizmet Bölümü Dergisi, Toplum ve Sosyal Hizmet, Cilt 20, Sayı 2, Ankara.

Velidedeoğlu, H. V., (1965). Türk Medeni Hukuku, C.II, Aile Hukuku, İstanbul.

Papp, L. M., Kouros, C. D. ve Cummings, E. M. (2010). Emotions in marital conflict interactions: empathic accuracy, assumed similarity, and the moderating context of depressive symptoms. Journal of Social and Personal Relationships, 27(3), 367-387.

Yavuzer, H. Köknel,  ., Kulaksızoğlu, A., Ayhan, H., Dodurgalı, A. ve Ekşi, H. (2013).  ocuk ve Ergen Eğitiminde Anne Baba Tutumları, İstanbul: Timaş Yayınları.

Yıldırım, A. (2005). Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri, Seçkin Yayıncılık, Ankara.

Yıldız, A. (2010). Evlilikte Yaşanan Sorunlar ve Başa  ıkma Yolları. (Editör: H. Yavuzer). Evlilik Okulu- Evlilikte Kişilerarası İlişkiler ve İletişim Becerileri. (6. Basım). İstanbul: Remzi Kitapevi.

Wang, Hongyu ve Amato, Paul R. (2000), “Predictors of Divorce Adjustment: Stressors, Resources, and Definitions”, Journal of Marriage and the Family, 62(8), 655–668.

Wiesman, R.S. (1975). Crisis Theory and The Process of Divorce. Social Casework. 56: 205-212.

www.aile.gov.tr.

EKLER

Ek – 1. Kişisel Bilgi Formu

Ek - 2. Empatik Eğilim Ölçeği

Ek - 3. HSYK İzin Yazısı

EK:1

KİŞİSEL BİLGİ FORMU

1. Cinsiyetiniz: Kadın ( ) Erkek ( )

2. Yaşınız: _____

3. Hayatınızın büyük bölümünü geçirdiğiniz yer neresidir?

Köy ( ) Kasaba ( ) İlçe ( ) Şehir( ) Büyükşehir( )

4.Çalışıyor musunuz?

Evet( ) Hayır ( )

4. Aylık elinize geçen para miktarı ne kadardır?

0-500 ( ) 500-1000 TL( ) 1000-1500 TL( ) 1500-2000 TL( ) 2000-2500 TL( ) 2500 TL ve üstü( )

5. Eğitim Durumunuz:

Okur-yazar ( ) İlköğretim ( ) Lise ( ) Üniversite ( ) Yüksek lisans/doktora( )

6. Eşinizin Eğitim Durumu:

Okur-yazar ( ) İlköğretim ( ) Lise ( ) Üniversite ( ) Yüksek lisans/doktora( )

7- Şu andaki eşinizle nasıl evlendiniz?

1( ) Tanışıp anlaşarak 2( ) Görücü usulü / İsteyerek

3( ) Görücü usulü / İstemeyerek 4( ) Diğer.....

8. Ne kadar süredir evlisiniz?

0-1 yıl( ) 1-5 yıl arası ( ) 6-10 yıl arası ( ) 11-15 yıl arası ( ) 16-20 yıl arası ( ) 21 ve sonrası ( )

9-Kaç yaşında evlendiniz?

( )20 yaş altı ( )20-25 yaş arası ( )26-30 yaş arası ( )31-35 yaş arası ( )36-40 yaş arası

10. Kaç çocuğunuz var?

( ) Yok ( ) Tek çocuk ( ) İki çocuk ( ) Üç veya daha fazla

11- Boşanma davasının açılmasının **öncelikli** nedeni nedir?

1( ) Şiddetli Geçimsizlik

2( ) Ekonomik Sorunlar

3( ) Eş tarafından şiddete maruz kalma

4( ) Aldatılma

5( ) Diğer.....

12. Evliliğiniz süresince sorunların çözümüne yönelik profesyonel yardım (aile danışmanlığı vs.) aldınız mı?

a. Evet b. Hayır

13. Boşanma konusunda kararı kim verdi?

a. Eşim

b. Ben

c. İkimiz birlikte

14-Eşinizin boşanma aşamasında taleplerinizi ve beklentilerinizi anlayabildiğini düşünüyor musunuz ?

a. Evet b. Hayır

15-Boşanma aşamasında oluşan maddi olarak kaybınızı ne kadar görüyorsunuz?

1 ( ) Az

2 ( ) Orta

3 ( ) Çok

(GÜNLÜK DAVRANIŞ ANKETİ)

AÇIKLAMA

Aşağıda 20 cümle bulunmaktadır.

Bir cümledeki ifadeyi kendinize tamamen uygun bulacağınızı düşünürseniz 5'e, oldukça uygun bulacağınızı düşünürseniz 4'e, oldukça aykırı bulacağınızı düşünürseniz 2'ye, tamamen aykırı bulacağınızı düşünürseniz 1'e çarpı koyunuz. Eğer bir cümleye ilişkin olarak kararsızlık belirtecekseniz 3'e çarpı koyunuz.

1. Çok sayıda dostum var.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
2. Film seyrederken bazen gözlerim yaşarır.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
3. Sıklıkla kendimi yalnız hissedirim.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
4. Bana dertlerini anlatanlar yanımdan ferahlamış olarak ayrılırlar.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
5. Başkalarının problemleri beni kendi problemlerim kadar ilgilendirir.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
6. Duygularımı başkalarına iletmekte güçlük çekerim.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
7. İnsanların film seyrederken ağlamaları tuhafıma gider.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
8. Birisiyle tartışırken bazen dikkatim onun söylediklerinden çok vereceğim cevap üzerinde yoğunlaşır.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
9. Çevrede çok sevilen bir insanım.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
10. Televizyondaki filmler mutlu sona ulaşınca rahatlarım.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
11. Düşüncelerimi başkalarına iletmekte güçlük çektiğim olur.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
12. İnsanların çoğu bencildir.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
13. Sinirli bir insanım.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
14. Genellikle insanlara güvenirim.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
15. İnsanlar beni tam olarak anlamıyorlar.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
16. Girişken bir insanım.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
17. Bir yakınıma derdimi anlatmak beni rahatlatır.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
18. Genellikle hayatımdan memnunum.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
19. Yakınlarım bana sık sık dertlerini anlatırlar.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
20. Genellikle keyfim yerindedir.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)

ÖZGEÇMİŞ

Ogün Özgür MERT 1992 yılında İstanbul Beykoz'da doğdu. İlk ve orta öğrenimini Nazilli'de tamamladıktan sonra 2010-2014 öğretim yılları arası Selçuk Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Sosyal Hizmet Bölümü'nde eğitim aldı. Konya Dr. İsmail Işık Huzurevi ve Nazilli Devlet Hastanesi Toplum Ruh Sağlığı merkezinde staj yaptı. Üniversite de doğa sporları topluluğu olan SÜDOST'un kurucuları arasında yer aldı. Üsküdar Üniversitesi Sosyal Hizmet Tezli Yüksek Lisans programından 2017 yılında mezun oldu.

2015 Ocak ayından beri Adalet Bakanlığı İstanbul Anadolu Adliyesi 14.Aile Mahkemesinde boşanan çiftlere yönelik çalışmaktadır. Bununla birlikte Adalet Sistemi Uzmanları Derneğinin (ASUD) kurucu üyesi ve yönetim kurulunda bulunan Ogün Özgür Mert, Orta seviyede İngilizce bilmektedir.

T.C.
HAKİMLER VE SAVCILAR YÜKSEK KURULU
Genel Sekreterliği

Sayı : 93586998/6174/8165

10/03/2017

Konu : .....

İSTANBUL ANADOLU CUMHURİYET BAŞSAVCILIĞINA

İlgi : 09/02/2017 tarihli ve 2017/1877 sayılı yazınız.

İstanbul Anadolu 14. Aile Mahkemesinde Sosyal Hizmet Uzmanı olarak görevli (181822) Ogün Özgür MERT'in; Üsküdar Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Sosyal Hizmet Bölümünde görmekte olduğu yüksek lisans eğitimi kapsamında "Anlaşmalı ve Çekişmeli Boşanma Sürecindeki Çiftlerin Empatik Eğilimlerinin İncelenmesi ve Boşanma Üzerine Etkisi; İstanbul Anadolu Adliyesi Örneği" konusunda İstanbul Anadolu Adliyesinde görülmekte olan boşanma davalarındaki taraflara yönelik anket ve ölçek uygulaması yapabilmesi hususunda izin verilmesini talep eden ilgi yazı ekinde gelen 03/02/2017 tarihli dilekçesi Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu Birinci Dairesince görüşülerek,

Söz konusu çalışma kapsamında dosya inceleme talebinin bulunmadığı, ayrıca hâkim ve Cumhuriyet savcılarında uygulanacak bir anket olmadığı, bunun yanında ankete katılım konusunun davada taraf olan ilgililerce değerlendirilmesi gerektiği göz önünde bulundurularak, bu hususta karar verilmesine yer olmadığına 09/03/2017 tarih ve 352 sayı ile karar verilmiştir.

Bilgi edinilmesini ve ilgiliye tebliğini rica ederim.

Ayhan KOLUKIRIK
Tetkik Hâkimi

Bu belge, 5070 sayılı Kanun hükümlerine uygun olarak elektronik imza ile imzalanmış olup, ayrıca fiziki olarak gönderilmeyecektir.

Emniyet Mah. Mevlana Bulvarı No:36 Yenimahalle/ANKARA Ayrıntılı Bilgi İçin İrtibat: İşlemler Bürosu - Feti KÜÇÜK
Telefon : (0 312) 204 13 74 e-posta : hsyk.islemler@hsyk.gov.tr